

Matiyu

Matiyutä Juda ämawebeta yänpän Jesu täno manbiñam ño kudän täñkuk

Jesu täno oraniye wäpi tawan

Luk 3:23-38

¹ ✧ Man pätkañ ñowä Jesu Kristo oraniye täno wäpi tawan. Tänpän Jesu täno orani pähap u wäpi Abraham, bian-inik itkuko u. Tänpän Abraham täno yeri ahän yäpmän abänkä uterak orani kubä wäpi Devit ahänkuk. Tänpän Devit täno yeri ahän yäpmän abänkä u punin terak Jesu ahänkuk.

² Eruk Jesu täno oraniye tawan ahän yäpmän äbuño unitäno manbiñam u ñode;

Intäjukun-inik Abrahamtä nanaki Aisak bāyañkuk.

Tänpän Aisaktä Jekop bāyañkuk.

Jekoptä Judakät noriye ätu bāyañ yepmañkuk.

³ ✧ Judatä Peres-kät Sera bāyañkuk. Yarä unitäno miñi wäpi Tama.

Tänpän Perestä Esron bāyañkuk.

Esrontä Ram bāyañkuk.

⁴ Ramtä Aminadap bāyañkuk.

Tänpän Aminadaptä Nason bāyañkuk.

Nasontä Salmon bāyañkuk.

⁵ ✧ Salmontä Boas bāyañkuk. Boas täno miñi Rahap.

✧ **1:1:** 1Sto 17:11; Stt 22:18

✧ **1:3:** Stt 38:29-30; Rut 4:18-22

✧ **1:5:** Rut 4:13-17

Tänpäj Boastä nanaki Obet bäyaŋkuk. Obet täŋo miŋi u Rut.

Obettä Jesi bäyaŋkuk.

6 ✧ Jesitä Devit bäyaŋkuk. Devit u Juda täŋo intäjukun äma itkuk.

Tänpäj Devit täŋo nanaki Solomon. Solomon u miŋi Devittä Uria webeni yomägakukuo unitä bäyaŋkuk.

7 Tänpäj Solomontä Rehoboam bäyaŋkuk.

Rehoboamtä Abiya bäyaŋkuk.

Abiyatä Asa bäyaŋkuk.

8 Tänpäj Asatä Jehosofat bäyaŋkuk.

Jehosofattä Jehoram bäyaŋkuk.

Jehoramtä Usia bäyaŋkuk.

9 Tänpäj Usiatä Jotam bäyaŋkuk.

Jotamtä Ahas bäyaŋkuk.

Ahastä Hesehia bäyaŋkuk.

10 Tänpäj Hesekiatä Manase bäyaŋkuk.

Manasetä Emon bäyaŋkuk.

Emontä Josaia bäyaŋkuk.

11 ✧ Tänpäj Josaiatä Jehokin-kät noriye bäyaŋ yepmaŋkuk. Uwä Babilon ämatä Juda ämawebe yämagut päŋku Babilon komeken yepmaŋpäŋ komi epänken yepmaŋkuŋo kadäni uken ahäŋkuŋ.

12 ✧ Tänpäj komi epänken pen irirä Jehokintä Sealtiel bäyaŋkuk.

Sealtieltä Serubabel bäyaŋkuk.

13 Serubabeltä Abiut bäyaŋkuk.

Abiuttä Eliakim bäyaŋkuk.

✧ 1:6: 2Sml 12:24 ✧ 1:11: 2Kn 24:14-15, 2Sto 36:10; Jer 27:20

✧ 1:12: Esr 3:2

Eliakimtä Aso bäyaŋkuk.

¹⁴ Täŋpäŋ Asotä Sadok bäyaŋkuk.

Sadoktä Akim bäyaŋkuk.

Akimtä Eliut bäyaŋkuk.

¹⁵ Eliuttä Eleasa bäyaŋkuk.

Eleasatä Matan bäyaŋkuk.

Matantä Jekop bäyaŋkuk.

¹⁶ Jekoptä Josep bäyaŋkuk.

Josep uwä Maria Jesu bäyaŋkuko unitäŋo äpi.

Täŋkaŋ Jesu uwä Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani äma u.

¹⁷ Node ahäŋ yäpmäŋ äbuŋ; Abrahamtä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udegän udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko Devit ahäŋirän kadäni 14 ude täŋkuk. Täŋpäkaŋ Devittä nanaki bäyawänä nanaki unitä nan täŋpäŋ nanak bäyaŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni Babilon komeken komi epän yämikta yämagut yäpmäŋ kuŋirä kadäni äneŋi 14 ude täŋkuk. Kadäni uken yäput peŋpäŋ nantä nanak bäyawänä nanaki unitä nan täŋkuk. Pen udetä udegän täŋ yäpmäŋ abäntäko kadäni äneŋi 14 ude täreŋirän Kristo, Anutu täŋo iwoyäwani ahäŋkuk.

Mariatä Jesu Kristo bäyaŋkuk

Luk 2:1-7

¹⁸ ✧ Jesu, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo ahäŋkuko unitäŋo mebäri node pätak; Miŋi Maria u Josepta biŋam iwoyäwäkaŋ inigän inigän kuŋarirän Munapiktä ini kudän täŋpewän Maria nanak kok irirän kaŋpäŋ nadäŋkuŋ.

✧ **1:18:** Luk 1:27,35

19 Ude ahänjirän äpi Josep u äma siwoŋi kuŋatkuko unita webeni Maria nanak kok ikek irirän kaŋpäŋ kaŋ pewa yänkaŋ ŋode nadänkuk; Kwawak yänahäwapän mäyäk nadäweko unita kábop kaŋ pewa yäk.

20 Josep ude täŋpayän nadänpäŋ kuŋarirän, Ekäni täŋo aŋero kubätä döpmonken ahän iminpäŋ ŋode iwetkuk; Gäk Devit täŋo äbotken naniktä we-beka Maria yäpmäkta nadäwätäk nämo täŋpen yäk. Nanak kok itak uwä Munapiktä ini kudän täŋpewän ahätäk.

21 ✧ Nanak bäyawayän täko uwä ämani api bäyawek. Bäyaŋjirän wäpi Jesu yän kaŋ iwet. Täŋpäkaŋ wäp Jesu u mebäri ŋode; Ünitä iniken äboriye momi täŋo topmäk-topmäkken nanik ketärenpäŋ api yepmaŋpek yäk.

22 Täŋkaŋ imaka kudup ahänkuŋo u Ekänitä nadänjirän man profet biani kubätä ŋode yänkuko u bureni ahänkuk;

23 ✧ Webe gubaŋ, ämakät nämo pärani kubätä nanak kok itpäŋ bäyawayän täko unitäŋo wäpi 'Immanuel' yän api iwetneŋ.

Täŋkaŋ wäpi 'Immanuel' unitäŋo mebäri uwä Anutu ninken itak.

24 Täŋpäkaŋ Joseptä man u nadänpäŋ kikuŋutpäŋ aku Anutu täŋo aŋerotä man iwetkuko u bu-raminpäŋ Maria webenita yäpuk.

25 ✧ Webenita yäpukopän bok nämo pat yäpmän kuŋjirän nanak u ahänkuk. Nanak u ahänjirän Joseptä wäpi 'Jesu' yän iwetkuk.

2

Guŋ äbotken nanik ätu Jesu känäyäj äbuŋ

¹ Eruk Mariatä Jesu Judia kome, Betlehem yotpärare-ken bäyaŋkuk. Äma ekäni wäpi Herot Juda ämawebe yabäj yäwat täŋkuko kadäni ugän bäyaŋkuk. Bäyawänkaŋ ätu itpäŋ äma guk täŋo kuŋat-kuŋat yabäŋpäŋ-nadäwani ätu edap dapuri äbani käda naniktä Jerusalem äbuŋ.

² ✧ Äbä ämawebe ŋode yäwet yabäŋkuŋ; Nanak paki Juda ämawebe yabäj yäwarayäj täyak u de? Nin komenin-ken udu itkaŋ nanak paki u ahäŋirän guk taŋi ahäŋkuko u kaŋpäŋ nadäŋpäŋ akumaŋ iwat yäpmäj äbäkamäj. Nanak paki u kaŋpäŋ iniŋ oretnayäj äbäkamäj yäk.

³ Ude yäŋirä Herottä nadäŋkaŋ kikuŋutpäŋ nadäwätäk pähap täŋkuk. Ba Jerusalem nanik ämawebe kudup manbiŋam u nadäŋpäŋ-nadäwätäk udegän täŋkuŋ.

⁴ Herottä nadäwätäk täŋpäŋ Juda ämawebe täŋo bämop äma intäjukun täŋpani-kät Baga man yäwoŋärewani äma kumän-tagän yäj-päbä yepmaŋpäŋ yäwet yabäŋkuk; E, Anutu täŋo iwoyäwani Kristo yäj yäk täkaŋ u kome de ahähta yäwani?

⁵ Ude yäwet yabäŋirän iwetkuŋ; U Judia kome Betlehem yotpärare-ken api ahäwek yäj yäk täkamäj yäk. Anututä Kristo uken api ahäwek yäj yäŋkuko u profet kubätä ŋode kudän täŋkuk;

⁶ ✧ *Ai! Ämawebe Juda kome Betlehem yotpärare-ken nanik, in ŋode nämo nadäneŋ;*

Nin kome jopi-ken itkamäj. Bämopin-ken äma ekäni kubä nämo itak, ba bian nämo itkuk yäj nämo nadänej.

Nämoinik! Inken intäjukun äma pähap kubä api ahäwek. Ahänpäj näkñaken äbot, Isrel ämawebe u api yabäj yäwarek. *Mai 5:2*

⁷ Täjnpäj Herottä man u nadänpäj-nadäwätäk tänpäj äma nadäk-nadäk ikek edap dapuri äbani käda äbuño ukeño yäj-päbä inigän yepmanpäñ yäwetkuk; Guk tañi kañkañ äbäkamäj yäj näwetkuño ukeño kadäni jidegän ahäjirän kañkuñ?

⁸ Ude yäwänä kowata iwerä nadänpäjä jop ñode yäwetpäñ peñ yäwetkuk; In päñku ehutpäñ yäj-wäyäkñepäj nanak paki u kañ-ahänpäjä äneñi päbä kañ näwerä nadäwa. Ude tänpäkañ näk imaka, päñku api iniñ oreret yäk.

⁹⁻¹⁰ Ude yäweränkañ kuñkuñ. Kumañ päñku guk tañi ini komeken kañkuño u äneñi kañkuñ. Kañpäñ oretoret pähap nadäñkuñ. Tänpäkañ guk u intäjukun kuñirän kañtäñ iwatkun. Kañtäñ iwarirä guk uwä yot nanak yamiñitä patkumäno u punin terak itkuk.

¹¹ ✧ Tänpäkañ yot gänañ äronpäñ Maria nanakikät irirän yabänpäj gukut imäpmok tänpäj nanaki u iniñ oretkuñ. Ude tänpäj tuñum tägatäga, gol ba imaka käbäñi tägatäga gwäki ärowani penpäñ yäpmäj äbuño upäj peñ imiñkuñ.

¹² Ude täñkañ parirä Ekänitä dämpmonken yäweränkañ yäjewänä Herot irepmitpen käbop kukñi kädagän kumañ ini komeken kuñkuñ.

Jesu nädamiñi nani Isip komeken kuñkuñ

¹³ Eruk äma nadäk-nadäk ikek ukeño äyänutpen ini komeken kuñirä Ekäni täño aņero kubätä Josep dāpmonken ahāñ imiñpāñ iwetkuk; Josep, gāk ño irentawä. Akuñkañ nanak yamiñi yāñ-yākñat yāpmāñ metāñpen pāñku Isip komeken ahāñpāñ itkañ näkño manta juku pāram kañ tāñpun yāk. Nadātan? Herottä nanak paki ño utta nadāñkañ kädetta wäyäkñetak.

¹⁴ Aņerotä ude iweränä akuñpāñä nanak yamiñi yāñ-yākñat yāpmāñ bipaniğān Isip komeken metāñpen kuñkuk.

¹⁵ ✧ Pāñku uken ittāñ kuñirān Herot kumbuk. Tāñpākañ imaka ahāñkuko unita profet kubätä bian, Anutu täño meni jinom yāpmāñpāñ ñode kudān tāñkuk;

Nanakna Isip komeken irirān gera yāñira āneñi äyänutpen ābuk.

Profettä man kudān tāñkuko u kämi ude bureni api ahāwek yāñ nadāñpāñ yāñkuk.

Herottä nanak paki āmani kudup dāpuk

¹⁶ Tāñpākañ äma nadäk-nadäk ikek ukeño Herot tāñikñatpen kuñirä nadāñpāñ kokwawak pāhap nadāñkuk. Kokwawak nadāñkuko unita komi āmaniye pen yāwet-pewān Betlehem ba kome gāgāni gāgāni uken nanik nanak āmani obañ yarä nämo tārewani kudup kumāñ-kumāñ dāpmāñ moreñkuñ. Äma nadäk-nadäk ikek ukeñonitā guk tañi u kadāni uken ahāñkuk yāñ iwetkuño kadāni u nadāñ iwatpāñ nanak āmani obañ yarä nämo tārewani ugānpāñ kumāñ-kumāñ dāpuñ.

✧ 2:15: Hos 11:1

17 Herottä ude täñkuko unita man profet Jeremaiatä ñode kudän täñkuko u bureni ahänkkuk;

18 ✧ *Betlehem dubini-ken Rama komeken Isrel webe kubätä konäm butewaki jägämi-inik yäñirän nadänkuñ.*

Nanakiye kumbuño unita konäm kähän yäñirän iniñ bitnäna yänkañ täñpä wañkuñ. Jer 31:15

Jesu nädamiñi nani äneñi ini komeken äbuñ

19 Täñpäkañ Josep Isip komeken pen irirän Herottä kumbänä Ekäni täño añero kubätä dämpmonken ahän imiñpäñ iwetkuk;

20 ✧ Josep, äma nanak ño urayän yänkkuko ukeno kumbuk. Unita gäk akuñkañ nanak yamiñi ño yän-yäknat yäpmän Isrel komeken ku yäk.

21 Ude iweränä Josep ironji yamiñi yämagurän yäpmän Isrel komeken kuñkuñ.

22-23 ✧ Kuñpäñä nadänkkuk; Herottä kumbänkañ nanaki wäpi Akelaustä Judia nanikta intäjukun täñpäñ itkuko unita Josep uken kwayän umuntañkuk. Täñpäñ Anututä dämpmonken jukuman ätukät iweränä kukñi kädagän kumañ Galili komeken kuñkañ Nasaret yotpärare-ken yot täñpäñ itkuñ. Täñpäñ Jesuta profet ätutä bian yänkuño u bureni ahänkkuk. Ñode yänkuñ; Äma ño Nasaret nanik yän api iwetneñ.

3

Jontä Anutu täño manbiñam yänahänkkuk

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28

✧ **2:18:** Jer 31:15; Stt 35:19

✧ **2:20:** Kis 4:19

✧ **2:22-23:** Luk

2:39; Ais 11:1, 53:2; Jon 1:46

¹ Eruk kadäni uken ume ärut yämani äma wäpi Jontä kome jopi Judia täño kome bämopi-ken u päñku itkuk. Itkañ manbiñam yäñahäk-ahäk epän täñ itkuk.

² ✧ Täñpäñ manbiñam ñode yäñahäk täñkuk; Kadäni ño Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän bureni täñ yämayäñ täko u keräp täyak unita bänepjin sukurenpäñ kädet wakiwaki täk täkañ u kumän peñ morewut! yäk.

³ ✧ Täñpäkañ bianä profet Aisaiatä Anutu meni-ken yäpmäñpäñ Jonta yäñpäñ man ñode kudän täñkuk;

Äma kubätä kome jopi-ken päñku itkañ gera ñode yäñ itak;

Ekänitä äbäkta kädet täwirut!

Irit kuñat-kuñatjin kañ täñsiwoñ tawut! *Ais 40:3*

Aisaiatä man ude kudän täñkuk.

⁴ ✧ Täñpäkañ Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäño pujiñipäñ täñpani upäñ täñkañä piontawä but gupipäñ täñpani upäñ yamäñ täpänenpäñ kuñat täñkukonik. Täñkañ ketemtawä kápukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugäñpäñ nak täñkukonik.

⁵ Ude täñkañ manbiñam u yäñahäñirän ämawebe Jerusalem yotpärare ba Judia kome ba Jodan ume kukñi kukñi uken naniktä bumta äbä ahäñ imiñpäñ manbiñam nadäñkuñ.

6 Manbiŋam nadänpäŋ wakini yäŋahäŋirä Jontä Jodan ume gänaŋ yäŋ-yäkŋat päpmo ärut yämik täŋkuk.

7 ✧ Ude täŋkaŋ Parisi äma ätu ba Satyusi äbotken nanik ätu Jontä ume ärut nimän yäŋkaŋ uken äbäŋirä yabäŋkuk. Yabänpäŋ Jontä yäwetkuk; Wa! In bänepjin nämo sukurenkaŋ äbäkaŋ. In gämoktä äbotken nanik! Anututä intäŋo momita kokwawak nadäŋkaŋ tadäpayäŋ täko unita umuntaŋkaŋ gupjin-tägän äbäkaŋ?

8 Inä bänepjin bureni-inik sukurenpäŋ äma bänepi sukurewani täŋo kudän kaŋ pewä ahäwut!

9 ✧ Node nämo nadäneŋ; Bänepnin täga. Nin oranin pähap Abrahamtä äbotken nanik unita Anututa biŋam itkamäŋ yäŋ nämo nadäneŋ. Nämo! Anututä Abraham täŋo äboriye ätu ahäwut yäŋ nadänpäŋä mobä jopi ŋopäŋ täga täŋpewän ahäneŋ! yäk.

10 ✧ Upäŋkaŋ man ŋode nadäwut; Äma kubä päya mujipi pogopigän wädäwani madäkta pinigoŋ ket utak. Päya, mujipi pogopigän wädäk täkaŋ u kudup madänpäŋ ureŋ tänpän kädäpta biŋam api kuneŋ yäk.

11 ✧ Näkä ume ärut tamik täyat unitäŋo mebäri ŋode; In wakiwaki täk täkaŋ u kumän peŋ morenpäŋ bänepjin sukurenpäŋ irit kuŋat-kuŋat siwoŋi täŋpeŋ kuŋatta ume ärut tamik täyat. Tänpäkaŋ äma kubä wäpi biŋam ikek mäden näwatak. Unitäŋo kehärominitä näkŋo kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken

---

✧ **3:7:** Mat 12:34, 23:33   ✧ **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 2:28-29; Rom 4:12   ✧ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9   ✧ **3:11:** Jon 1:26-27,33; Apos 1:5

näk itnaŋi nämo. Näk ume-inikpäŋ ärut tamitat. Upäŋkaŋ äma unitäwä Anutu täŋo Munapik ba kädäp mebetpäŋ bok api ärut tamek yäk.

12 ✧ Äma ekäni uwä ämawebe yäpmäŋ danik epän täkta äbayäŋ täyak. Yäpmäŋ danik epän u man wärani ŋode bumik api täŋpek; Wit mujipi-kät gupi kubä-kengän itkaŋ u yäpmäŋ daniŋpäŋ mujipi bureni inita yot kubäken peŋkaŋä gupi kädäp kumäk-kumäki nämoken api ureŋ täŋpän äpmoneŋ yäk. Jontä man ude yäwetkuk.

*Jontä Jesu ume ärut imiŋkuk
Mak 1:9-11; Luk 3:21-22*

13 Täŋpäŋ Jontä ämawebe ume ärut yämiŋ irirän Jesu Jontä ärut namän yäŋkaŋ Galili komeken naniktä abämaŋ Jodan ume, Jontä itkuk-ken u äbuk. Äbäŋpäŋ Jon iwetkuk; Näka ume ärut nami yäk.

14 Ude yäwänä Jontä iwetkuk; Ude nämo! Gäkä näka uyaku täga ärut namen. Imata gäkä ärut nami yäŋ näwetan?

15 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni yäyan upäŋkaŋ apiŋo gäkä täga ärut namayäŋ. Nek Anututä nadäŋpäŋ kädät peŋkuko ugänpäŋ iwatde yäk. Ude iweränä Jontä mani buramiŋpäŋ ume ärut imiŋkuk.

16 ✧ Ärut imänkaŋ ume gänaŋ naniktä abä itpäŋ uterakgän kaŋkuk; Kunum aŋeŋirän Anutu täŋo Munapiktä känaräm ude äpäŋkaŋ gwäki terak maŋirayäŋ täŋkuk.

17 ✧ Täñjirän Anutu kunum gänañ gera kubä ñode yänkuk; Ñowä näkñaken bänepna gämäni yäk. U kañpäj gäripi pähap nadäk täyat. Man ude yänkuk.

4

Satantä Jesu yäj-ikñatkuk

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

1 ✧ Jontä Jesu ume ärut imän täreñjirän Satantä Jesu täñjabäktä Munapiktä yänjikñat yäpmäj kome jopi-ken päñku teñkuk.

2 ✧ Kome jopi-ken tewänkañ ketem kubä nämo nañkañ kepma bipani 40 ude itkuk. Ketem kubä nämo nañkañ it yäpmäj kuñtäyon nakta wakiinik kubä inkuñ.

3 Ude täñjirän Satantä ahäj imiñpähä iwetkuk; Gäk Anutu täño nanak bureni-inik täñpawä möbä itkañ ño yäweri ketem äworewäkañ nañ yäk.

4 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo täñpayäj. Anutu täño man kudän terak man ñode pätak; Äma kubätä ketem-tagän täga nämo irek. Anutu täño man kumän nadäñpäj bänepi-ken penpäj kuñareko uyaku täga yäk.

5-6 Ude yäwänä Satantä yänjikñat yäpmäj Jerusalem kuñpäj kudupi yot medäp terak päro punin-inik unu teñkañ iwetkuk; Anutu täño man ñode kudän täwani;

Anututä añeroniye watä it gamikta yepmañkuko unitä api orañpäj gepmanej.

✧ **3:17:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18, 17:5; Luk 9:35   ✧ **4:1:** Hib 2:18, 4:15   ✧ **4:2:** Kis 34:28; Stt 3:1-7   ✧ **4:4:** Lo 8:3

*Tänpäkaŋ kuroŋka ba gukutka nämo api pimij
tädoren. Sam 91:11,12*

Man ude pätak unita gäk Anutu täŋo nanak bureni-
inik tänpäwä man u nadänpäŋ punin ŋonitā kome-
num tubäpe! yäk.

7 ✧ Ude iweränä Jesutä yäŋkuk; Näk ude nämo
tänpayäŋ. Anutu täŋo manbiŋam terak man kubä
ŋode pätak; Gäk Ekäni Anutuka mebarika kwawak
pewi ahäwut yäŋ jop nämo peŋ iweren yäk.

8 Yäwänä Satantä Jesu pom käroni kubäken
yänikŋat yäpmäŋ päro itkaŋ komeŋi komeŋi äma
äbori äbori u ba unitäŋo tuŋum pähap gäripi mebari
mebari u iwoŋärenkaŋ ŋode iwetkuk;

9 Gäk gukut imäpmok täŋ namiŋpäŋ naniŋ
oreriri imaka päke yabätan ŋowä täga ganiŋ
kirewet yäk.

10 ✧ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Satan, gäk nabä
kätäŋpeŋ ku! Anutu täŋo man ŋode kudän täwani;
Ekäni Anutujin u kubägän iniŋ oretneŋ. Unitagän
watä epän täŋ imineŋ. Man ude pätak.

11 ✧ Eruk Jesutä Satan ude iweränä teŋpeŋ
kuŋirän Anutu täŋo aŋeroniyetä äbä täŋkentäŋ
imiŋkuŋ.

*Jesu Galili komeken epän yäput peŋpäŋ täŋkuk
Mak 1:14-20; Luk 4:14-15, 5:1-11*

12 ✧ Tänpäkaŋ Jon komi yot gänaŋ tewä irirän
Jesutä biŋam nadänpäŋ äyänutpeŋ Galili komeken
kuŋkuk.

✧ 4:7: Lo 6:16 ✧ 4:10: Lo 6:13 ✧ 4:11: Hib 1:6,14 ✧ 4:12:
Mak 6:17; Luk 3:19-20

13 ✧ Pänku ini yotpärare Nasaret u ittängän eruk penpen Kapeneam kuñkuk. Kapeneam uwä Galili gwägu dubini-ken itkuk. Kome u Sebulun kenta Naptali äbekiye oraniye täño kome. Ukäda päñku itkuk.

14 Jesutä kome u kuñatkuko unita bian profet Aisaiatä man ñode kudän täñkuko u bureni ahänkuk;

15 *Ai! In ämawebe Sebulun Naptalitä komeken nanik! Komejin Jordan ume udude käda Galili gwägu dubini-ken itak. Inä äma jopi, guñ äbotken nanik.*

16 *Upänkañ bipmäñ urani-ken it täkañ u in penyänek pähap api käneñ.*

Kumbani komeken bumik it täkañ, nadäk-nadäkjin nämo pirärewani, inta penyänek pähap kubä ahän tamayän täyak. Ais 9:1,2

Aisaiatä man ude kudän täñkuko u bureni ahänkuk.

17 ✧ Tänpän Jesutä Kapeneam yotpärare-ken kuñkuko kadäni uken manbiñam yänahäk epän yäput penpäñ ñode yänahänpäñ yäwetkuk; Bänepjin sukurenpäñ siwonigän kuñarut. Anututä intäjukun itkañ äboriye yabän yäwatiniñ tänpayän täyak u keräp täyak yäk.

Jesutä iwaräntäkiye ätu yämagutkuk

Mak 1:16-20

18 Kepma kubäken Jesu Galili gwägu pomi terak kuñattängän yabänkuk; Äma yarä iniyat tuäni Saimon wäpi kubä Pita kenta monäni Andru gwägu tom yäpdayän tom wädäwani yäk manpäñ äpmonjirä yabänkuk. Äma yarä uwä moneñ epänta gwägu tom yäpmäk täñkumänonik.

19 ✧ Yäk maŋpän äpmon irirän Jesutä yabäŋpän yäwetkuk; Eruk! Epän u peŋkaŋ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk täkamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk.

20 ✧ Yäweränä uterakgän epäni u peŋpen iwatkumän.

21 Eruk, ätukät kuŋpäŋä Sebedi nanakiyat wäpi Jems kenta Jon nani Sebedi-kät gäpe terak itkaŋ yäk taŋi gwägu tom yäpani u ket ut irirä yabäŋkuk.

22 Yabäŋpäŋä näk näwarun yäŋ yäwerirän uterakgän nani gäpe terak ugän irirän teŋpen Jesu iwatkumän.

Jesutä ämawebe käyäm ikek yäpän tägaŋkuŋ

23 ✧ Täŋpän Jesutä kome Galili dubini-ken itkuŋo u kudup kuŋat moreŋpän ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek yäpän tägaŋit, käbeyä yot gänaŋ äronpän man yäwerit täŋ yäpmän kuŋkuk. Man-biŋam Täga ŋode yäŋahäŋtäŋ kuŋatkuk; Anututä intäjukun itkaŋ äboriye yabäŋ yäwatiniŋ täŋpayän täyak u ahätak yäk.

24 ✧ Ude yäwerirän biŋami Siria komeken kuŋat moreŋirän nadäŋkuŋ. Nadäŋpäŋä ämawebe käyäm mebäri mebäri nitek, gup kähän nadäwani, äma mäjotä magärani, äma kwäyähäneŋ täŋpani, kumän-däpurek täŋpani ba käyäm mebäri mebäri täŋpani u kudup noriyetä yäŋ-yäkŋat yäpmän äbäŋirä Jesutä yäpän tägaŋkuŋ.

25 ✧ Täŋpänkaŋ äma äbot pähap kome uken-uken naniktä iwarän täŋkuŋ. Ämawebe Galili komeken

---

✧ **4:19:** Luk 5:1-11; Mat 13:47 ✧ **4:20:** Mat 19:27 ✧ **4:23:** Mak 1:39; Mat 9:35; Apos 10:38 ✧ **4:24:** Mak 6:55 ✧ **4:25:** Mak 3:7-8

nanik, Dekapolis komeken nanik, Judia komeken nanik, ba Jodan ume pomi terak naniktä äbä Jesu iwarän täñkuñ.

5

*Jesutä pom terak päro man kudupi kubä yäwetkuk
Luk 6:20-26*

¹⁻² Jesutä ämawebe äbot päke iwatkuño u yabäñpäñ pom keräpi kubä terak äro mañitpäñ irirän iwaräntäkiye uwä dubini-ken tuägän äbä iräwä Jesutä manbiñam ñode yäwetpäñ yäwoñärek täñkuk;

³ ✧ Äma ini bänepitä näk momi äma äpani-inik yän nadäk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabän yäwat täyak.

⁴ ✧ Täñpäkañ äma iniken mominita nadäwä waki täñpäpäñ konäm butewaki terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä ini bänepi api täñpidäm tañ yämek.

⁵ ✧ Ba äma bänep kwini terak kuñat täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Äma udewanita Anututä kome pähap ño inita biñam api yäniñ kirewek.

⁶ ✧ Täñpäñ äma irit kuñat-kuñat siwoñi u iwatta gäripi-inik nadäñpäñ ehutpäñ täk täkañ uwä säkgämän itkañ.

Bureni! Anututä äma udewani täño gäripini uwä api däpmän tären yämek.

✧ 5:3: Ais 57:15 ✧ 5:4: Ais 61:2-3; Rev 7:17 ✧ 5:5: Sam 37:11

✧ 5:6: Ais 55:1-2

- 7 ✧ Tənpəkaŋ äma noriyeta butewaki nadəŋ yämik təkəŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewanita butewaki udegän api nadəŋ yämek.
- 8 ✧ Ba äma bänep nadäk-nadäk imaka täga täktagän nadəŋpeŋ kuŋat təkəŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anutu api kaŋ-ahäneŋ.
- 9 ✧ Tənpəŋ äma ämik ba duŋwekwek dəpməŋ təkŋek təkəŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Anututä äma udewani Näkŋo ironinaye yəŋ api yəwerek.
- 10 ✧ Ba äma Anutu təŋo kädət siwoŋi iwarirä äma ätutä iwan təŋ yämik təkəŋ uwä säkgämän itkaŋ.
Bureni! Äma udewani uwä Anututä yabəŋ yəwat täyak.
- 11-12 ✧✧ Tənpəkaŋ intä näk nadəŋ namikinik təŋirä ämawebetä man jop yəŋ-təkŋatpəŋ, man wakiwaki täwetpəŋ täwat kireŋit api täneŋ. Upəŋkaŋ ude təŋirä nadəwätäk nämo täneŋ. Nämo, in säkgämän itkaŋ. Nadəkaŋ? Bäräpi udewani intagän nämo təŋ tamik təkəŋ. Profet biani itkuŋo unita udegän təŋ yämiŋkuŋ. Tənpəkaŋ in kunum gənaŋ kowata täga api yəpneŋo unita bänep täga nadəŋpəŋ oretoret terak kuŋat təkot!

Inä ämawebe təŋo paŋ kenta topän ude itkaŋ
Mak 9:50, 4:21; Luk 14:34-35, 8:16, 11:33

✧ 5:7: Jem 2:13 ✧ 5:8: Sam 24:3-4; Sam 51:10, 73:1 ✧ 5:9: 1Jo 3:2-3 ✧ 5:10: Hib 12:4, 1Pi 3:14 ✧ 5:11-12: 1Pi 4:14; Jem 1:2 ✧ 5:11-12: 2Sto 36:16; Apos 7:52; Hib 11:32-38; Jem 5:10

13 Tānpākaŋ Anutu tāŋo āmawebeniye intä, āmawebe päke u bāmopi-ken paŋ gäripi nīkek ude kaŋ kuŋarut. Tānpākaŋ gäripi paoreko uwä jide tāŋpena äneŋi gäripi ahäwek? Nāmo, paŋ gäripi nīkek nāmo uwä maŋpä kuŋirä āmawebetä yeŋ awähutneŋ. Unita paŋ gäripi nīkek ude kaŋ kuŋarut!

14-15 ✨ ✨ Ba kubä pen ŋode; Topäntä taŋi ijiŋpäŋ ägoni säkgämän peŋyāŋek tākaŋ. In-tāŋo irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Äma kubätä topän ijiŋpäŋ käböp imata pewek? Ude nāmo, ijiŋpäŋ kwawak peŋirän ägonitä kädet-ken peŋ-yāŋeŋirän āmawebetä kwawakgän kaŋtāŋ kuŋatneŋ. Ba yotpārare taŋi kubä pom terak ireko uwä käböp täga irek? Nāmo, kwawakinik irirän āmawebe bankentä täga käneŋ.

16 ✨ Tāŋpäŋ in, irit kuŋat-kuŋatjin udegän. Anutu tāŋo peŋyāŋek kudän bāneŋjin-ken itak u tāŋpewä kwawak irirän kädet siwoŋi kuŋarirä āmawebetä tabāŋpäŋ oretoret tāŋpäŋ Anutujin kunum gānaŋ nanik u iniŋoret täneŋ.

Jesu Anutu tāŋo man biani wärämutta nāmo äpuk

17 ✨ Jesutä ude yāŋpäŋä äneŋi ŋode yāŋkuk; In Anutu tāŋo бага man ba profet biani tāŋo yāwetpäŋ yāwoŋäreŋ man tāŋpani u näkä dāpmāŋ täkŋekta äpuk yāŋ nāmo nadāneŋ. Näk u dāpmāŋ täkŋekta nāmo äput. Nāmo, u tāŋkehārom tāŋpewa bureni kwawak kaŋ ahāwän yāŋpäŋ äput.

18 ✨ Unita näk bureni täwetat; Baga man u bārāneŋ nāmo api paorek. Imaka u ba u ahäkta

✨ **5:14-15:** Jon 8:12, 9:5 ✨ **5:14-15:** Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33

✨ **5:16:** Efe 5:8-9, 1Pi 2:12 ✨ **5:17:** Mat 3:15; Rom 3:31, 10:4

✨ **5:18:** Luk 16:17, 21:33

yāwani Anutu tāŋo man terak kudān tāŋkuŋo u bureni ahāwākaŋ kunum kenta kometā paorirān uyaku Baga man u api paorek.

19 ✧ Unita āma kubātā бага man tāpuri-inik kubā irepmitpāŋ ātu kādet udegān kaŋ iwarut yāŋ yāŋpāŋ-yāwoŋārek tāŋpayāŋ tāyak uwā Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ wāpi biŋam nikektā nāmo api irek. Tāŋ, āma kubātā бага man u buramiŋpāŋ ātu kādet udegān kaŋ iwarut yāŋ yāŋpāŋ-yāwoŋārek tāŋpayāŋ tāyak uwā Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ wāpi biŋam nikektā api irek.

20 Unita ŋode tāwera nadāwut; Baga man yāwoŋārewani āma ba Parisi āmatā ŋode yāk tākaŋ; Bureni, nin Anutu tāŋo Baga man iwatpāŋ siwoŋi kuŋat tākamāŋ yāk. Ude yāk tākaŋ upāŋkaŋ in u yārepmitpāŋ Anutu tāŋo gārip ugān kaŋ iwarut. Ude nāmo tānayāŋ tākaŋ uwā Anutu tāŋo kaŋiwat yewa gānaŋ nāmo api āronēŋ.

Kokwawak nadāŋpen kuŋat-kuŋatta man

Luk 12:57-59

21 ✧ Jesutā ude yāŋpāŋ āneŋi ŋode yāŋkuk; Anututā ābekjiye orajiye bian ŋode yāwetkuk; Āma kubā kumāŋ-kumāŋ nāmo uren. Āma kubā kumāŋ-kumāŋ urayāŋ tāyan uwā manken api iren yāk.

22 ✧ Man ude yāwetkuko upāŋkaŋ apiŋo nākā ŋode tāwetat; Āma kubātā noripakita kokwawak nadāŋpen kuŋarayāŋ tāyak uwā manken api irek. Ba āma kubātā noripaki man waki māyāk ikek iwerayāŋ tāyak uwā man kābeyā-ken api irek. Ba āma kubātā noripakita kokwawak nadāŋpāŋ inin

✧ 5:19: Jem 2:10 ✧ 5:21: Kis 20:13; Kis 21:12; Wkp 24:17; Lo 5:17

✧ 5:22: 1Jo 3:15

wärät man iwerayän täyak uwä genj kädap mebet ikek unita binam apı tənpek.

23-24 ✧ Unita ket node nadäkot; Kadäni kubä gäk Anututa iron täñ ima yänpänä node käwep nadäwen; Näk imaka kubä täñkuro unita notnapak näka kokwawak nadätak. Ude nadänpänä imaka Anututa imikta yäwani u pewi irirän äneñi äyänutpeñ pänku notkapak kokwawak nadän gameko uwä yänahänpän yänpak tañkañ eruk äneñi äyänut pänku imaka u Anututa täga imen.

25 ✧ Ba notkapak kubätä iwan täñ gaminpän manken gepmanpayän yänjirän nadänpänä manken nämo ahänkañ pänku notkapak-kät yänpän-nadänpän bänep kubägän tädeñ. Ude nämo täñkañ notkapaktä jukun pänku gäkno mebarika yänahäwänkañ gäk mäden kwiwä man nadäwanitä komi äma yäniñ kireñpewän gepmänit pänku komi yotken gepmaneñ.

26 Näk bureni täwetat. Gäk notkapakta momi täñ imeno u nämo täreñjirän gäk jop täga nämo ganiñ kirewä äpämañ kwen. Nämo, gäk notkapakta momi täñ imeno u suwawi tärewänkañ uyaku ganiñ kireñpewä äpämañ kwen! Upänkañ jide tänpän moneñ yäpmänkañ suwawi tärewäpän äpämañ kwen?

27 ✧ Jesutä man ude yäwetpän äneñi node yäkgän täñkuk; Anututä äbekjiye orajiye bian node yäwetkuk; In kubokäret nämo täneñ yäk.

28 ✧ Man ude yäwetkuko upänkañ apiño näkä node täwetat; Äma kubätä webe kubä kanğärip

---

✧ 5:23-24: Mak 11:25

✧ 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35

✧ 5:27: Kis 20:14; Lo 5:18

✧ 5:28: 2Pi 2:14

tānpān ukāt pātde yān bānepi-ken ude nadāweko uwā kubokāret tāyak uba.

29 ✧ Unita dapunka kubätä waki tāno buņep-ken gepmaņpayān tānpānā dapunka u dātpān maņpi kunē. Dapunka bok yāpmān kuņatkaņ geņi-ken āpmoņpenta.

30 ✧ Ba ketka kubätä waki tāno buņep-ken gepmaņpayān tānpānā ketka u mađān tākņepān maņpi kunē! Gupka kumān nīkek yāpmān kuņatpān waņpān geņi-ken āpmoņpenta.

Nādapitā duņwek tākaņ unitāno man

Mat 19:9; Mak 10:1-12; Luk 16:18

31 ✧ Jesutā man ude yāwetpān āneņi pen ṅode yāwetkuk; Mosestā ābekjiye orajiye bian ṅode yāwetkuk; Äma kubätä webeni pewayān nadānpānā webena peyat yān man kudān kwawak ude tānpān imeko uyaku tāga yāņiwat-pewān kwek yāk.

32 In man ude nadāk tākaņ upānkaņā apiņo nākā ṅode tāwetat; Äma kubätä webenitā äma kubākāt momi nāmo tāņpekopān jop nadān yāņiwat-pewān pānku äma kubā yāpeko uwā webe u kubokāret tāņpek. Tānkaņ äma kodaki yāpeko u imaka, kubokāret tāņpek.

Yān-kehāromtak man yākta man

33 ✧ Jesutā ude yāwetpān āneņi man kubā pen ṅode yānahaņpān yāwetkuk; Baga man kubā bian ṅode kudān tāwani in nadāk tākaņ;

✧ 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 ✧ 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43

✧ 5:31: Lo 24:1-4; Mak 10:4, 1Ko 7:10-11 ✧ 5:33: Kis 20:7; Wkp 19:12; Nam 30:2; Lo 23:21

Gäk yänkehäromtak man jop nämo yäwen. Yänkehäromtak man u Anutu inamiken yäwani unita udegän bureni tänpän yäk.

34 ✧ In-täno бага man terak ude itak upänkanjä apiño näkä nođe täwetat; In yänkehäromtak man yäna yänpänjä imaka kubä wäpi terak utpän nämo yäneñ. Kunum wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämo yäneñ. Kunum uwä Anutu täno irit bägup unita.

35 ✧ Ba kome wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämo yäneñ. Kome u imaka, Anutu tänogän. Ba kudupi yotpärare Jerusalem wäpi terak utpän yänkehäromtak man nämo yäneñ. U Kañiwat Äma intäjukun tänpäni, Anutu täno yotpärare unita.

36 Ba gwäkjin kujat terak wohutpän nämo yäneñ. Imata, manjin u kehäromi niked nämo. Jide? In gwäkjin pujiñ paki kubä iwerä kubiri täga äworewek? Ba gwäkjin pujiñ kubiri kubä iwerä paki täga äworewek? Nämoinik, in ämagän!

37 ✧ Unita äma kubätä man yäweno u bureni ba bureni nämo yän nadäkta gäwet yabänjirän gäk 'Bureni' yän yänpänjä 'Ei'-gän iweren. Ba 'Bureni nämo' yän yänpänjä 'Nämo'-gän iweren. Man keräpi yarä ugän yäwen. Upänkanjä gäk imaka kubä täno wäpi terak wohutpän yäweno uwä Satantä pewän ahänjirän yäwen.

Wakita kowata kowata nämo täneñ
Luk 6:27-36

✧ 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mat 23:22; Apos 7:49 ✧ 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 ✧ 5:37: Jem 5:12

38 ✧ Jesutä man ude yäwetpäñ äneñi kubä ñode yäwetkuk; Baga man kubä bian ñode kudän täwani in nadäk täkañ; Kubätä dapunka yäpurän tumbäwä kowata udegän täñ imen. Ba kubätä meka kujat däpmäñ tokäränä kowata udegän däpmäñ tokät imen yäk.

39 ✧ In man ude nadäk täkañ upäñkañä apiño näkä ñode täwetat; Äma kubätä waki täñ gamänä kowata waki nämo täñ imen. Unita äma kubätä bumumka kukñi käda guränä kukñi iniñ kirewen.

40 ✧ Ba äma kubätä gäka kokwawak nadänpäñ manken gepmañpäñ gäkño tek punin nanik gomägaränä gänañ nanik bok iniñ kirewi yäpek.

41 Ba äma kubätä täñkentäñ päñku tuän uduken nepmañkañ äbi yäñ gäweränä täñkentäñ päñku ban uduken tenkañ äben.

42 Ba äma kubätä imaka kubäta yäñapiwänä imen. Ba äma kubätä gäkño imaka kubä yäpmäñ päñku täñkañ api gamet yäñ gäweränä iniñ kirewen.

43 ✧ Jesutä ude yänpäñ man kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Man kubä ñode yäwani u nadäkinik täkañ; Notjiyeta bänep iron täñ yämiñkañ äma iwan täñ tamik täkañ unita mäde ut yämineñ.

44 ✧ Man ude nadäkañ upäñkañ näkä apiño ñode täwera nadäwut; Äma iwan täñ tamik täkañ unita bänep iron täñ yämineñ. Ba äma nadäkinikjinta yänpäñ komi tamik täkañ unita Anututä täñkentäñ yämikta Anutu-ken yäñapineñ.

✧ 5:38: Kis 21:24; Wkp 24:20; Lo 19:21 ✧ 5:39: Wkp 19:18; Jon 18:22-23 ✧ 5:40: 1Ko 6:7 ✧ 5:43: Wkp 19:18 ✧ 5:44: Kis 23:4-5; Luk 23:34; Apos 7:60; Rom 12:14,20

45 ✧ In ude täneŋo uyaku Nanjin kunum gänaŋ nanik täŋo nanakiye bureni-inik api itneŋ. Täŋpäkaŋ mebäri imata äma waki ba äma täga bok iron täŋ yämineŋ? Uwä ɲode; Nanjin unitä yäŋpewän edaptä äma waki ba äma tägata bok penyäŋeŋ yämik täyak. Ba Anututä nadäŋ yämiŋirän äma siwoŋi-ken ba äma goret kuŋarani-ken iwän tak täyak.

46 Täŋpäkaŋ äma gäka bänep iron kowata täŋ gamik täkaŋ äma unitagän bänep iron kowata yämeno uwä Anututä gäk äma täga yäŋ nämo gäwerek. Nämo, äma wakiwakitä noriyeta udegän bänep iron täŋ yämik täkaŋ.

47 Ba guŋ ämawebetä ämawebe ini gäripi nadäk täkaŋ unitagän bänep iron täga täŋ yämik täkaŋ. Täŋ, inä kädet ude nämo täneŋ. In notjiye-tagän iron täŋ yämineŋo uwä injinta nadäwä täga nämo täneŋ. Äma kowata nämo täŋ tamanita iron täŋ yämineŋo uyaku!

48 ✧ In nadäkaŋ? Kunum gänaŋ Nanjintä kädet ude iwat täyak. Uwä kädet tägagän täk täyak unita nanakiye inä udegän kädet tägagän kaŋ täk täŋput!

6

Äma jäwäri täŋkentäŋ yämikta man

1 ✧ Jesutä ude yäŋpäŋ ɲode yäwetkuk; In ket nadäŋkaŋ kuŋat täkot. Imaka täga kubä täŋpa yäŋpäŋä ɲode nämo nadäŋpäŋ täŋpen; Kwawak täjira ämawebetä nabäŋpäŋ wäpna yäpmäŋ akut yäŋ

nadänkañ nämo täñpen. In ude tänayän täkañ uwä kunum gänañ Nanjintä gwäki täga nämo api tamek.

² Unita gäk äma kubä täñkentän ima yänpänjä eruk ämawebetä nabäwut yän nadänkañ inamiken kwawaknämo täñpen. Äma yän-yäkñaranitä kudupi yot gänañ ba kädet miñin täk täkañ ude nämo täñpen. Äma udewaniwä ämawebetä nibänpän wäpnin biñam yäpmän akut yän nadänkañ täk täkañ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yäpmänirä täretak ubayän!

³ ✧ Unita gäk äma kubä täñkentän ima yänpänjä käbop-inik, notkapak kubä dubika-ken ireko unitä gabänpän-nadänjirän nämo.

⁴ Ude täñiri Nanka, imaka käbop täñiri kañpän nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

Anutu-ken yänapik man yäkyäk täño käderi

Luk 11:2-4

⁵ ✧ Jesutä man ude yänpän man kubä pen ñode yäkgän täñkuk; In Anutu-ken yänapina yänpänjä äma yän-yäkñaranitä täk täkañ ude nämo täneñ. Yän-yäkñarani äma uwä kudupi yot gänañ ba kädet miñin itkañ Anutu-ken yänapik man käroni boham yäkta gäripi nadäk täkañ. Ämawebetä nibäwut yänkañ udewä täk täkañ. Näk bureni täwetat. Ämawebetä äma udewani yabänirä gwäki yäpä täretak ubayän!

⁶ ✧ Unita Anutu-ken yänapiwa yänpänjä gäkña yot gänañ päro yäma yäputpän itkañ Nanka käbop it täyak ukät man yänpän-nadäk tädeñ. Ude täñiri

---

✧ **6:3:** Mat 25:37-40 ✧ **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 ✧ **6:6:** 2Kn 4:33

Nanka imaka käbop kañpäj nadäk täyak unitä gwäki api gamek.

7 ✧ Ba in Anutu-ken yäñapina yäñpänä guñ ämatä täk täkañ ude nämo täneñ. Guñ äma uwä anutunita man käroni, mebärini nämo yäñiwat yäpmäj kuk täkañ. Käroni ude yäj yäpmäj kuñitna uyaku anutunintä käwep nadäj nimek yäj nadäk täkañ.

8 ✧ Upänkañ inä ude nämo täneñ. In imaka imakata wäyäkneñpäj Anutu Nanjinken yäñapinayäj nadäjirä Nanjin uku tabäñpän-nadäk täyak. Unita imata man käroni mebärini nämo yäñiwat yäpmäj kuneñ? Nanjin uwä täñkentäj tamikta gäripi nadäk täyak.

9 ✧ Unita Anutu-ken yäñapinayäj nadäjpänä man siwonji ñode yäneñ;
Kunum gänañ Nanin tañi,
Gäk wäpka inipärik kubä pat täyon.

10 ✧ Äbäñpän bänepi bänepi, komeni komeni Ekäni täñ nimi.

Kunum gänañ gäkken man buramik pätak, kome terak ninken udegän man buramik pat täyon.

11 Kadäni ñonitäño ketem nimisi.

12 ✧ Nin notniye täño momi pek takamäj, gäk udegän mominin peñ nimisi.

13 ✧ Täñyabäk-ken nämo nipmañpen.

Wakiken nanik wädäj tädotpän nipmañsi.

✧ **6:7:** Ais 1:15, 1Kn 18:26-29 ✧ **6:8:** Mat 6:32 ✧ **6:9:** Jon 17:6

✧ **6:10:** Mat 7:21, 26:39; Luk 22:42 ✧ **6:12:** Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 ✧ **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15, 2Te 3:3, 2Ti 4:18, 1Sto 29:11-13

14 ✧ Ude yānpāṅ yāṅkuk; Äma kubätä waki täṅ gaminjirän, waki täṅ gameko u peṅ iminṅkaṅ nämo yāpmāṅ kuṅariwä Nanka kunum gānaṅ naniktä udegän gākṅo wakika api peṅ gamek.

15 Upāṅkaṅ äma kubätä waki täṅ gaminjirän waki täṅ gameko u nämo peṅ iminṅkaṅ yāpmāṅ kuṅariwä Nankatä udegän gākṅo waki nämo api peṅ gamek.

Nakta jop iritta man

16 ✧ In kadäni ätu Anutu iniṅ oretta nakta jop itna yānpāṅä butewaki inṅam dapun nämo ijinṅkaṅ kuṅatneṅ, yāṅ-yākṅarani ämatä täk täkaṅ ude. Äma udewani uwä ämawebetä nibānpāṅ in äma kädet täga täṅpani yāṅ nadāwut yāṅkaṅ inṅam dapun butewaki ijinṅkaṅ kuṅat täkaṅ. Näk bureni täwetat. Äma udewani gwäki yāpmāṅjirä täretak ubayāṅ!

17 Upāṅkaṅ inä, Anutu iniṅ oretta nakta jop itna yānpāṅä ume ärutpāṅ gwäkjin pujiṅ täṅket utkaṅ kuṅatneṅ.

18 Ude täṅjirä ämawebetä in Anutu iniṅ oretta nakta jop kuṅatkaṅ yāṅ tabānpāṅ nämo nadāneṅ. Nanjin käbop it täyak unitägän tabānpāṅ-nadäk täṅpek. Nanjin uwä imaka käbop täṅjirä tabānpāṅ-nadäk täyak unitä gwäkiwä api tamek.

Tuṅum burenita man

Luk 12:33-34

19 ✧ Jesutä man ude yānpāṅ äneṅi kubä pen ṅode yākgän täṅkuk; In kome terak ṅo imaka tägatäga yāpmäktä nadāwätäk nämo täneṅ. Kome täṅo tuṅum u kehäromi nämo. Äpusit ba gwakgwaktä

nak täkañ ba gämäneñ ärok täkañ. Ba kubo ämatä yot däpmäñ äreyäñpäñ kubo täneñ.

20 ✧ Unita kunum täño tuñum yäpmäkta epäni täñpeñ kañ kuñarut. Kunum täño tuñum nämo wak täkañ. Äpusit ba gwakgwak u nämo nak täkañ ba u nämo gämäneñ ärok täkañ. Kunum täño tuñum uwä kubo ämatä täga nämo däpmäñ äreyäñpäñ yäpneñ.

21 Bureni-inik, imatäken tuñumta nadäwi ärowani täñpeko uwä bänep nadäk-nadäkka uterakgän peñpäñ kuñaren.

22 In nadäkañ? Dapunjin u gupjin täño topän. Dapunjintä täga ijineño uwä gupjin imaka, peñyäñek ikek irirän kädet siwoni täga kuñatneñ.

23 Täñ, dapunjin waneño uwä jide täñpäñ imaka imaka täga kañpäñ täñpeñ kuñatneñ? Nämo, gupjin bipmäñ urani gänañ irek. Täñpäkañ peñyäñek bänepjin-ken itak unitä bipmäñ urani täñpeko uwä bipmäñ urani pähap gänañ api itneñ.

Gup täño tuñumta nadäwätäk nämo täneñ

Luk 16:13; 12:22-31

24 Äma kubä-tägän äma ekäni yaräta watä epän täga nämo täñ yämek. Nämo, u kubäta gäripi nadäñkañ kubäta gañani nadäwek. Ba kubä täño epän täñkañ kubäta mäde ut imek. In udegän, bänep nadäk-nadäkjin Anutu terak ba monenñ tuñum terak bok täga nämo peñpeñ kuñatneñ.

25 ✧ Unita ñode täwetat; In gupjinta nadäwätäk ñode nämo täneñ; Ketem depäñ näñpet? Ba tek depäñ täñpäñ kuñaret? yäñ nämo nadäneñ. Nämo,

---

✧ 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2 ✧ 6:25: Plp 4:6, 1Ti 6:6-8; Hib 13:5, 1Pi 5:7

ketem ba tek uwä bureni nämo. Uwä irit kuṇat-kuṇatjin täṇo täṅkentäk moräkigän. Unita bänep nadäk-nadäkjin imaka bureni terak peney.

26 ✧ In imata Anutu u watä säkgämän nämo käwep it nimek yäṅ nadäk täkaṅ? Eruk, in barakta yabäṅpäṅ-nadäwut! U ketem nämo piṅpäṅ puget täkaṅ ba pugetpäṅ kämita nämo pek täkaṅ. Upäṅkaṅ Nanjin kunum gänaṅ naniktä yabäṅ yäwatpäṅ yepmäṅ towik täyak. Imaka äpani udewani yabäṅ yäwatpäṅ yepmäṅ towik täyak u täṅpänä imata äma inta udegän nämo tabäṅ täwatpäṅ tepmäṅ towiwek?

27 Nadäwätäkjintä kome terak iritjin täga wädäwän käronṅ täwek? Nämoinik!

28 Unita gupjin täṇo tuṅumta imata nadäwätäk täk täkaṅ? Päya irori bipiken it täkaṅ unita yabäṅpäṅ-nadäwut! U inita tekta epäni nämo täk täkaṅ upäṅkaṅ yabäṅgärip ikek.

29 ✧ Bureni, imaka kubä täṇo kaṅgäriptä päya irori unitäṇo kaṅgärip u täga nämo irepmirek. Unitäṇo yabäṅgäriptä intäjukun äma biani Solomon unitäṇo money tuṅum ba tek säkgämän kaṅgärip ikek päke u yärepmit täyak.

30 U uwä Anututä ini tek gäripi nimek ude päya irori jopi unita uwäktäṅ yämik täyak. Täṅpakaṅ u kadäni keräpigän itpäṅ paot täkaṅ. Apiṅo ahäneṅopäṅ kwep ude äneṅi täreṅ mäneṅ. Eruk, päya irori unita yabäṅ yäwat täyak upäṅ imata inta udegän täga nämo tabäṅ täwatpäṅ tamek? U bureni tamek! Unita imata nadäkinikjin Anutuken kumän nämo pek täkaṅ?

31 Unita ketem ba ume deken yäpmanpäñ näne yänkañ nadawätäk nämo täneñ. Ba tek deken yäpmanpäñ täne yänkañ nadawätäk nämo täneñ.

32 ✧ Nämoinik! U guñ amatä bänep nadäk-nadäki udewani terakgän pek takañ. Täñ, inä imaka udewanita nadawätäk pähap nämo täneñ. Nämo, nanjintä in imaka udewanita wäyakñek takañ yän tabänpäñ-nadäk täyak unita api täñkentän tamek.

33 ✧ Unita inä imaka kubäta nadawä intäjukun nämo täñpek. Nämo, Anututä intäjukun it taminpäñ tabän täwatta ba unitäño kädet siwoñi u iwatta unitagän gäripi-inik nadänpäñ epäni tak takot. Ude täñirä uyaku ketem tuñumta wäyakñek epän tänayän takañ u api taniñ kirewek.

34 ✧ Unita kwep täño irit kuñat-kuñat jidewani api itneñ yän nadänkañ nadawätäk nämo täneñ. Kwep yänen täño bäräpi ini irirä apiño täño unitagän nadawätäk täneñ.

7

Äma yänpän-yabän yäwat nämo täneñ

Luk 6:37-38,41-42

1-2 ✧✧ Jesutä man äneñi kubä pen ñode yäwetkuk; In äma kubä yänpän-kañiwat nämo täneñ, Anututä in udegän yäpmän daniwekta nadänkañ. In nadäkañ? In ämawebeta jide nadänpäñ kuñatnayän takañ uterakgän Anututä inta api nadän tamek.

3-4 Unita gäk imata täpun-täpun tañi dapunkaken itak u nämo kañpäñ nadänkañ notkapak kubä

✧ 6:32: Mat 6:8 ✧ 6:33: 1Kn 3:13-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17

✧ 6:34: Kis 16:4,19; Mat 6:11 ✧ 7:1-2: Rom 2:1, 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 ✧ 7:1-2: Mak 4:24

dapuri-ken täpun-täpun täpuri itak u kaṅpäṅ yokut gamayāṅ iwet täyan? Täpüntäpun gäkṅa dapunka-ken itak u imata nämo kaṅpäṅ nadäk täyan?

⁵ Gäk yāṅ-yäkṅarani äma! Intäjukunä gäkṅa dapunka-ken täpun-täpun taṅi itak u yokutkan uyaku dapun täga ijiṅpäṅ kaṅpäṅ notkapak dapuri-ken täpun-täpun u täga yokut imen!

⁶ ✧ Ude yāṅpäṅ yäwetkuk; Äma Anututa gäripi nämo nadäk täkaṅ unita Anutu täṅo man kudupi u jop nämo yäwetneṅ. Aṅtä äma yek täkaṅ udegän äma udewani uwä Anutu täṅo man unita bitnäṅpäṅ taniṅ wärätneṅ. Bureni, äma udewani uwä but bumik. Buttä it täkaṅ-ken tuṅumka täga kubä jop nadäṅ täga maṅpi kunneṅ? Nämo, buttä tuṅumka u yeṅ gatäṅtäṅ kuṅkaṅ abäk täneṅ. Äma uwä udegän täneṅ yäk.

Anutu-ken yāṅapiṅtäko api nadäṅ tamek

Luk 11:9-13

⁷ ✧ Jesutä man ude yāṅpäṅ yäwetkuk; In Anutu-ken imaka kubäta yāṅapiṅirä api nadäṅ tamek. Uwä äma kubätä wäyäkṅek epän täṅ yäpmäṅ kuṅtäṅgän kaṅ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput yäpmäṅ kuṅirän yäma dät imeko ude.

⁸ ✧ Näk bureni täwetat. Äma kubätä yāṅapik epän täṅpäṅä bureni api yäpek, äma kubätä wäyäkṅek epän täṅ yäpmäṅ kuṅtäṅgän bureni kaṅ-ahäweko ude. Ba kubätä yäma-ken kwäpkwäp yäput irirän Anututä nadäṅ imiṅpäṅ yäma dät imeko ude.

✧ **7:6:** Mat 10:11 ✧ **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13, 15:7; Jon 16:23-24

✧ **7:8:** Jem 1:5, 1Jo 3:22, 1Jo 5:14-15

9 Eruk, jide nadäkaŋ? Nanakka kubätä ketemta yäñirän mobä täga imen? Nämö!

10 Ba tomta yäñapiñirän gämokpäñ täga imen? Nämoinik!

11 ✧ Inä äma waki upäñkañ nanakjiyeta imaka tägatäga yämik täkañ. Unita ñode nadäwut; Kunum gänañ Nanjin iron mähemi itak uken yäñapiñirä imaka tägatäga imata täga nämö tamek? Nämö, u gäripi nadäñ tamiñpäñ bureni-inik tamek yäñ täwetat!

12 ✧ Unita ñode täwetat; Kädet äma ätutä täñ nimut yäñ nadäk täkañ in udegän täñ yämineñ. Man täpuri unitäwä man profet bianitä yäñahäwani u ba бага man Mosestä yäñahäwani u kumän uwäk täyak.

Kunum kädet u täpuri

Luk 13:24

13 ✧ In kunum kädet iwatta yäma täpuri-ken kañ ärowut. Kumäñ-kumäñ kädet u tañi ba yämani udegän u tañigän. Kädet tañi uken ämawebe mäyaptä kuñ äbäñ täk täkañ.

14 ✧ Täñpäkañ irit kehäromi täño yäma uwä täpuri ba käderi udegän gäkñi. Kädet uwä ämawebe kubäkubä-tägän iwat täkañ.

Päya wakitä mujipi näñpani täga nämö wädäwek

Luk 6:43-44

15 ✧ In nadäkañ? Äma ätu Anutu täño man yäñahäk täkañ upäñkañ ämawebe täñyäkñatna yäñkañ Anutu täño man siwoñi nämö yäñahäk täkañ. Äma udewanita ket nadäñkañ kuñatneñ.

✧ 7:11: Jem 1:17 ✧ 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10

✧ 7:13: Jon 10:7,9 ✧ 7:14: Apos 14:22 ✧ 7:15: Mat 24:4,24;

Apos 20:29, 2Pi 2:1

Äma uwä bänep ärik-ärik man täwet täkaŋ upänkaŋ bänepi-ken nadäk wakiwaki yäpmaŋ kuŋat täkaŋ.

16 ✧ Unitäŋo irit kuŋat-kuŋariken bureni jide pewä ahäk täkaŋ u yabänpän-nadänkaŋ mebärini täga nadäneŋ. Uwä päya ude. Bärop terak wama mujip täga nämo wädäneŋ ba gupmom yen terak wäyän täga nämo wädäneŋ.

17 Nämo, päya mebäri täga terak bureni gäripi nitek wädäneŋ. Täŋ, päya mebäri wakitä mujipi näŋpani nämo wädäneŋ.

18 Päya mujipi näŋpani terak bureni waki wädäkta käderi nämo pätak. Ba päya mujipi nämo näŋpani terak bureni näŋpani uwä täga nämo wädäneŋ.

19 ✧ Täŋpäkaŋ päya, bureni goret pewä ahäk täkaŋ uwä madänpän kädäp pewä ijik täkaŋ.

20 ✧ U udegän, äma Anutu täŋo man jopjop yänahäwani unitäŋo mebärini nadäna yänpänä irit kuŋat-kuŋari upän yabänpän-nadäneŋ.

Jesutä ämawebeniye burenita yäwetkuk

Luk 13:25-27, 6:47-49

21 ✧ Unita ŋode täwera nadäwut; Äma mäyaptä näka Ekänina yän näwet täkaŋ upänkaŋ u kudup-tagän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ nämo api äroneŋ. Nämo! Nana kunum gänaŋ unitäŋo mani buramik täkaŋ ämawebe unitägän api äroneŋ.

22 Äma mäyaptä kadäni pähapken ŋode api näwetneŋ; Ai! Ekäni! Gäkŋo biŋam man ämawebe yänahänpän yäwetkumaŋ. Ba gäk wäpka terak

✧ **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 ✧ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6

✧ **7:20:** Mat 12:33 ✧ **7:21:** Luk 6:46; Mat 21:31; Rom 2:13; Jem 1:22,25

kudän kudupi mebäri mebäri täñit mäjo yäwat kireñit täñkumäñ.

²³ ✧ Man ude yänirä näkä ñode api yäweret; Waki-waki täñpani in kewewut! Näk inta nämo nadätat!

²⁴ Eruk, ämawebe man täwet täyat ño buramiñpäñ iwatnayäñ täño uwä äma yot täkta mebäri nadäkinik täñpani udewani bumik. Kadäni kubä äma nadäk-nadäk ikek udewani kubätä yori mobä kehäromi terak täñpek.

²⁵ Täñpekopäñ iwän mänit täñirän ume tokätkañ gwägu tokñewek. Täñpäkañ yot uwä mobä kehäromi terak täñpani unita nämo wärämurek.

²⁶ Eruk kadäni kubä äma guñ udewanitä yori mobä jirañ terak täñpek.

²⁷ Täñpekopäñ iwän mänit täñirän ume tokätkañ gwägu pähap tokñewek. Ude täñpäñ yot uwä äneñ kwinit täñpän kuneñ. Bureni, u paot-inik täñpek! Täñpäkañ ämawebe näkño man täwet täyat ño nadänkañ nämo buramiñpäñ iwatnayäñ täño uwä äma yot täkta mebäri nämo nadäwani, guñ udewani.

²⁸ Täñpäkañ Jesutä man päke u yäñ moreñirän ämawebe dubini-ken itkuño u man u nadänpäñ-nadäwätäk pähap täñkuñ.

²⁹ ✧ Ñode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewani ämatä man yänpäñ-yäwoñärek täk täkañ ude bumik nämo yäyak yäk. Äma ñowä man mähemitä ini yäyak yäñ nadänkuñ.

8

Jesutä äma kubä paräm ikek yäpän täganjuk
Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

¹ Eruk, Jesutä pom terak naniktä äpäñirän ämawebe äbot pähap unitä iwatkun.

² Täñirä äma kubä gisik paräm ikek unitä Jesuken kunpäñ gukut imäpmok täñpäñ iwetkuk; Ekäni, gäk täñkentäñ namayäñ nadäñpäñä näk täga nepmanpi kudupi iret yäñ nadätat.

³ Ude yäwänä Jesutä keru gupi terak penpäñ yäñkuk; Täga täñkentäñ gamayäñ. Paräm ño paorut! yäk. Ude yäwänä uterakgän gisik paräm u paorirä gupi tägawänpäñ säkgämän itkuk.

⁴ ✧ Jesutä ude täñ iminpäñ iwetkuk; Gäk imaka täñ gamitat ñonitäño manbiñam äma nämo yäweren. Nämo, gäk päñku gupka Anutu täño bämop äma iwonjäre. Ude täñpäñ äneñi säkgämän itta Moses täño бага man iwatpäñ gupe kähäni nitek iññiri ämawebetä paräm tägakan yäñ api gabäñpäñ-nadäwä täreneñ yäk.

Jesutä epän watä äma kubä yäpän täganjuk
Luk 7:1-10

⁵ ✧ Eruk Jesu Kapeneam yotpärare-ken kuman äronjirän komi äma kubätä Jesuken ahäñpäñ butewaki man ñode iwetkuk;

⁶ Ärowanina! Epän watä ämana komi pähap nadäñpäñ kwäyähäneñ täñpäñ yotken pätak yäk.

⁷⁻⁸ Yäwänä iwetkuk; Näkä äreñkanjä yäpa täganayäñ yäk. Ude iweränä komi äma unitä ñode iwetkuk; Ärowanina, näk äma täga uyaku yotnaken täga kwen. Unita gäk ñogän itkanjä mangän

---

✧ **8:4:** Wkp 14:1-32; Mat 9:30; Mak 7:36; Luk 17:14   ✧ **8:5:** Jon 4:47

yäjiri kaŋ tægawän! ⁹ Ude täga täŋ namen yäj nadätat. Imata, näk udegän, intäjukun ämanaye täŋo gämori-ken itkaŋ mani buramik täyat. Ba näk gämotna-ken komi ämanaye ätu itkaŋ. U kubäpäŋ, Ku! yäj iwerawä, man buramiŋpäŋ kwek. Ba kubä, Äbi! yäj iwerawä, äbek. Ba epän watä ämana kubä, Epän ŋo tä! yäj iwerawä u täŋpek yäk.

¹⁰ ✧ Man ude yäjirän Jesutä nadäwän inide kubä täŋpöpäŋ ämawebe iwarän täŋkuŋo u ŋode yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Näk äma nadäkinik ärowani ŋodewani Isrel komeken nanik kubä nämo kaŋpäŋ nadäk täyat!

¹¹ ✧ Unita ŋode täwetat; Ämawebe mäyap guŋ äbotken nanik uken-uken naniktä abäjpäŋ Juda täŋo oraniye Abraham, Aisak, Jekop ukät Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärawa pähapken bok api itneŋ.

¹² ✧ Upänkaŋ Juda ämawebe ätu Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äronaŋipäŋ Anututä yäwat kireŋpewän bipmäŋ urani gänaŋ äpmonkaŋ konäm butewaki täŋkaŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ.

¹³ Ude yäjpäŋ komi äma u iwetkuk; Gäk kuyi. Nadäkinikka täŋo bureni ahäj gamayäj. Ude iwerirän uteragän komi äma täŋo epän watä äma uwä tägaŋkuk.

Jesutä ämawebe mäyap yäpäŋ tägaŋkuŋ

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ ✧ Ude täŋkaŋä Jesu Pitatä yot gänaŋ äronpäŋ kaŋkuk; Pita yepmani webe uwä gup kädäp käyäm täŋkaŋ parirän.

✧ **8:10:** Mat 15:28 ✧ **8:11:** Sam 107:3; Luk 13:29 ✧ **8:12:** Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28 ✧ **8:14:** 1Ko 9:5

15 Kaṅpāṅ Jesutä kerigän inirirän käyäm u paotkuk. Täñirän webe uwä akuṅpāṅ Jesuta ketem gwet imiṅkuk.

16 Täñpākaṅ bipäda ugän ämawebe mäjäotä magärani mäyap yāṅ-yākṅat yäpmāṅ Jesuken äbuṅ. Äbä irirä, Jesutä mäjo peṅ yäwet-pewän ämawebe yabä kätāṅpeṅ kuk täṅkuṅ. Käyäm ikek imaka, kudup yäpän tägaṅkuṅ.

17 Ude täñirän profet Aisaiatä bian man ṅode kudän täṅkuko u bureni ahāṅkuk;
Nintāṅo käyäm-käyäm ba komi komi kumän niy-omägatpāṅ yäpmāṅ kuṅkuk. *Ais 53:4*

Jesu iwat-iwat täṅo man

Luk 9:57-62

18 Eruk, ämawebe mäyap unitä Jesu itgwäjiṅirä yabāṅpāṅ iwaräntäkiye ṅode yäwetkuk; Eruk, gwägu kukṅi udude kāda kuna! yäk.

19 Ude yäweränä Baga man yäwoṅärewani äma kubätä abāṅpāṅä Jesu iwetkuk; Yāṅpāṅ-yäwoṅärek äma, gākä deken kwayāṅ yāṅiwä näk imaka, api gäwarän täwet yäk.

20 ✧ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Ket nadäwi pewākaṅ näwaren. Imata, tom ägwäri u patpat bägupi nikek. Barak udegän, bukäni nikek. Upāṅkaṅ Äma Bureni-inik iwarayāṅ yāṅ yäyan uwä patpat bägupta wäyäkṅek täyak.

21 ✧ Ude yāṅirän iwarän täwani kubätä Jesu iwetkuk; Ekäni, nadāṅ namiṅiri näk pāṅku nana kumbānpāṅ äneṅkaṅ mäden kaṅ gäwara yäk.

22 Yäwänä iwetkuk; Ude nämo! Näk näwarän täjiri, kumbanitä kumbani noriye kaŋ äneŋput.

Jesutä gwägu kenta mänit yäniŋ bitnäŋkuk

Mak 4:35-41; Luk 8:23-25

23 Eruk man ude yän paotpänjä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude käda kuna yänkaŋ kuŋkuŋ.

24 ✧ Kuŋtäko pengän mänit pähap piänjirän gwägutä taŋi tokätpän gäpe gänaŋ äpmonkuk.

25 Jesu uwä gäpe mädeni käda parirän iwaräntäkiyetä yäwä kikuŋuränpäŋ iwetkuŋ; Wära! Ekäni, täŋkentän nimiwä! Gwägu gänaŋ äpmonayän täkamän ŋo! yäk.

26 ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin äreyäwani! Imata bänepjin bäräneŋ putärekaŋ? Ude yäwetkaŋ akuŋpäŋ mänit pähap ba gwägu tokätkuko u yabän yänpäŋ yäniŋ bitnäŋpewän kwikinik itkumän.

27 Ude täjirän kaŋpäŋ iwaräntäkiyetä nadäwätäk pähap tänpän yänkuŋ; Wära! Äma ŋo jidewani? Mänit kenta gwägutä mani buramikamän ŋo! yän yänkuŋ.

Jesutä äma mäjotä magärani yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:1-17; Luk 8:26-37

28 Eruk kuŋtängän gwägu kukŋi udude käda Gadara komeken ahänkuŋ. Kome uken äma mäjotä magärani yarä, äma kumbani äneŋpani-ken it täŋkumänonik. Unitä komita täjirän ämawebe umuntaŋkaŋ uruŋ kädagän yärepmitpeŋ kuŋ abän täk täŋkuŋonik.

29 ✧ Eruk yarä unitä Jesu kanpän bäräneñ päñku ahän iminpäñ kähän yäñpäñ ñode yänkumän; Ee! Anutu täño ironi gäk jide täñ nimayän abätan? Gäk kadänininin nämo täreñirän komi nimayän ba abätan?

30-31 Ude yäñpäñ ban uduken but äbot pähap itkan ketem nañ irirä yabänkumän. Yabäwänä mäjo, äma yarä u magärani unitä Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; But äbot itkan udu yabätan? Niwat kirewayän yäñpäñä niwat kireñpewi jopiken kunero. Niweri päñku but äbot itkan udu gänañ äpmona yäk.

32 Ude yäwänä Jesutä peñ yäwetkuk; Eruk kut! Yäwänä äma yarä u yabä kätänpeñ kumañ but gänañ äpmonkuñ. But u gänañ äpmonpakan but päke unitä bäräneñ kumañ geñi äriñpeñ gwägu gänañ äpmonpäñ kumän moreñkuñ.

33 Ude täñirä äma but watäni irani uwä metänpeñ kumañ yotpärare-ken päñku imaka umuri ahänkuko unitäño biñami yäwetkuñ.

34 Yäweräkan ämawebe päke u Jesu kakta yotpärare uken naniktä äbuñ. Eruk äbä kanpäñä Jesu butewaki nadän nimirpäñ kome ño peñpeñ ku! yän iwetkuñ.

9

Jesutä äma kubä yäpän tägañkuk

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

1 ✧ Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ gwägu kukñi udude käda ini yotpärare-ken kuñkuñ.

² Kumaŋ paŋku yotpärare-ken ahäŋirä äma ätutä kwäyähäneŋ täŋpani kubä garaŋ täŋ yäpmäŋ Jesutä itkuk-ken äbuŋ. Yäpmäŋ äbäŋirä Jesutä äma u nadäkiniki näkken pekaŋ yäŋ nadäŋpäŋä kwäyähäneŋ täŋpani u ŋode iwetkuk; Nanakna, umuntäweno. Momika paotkaŋ!

³ Jesutä man ude yäŋirän Baga man yäwoŋärewani äma ätu uken itkuŋo unitä nadäŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Wa! Äma ŋonitä man Anututä yänaŋipäŋ yäyak yäk.

⁴ ✧ Ude yäŋirä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Bänepjin-ken imata nadäk waki u nadäkaŋ?

⁵ Äma ŋo man jide iwerira bureni kwawak ahäŋirän känäyäŋ? Momika peŋ gamitat yäŋ iweret ba Akumaŋ ku yäŋ iweret?

⁶ ✧ Eruk, in Äma Bureni-inik-ken momi peŋ yämik täŋo kehäromi itak yäŋ nadäkta ŋode täŋira kawut. Ude yäŋpäŋ äma kwäyähäneŋ täŋpani u iwetkuk; Aku! Patpat bägupka yäpmäŋkaŋ yotka-ken kuyi!

⁷ Ude iweränä äma u akumaŋ yori-ken kuŋkuk.

⁸ Kuŋirän ämawebe päke unitä u kaŋpäŋ jäkjäk yäŋpäŋ Anututä kehäromi udewani äma keru terak peŋ yäminkuko unita wäpi yäpmäŋ akuŋpäŋ iniŋ oretkuŋ.

*Jesutä Matiyo ini iwaräntähta imagutkuk
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Jesutä Kapeneam yotpärare penpen kuntängän Matiyu kanjuk. Matiyu uwä takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋo yot gänaŋ irirän kanpäŋ iwetkuk; Gäk u penpäŋ näk näwat! yäk. Iweränä uterakgän mani buramiŋpäŋ akumaŋ iwatkuk.

¹⁰ Täŋpäŋ Jesu-kät ketem bok näna yäŋpäŋ ini yot gänaŋ yäŋikŋat yäpmäŋ aroŋkuk. Ude täŋirän takis moneŋ yäpani ämakät waki täŋpani yäŋ yäwerani äma ba Jesu iwaräntäkiye ukät penta itpäŋ ketem naŋkuŋ.

¹¹ ✧ Naŋ irirä Parisi äma ätutä yabäŋpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ŋode yäwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewani ämajin u imata takis moneŋ yäpani ba äma waki-waki täŋpani-kät penta itpäŋ ketem näyak?

¹² Man ude yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Yäpätägak ämatä äma tägaken epän nämö täk täkaŋ. Käyam ikek-kengän täk täkaŋ.

¹³ ✧ Anututä bian ŋode yäŋkuk; Imaka imaka näk naniŋ oretta pek täkaŋ unita gäripi nämö nadäk täyat yäk. Ämawebe bänep iron kädet iwat täkaŋ unita uyaku gäripi-inik nadäk täyat. Eruk, in kuŋkaŋ man yäŋkuko unitäŋo mebäri kaŋ nadäwä tärewut. Äma inita näk äma siwoŋi yäŋ nadäk täkaŋ unita nämö äput. Ämawebe inita näk momi täŋpani yäŋ nadäk täkaŋ unita yäŋpäŋ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäŋkuŋ

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ ✧ Kadäni uken Jon ume ärut yämani unitäŋo iwaräntäkiye ätutä Jesutä itkuk-ken äbäŋpäŋ iwet yabäŋkuŋ; Ninkät Parisi ämatä Anutu nadäŋ

imiŋpäŋ kadäni ätuta nakta jop it täkamäŋ. Upäŋkaŋ gäŋŋo gäwaräntäkaye udegän nämo täk täkaŋ yäk. Imata kadäni kadäni ketem nak-nakgän täk täkaŋ? Anututa nämo nadäŋ imiŋkaŋ udewä täk täkaŋ ba?

15 ✧ Ude yäŋirä Jesutä man wärani ŋode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biŋam ikek kubäkät ore-toret terak kuŋatkaŋ imata butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ? Nämoinik! Täŋpäkaŋ iwantä päbä äma uwä iŋit yäpmäŋ kuŋirä uyaku noriyetä wäyäkŋewä wawäpäŋ butewaki nadäŋpäŋ nakta jop itneŋ yäk.

16 ✧ Jesutä ude yäŋpäŋ iniken man kudupi-kät Parisi äma täŋo man ukät bok nämo awähutneŋ yäŋpäŋ man wärani yarä ŋode yäwetkuk; Äma kubätä tek wewani bipa yäŋkaŋ tek moräk kodakipäŋ tek wewani uterak täga nämo penpäŋ bipek. Ude täŋkaŋä tek u äruränä tek kodaki unitä täpuri täŋpänä biani yäpmäŋ däŋŋewek.

17 Udegän, äma kubätä wain umeni api täŋpanipäŋ käbot tom gupipäŋ täŋpani biani kubä gänaŋ täga nämo piwek. Ude täŋpänä wain umeni api täŋpani unitäŋo kehäromitä täŋpewän tom gupi käbot biani kehäromi nämo u tumäŋpäŋ wain umeni ba käbori u bok jop awähutneŋ. Unitä wain umeni api täŋpanipäŋ käbot kodaki kehäromi gänaŋ piweko uyaku täga yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

18 Jesutä man ude yäŋ irirän käbeyä yot täŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahäŋpäŋ Jesu

kaŋpäŋ gämori-ken gukut imäpmok täŋpäŋ ŋode iwetkuk; Äpetna apigän kumäntak yäk. Unita gäkä päŋku ketkatä iŋiriri äneŋi kodak taŋpäŋ akwän!

¹⁹ Ude iwetpäŋ imagurän yäpmäŋ kuŋirän iwaräntäkiye imaka yäwatkuŋ.

²⁰⁻²¹ ✧ Kuŋirä webe kubä käyäm mebäri kubä nitek itkuk. Webe unitä nägät piŋ yäpmäŋ kuŋirän obaŋ 12 ude täŋkuk. Webe unitä Jesu mädeni-ken iwatpäŋ Jesu täŋo tekgän iŋirira käyämna paorän yänkaŋ päŋku mädeni-ken tekgän iŋitkuk.

²² Ude iŋirirän Jesu äyänutpäŋ webe u kaŋpäŋ ŋode iwetkuk; Wanotna! Bänepka-ken oretoret pähap nadäsi! Nadäkinikka näkken peyan unitä gäk yäpän tägatan yäk. Ude iweränä webe unitäŋo käyämi paotkuk.

²³⁻²⁴ ✧ Ude täŋkaŋ kuŋtängän Jairastä yotken ahänpäŋ nadänkuk. Yäntäbätet yänpäŋ konäm butewaki pähap täŋit äma ätu butewaki kap uhuwep terak piänit täŋirä yabänpäŋ Jesutä yäwetkuk; Peŋpeŋ akumaŋ kut! Webe gubaŋ u nämo kumak. Jop döpmon pätak yäk. Yäwänä kaŋ-mägayänkuŋ.

²⁵ Ude täŋpäkaŋ yän-yawat-pewän kudup akumaŋ kuŋirä webe gubaŋ unitä itkuk-ken uken äronkuk. Äronpäŋä kerigän iŋirirän akuŋkuk.

²⁶ Täŋpänkaŋ unitäŋo biŋamtä komeni komeni kuŋat moreŋkuk.

Jesutä ämawebe ätukät yäpän tägaŋkuŋ

27 ✧ Jesu yotpärare u penpen kuñirän äma dapuri tumbani yarätä gera ñode yäñtäñ iwatkumän; Devit orani! Butewaki nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimi! yäk.

28 Yäwän nadänkañ Jesu yot kubä gänañ äronkuk. Äro irirän äma yarä unitä äbänä Jesutä yäwet yabänkuk; Dapunjek yäpä tägakta kehäromi pat namitak u nadäkinik tākamän? Yäweränä iwetkumän; Ei, nadäkinik tākamäk.

29 ✧ Yäwänä dapuri-ken yepmäñitpäñ yäwetkuk; Nadäkinijek täño bureni ahäñ tamän!

30 ✧ Ude yäñirän dapuri ijiwän kuñkuñ. Dapuri ijiwän kuñirä Jesutä yäniñ bitnäñpäñ yäwetkuk; Täñ tamitat ñonita äma kubä iwetdentawä!

31 Ude yäwetpäñ yäniñ bitnäñkuko upänkañ mani nämo buramiñkañ manbiñam u yänahäñpewän yäpmäñ komeni komeni kuñatkuk.

32 Ude täñpäñ yepmañpäñ äma yarä u kuñirän äma ätutä äma mäjotä magät-pewän man nämo yäwani kubä Jesuken yäñ yäpmäñ äbuñ.

33 ✧ Äbäñirä Jesutä mäjo äma magärani u iwat kireñ imänkañ äma u man yänkuk. Äma unitä man yäñirän ämawebe päke itkuño u kañkañ kerinpäñ yänkuñ; Imaka ñodewani Isrel komeken nämo ahäñirän kañpäñ nadäwani yäk.

34 ✧ Ämawebetä ude yäñirä Parisi ämatä ñode yänkuñ; U uwä mäjo täño intäjukun ämatä kehäromi imiñirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

Jesutä ämawebe yabänpäñ butewaki nadänkuk

✧ 9:27: Mat 20:29-34   ✧ 9:29: Mat 8:13   ✧ 9:30: Mat 8:4

✧ 9:33: Mak 2:12   ✧ 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

35 ✧ Təŋpəŋ Jesu yotpärare taŋi täpuri kudup kuŋatkuk. Kuŋatkanə kəbeyä yot ini-ini äronpəŋ Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo Manbiŋam Täga u yäwetpəŋ yəwoŋjerek täŋit, paräm käyäm mebəri mebəri nıkek yəpän tägaŋit täŋkuk.

36 ✧ Ude täŋkanə ämawebe päke u yabəŋpəŋ bute-waki nadəŋkuk. Ämawebe uwä nanak kodəŋani bu-mik, kehäromini nämo, nadäwätäk terak kuŋarirä yabəŋkuk.

37 ✧ Yabəŋpəŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Epän taŋi kubä ahəŋ nımiŋirän käyat yäk. Epän it yəpməŋ kukan-ken uken ketem ahəŋ-bumbum täkanə. Upəŋkanə ketem u yəpmäkta epän äma yarägän.

38 Unita epän mähemi-ken yəŋapiŋirä ketem gämäneŋ itkanə u yəpmäkta epän äma ätukät kanə pewän äbut.

10

Jesu iwaräntäkiye täŋo wäpi tawanə

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

1 ✧ Jesutä iwaräntäkiye 12 u yəŋ-yäkŋat pəbä kubä-kengän yepmanpəŋ mäjo yəwat kirekta ba käyäm paräm mebəri mebəri nıkek yəpə tägakta kehäromi yämiŋkuk.

2-4 Iwaräntäkiye 12 unitäŋo wäpi tawanə ŋode;

Kubä Saimon, wäpi kubä Pita.

Kubä Andru, Saimon monäni u.

Yarəwä Jems kenta Jon, Sebedi nanakiyat u.

Kubä Filip.

✧ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 ✧ **9:36:** Mat 14:14; Nam 27:17, 1Kn 22:17; Ese 34:5 ✧ **9:37:** Sek 10:2; Mak 6:34; Luk 10:2 ✧ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

Kubä Batorom.
 Kubä Tomas.
 Kubä Matiyu, takis monen yäpani u.
 Kubä Jems, Alfias nanaki.
 Kubä Tadius.
 Kubä Saimon Selot.
 Kubä Judas, Kariot komeken nanik, Jesu iwan
 keru terak penkuko u.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk
Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

5 ✧ Ude tänpän Jesutä äma 12 u epän man node
 yäwetkan yäniñ kirenpewän kuñkuñ; In kuñkan guñ
 ämawebe äbotken ba Samaria yotpärare it yäpmän
 kukan-ken u kunenawä.

6-8 ✧✧ Isrel äma äbot kodänani bumik, watä
 ämani nämo, itkan ukengän kuñkan man node
 yänahänpän kan yäwerut; Nadäwut! Anututä
 intäjukun itkan yabän yäwat epän tänpayän täko u
 keräp täyak. Ude yäwerit, käyäm nitek yepmanpä
 täganit, paräm mebäri mebäri nitek komi nadän
 itkan u yäpä täganit, mäjo yäwat kirenit ba äma
 kumbani yäpmän päñaku yepmanit kan täk tänpüt.
 Epän u täkta kehäromi jop tamitat, gwäki nämo
 unita in udegän täñkentäk epän u gwäki nämo, jop
 kan täntän kut.

9-10 ✧✧ Kuronjin ärärani ba ähottaba nämo yäpneñ.
 Monen nämo yäpmän kunen, yäk imaka nämo
 yäpneñ. Ba tek yarä nitek nämo yäpneñ, gupjin
 terak itkan unitagän kan kut. U imata, epän

✧ **10:5:** Apos 13:46 ✧ **10:6-8:** Jer 50:6; Mat 15:24 ✧ **10:6-8:** Apos
 20:33 ✧ **10:9-10:** Luk 10:4 ✧ **10:9-10:** Nam 18:31; Luk 10:7, 1Ko
 9:14, 1Ti 5:18

tānayāŋ tāŋo unitāŋo kowata tāga tāŋkentāŋ tami-
naŋi.

¹¹ In yotpārare kubāken ahāŋirā āma kubätä yori-
ken yāŋ-tākŋat yāpmāŋ ārowānā ugān itpāŋ epān
tāŋ paotpāŋ kome kubāken kaŋ kut.

¹² ✧ Tāŋpākaŋ āma kubā tāŋo yot gānaŋ āronkaŋā
yot māhemi u ŋode kaŋ iwerut; Anutu tāŋo bānep
iron gākken pat tāyon! ¹³ Ude iwerirā not tāŋ
tamiŋirān intāŋo man unitā uken bureni api ahāŋ
imek. Upāŋkaŋā not nāmo tāŋ tamiŋirān man iwet-
nayāŋ tākaŋ unitā uken bureni nāmo api ahāwek.

¹⁴ ✧ Āma kubā ba āmawebe yotpārare kubāken
naniktā not nāmo tāŋ tamiŋirā ba intāŋo manta
gaŋa tawāwā māde ut yāmiŋpeŋ kaŋ kut! Tāŋpākaŋ
āmawebe uken naniktā momi nininken patak
yāŋ nadākta kugun kuroŋjin terak nanik pewā
maŋpāpeŋ kaŋ kut.

¹⁵ ✧ Nāk bureni tāwetat. Kowata yāpmāk-yāpmāk
kadāni-ken āmawebe yotpārare udewani-ken
naniktā kowata Sodom Gomora naniktā yāpnayāŋ
tāŋo u irepmitpāŋ ārowani pāhap api yāpneŋ.

Bārāpi mebāri mebāri api ahāneŋ

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ ✧ Ude yāŋpāŋ yāŋkuk; In nadākaŋ? Iwan
bāmopi-ken taniŋ kiretat yāk. Aŋ komitā but nanak
dāpmāŋpāŋ nak tākaŋ in udegān api tadāpmāŋpāŋ
nāneŋ. Unita in ket kaŋiwatpāŋ nadāŋit kaŋ
kuŋarut. Upāŋkaŋ bānep kwini terak kuŋatpāŋ
waki kubā tākta nāmo nadāneŋ.

✧ **10:12:** Luk 10:5-6 ✧ **10:14:** Luk 10:10-12; Apos 13:51, 18:6

✧ **10:15:** Mat 11:24; Jud 7 ✧ **10:16:** Luk 10:3; Jon 10:12; Apos
20:29; Rom 16:19

17 ✧ Bureni, in watäni ket itpäŋ kaŋ kuŋarut! Äma ätutä manken tepmaŋit käbeyä yot gänaŋ kadätä api tadäpneŋ.

18 ✧ Ba ugän nämo, näka nadäkinik täk täkaŋ unita tämagut päŋku kome täŋo kaŋiwat äma ba intäjukun äma iŋamiken api tepmaneŋ. Tepmaŋpäpäŋ intäjukun äma u ba ämawebe guŋ äbotken nanik u näkŋo manbiŋam api yäwetneŋ.

19 Kadäni uken yäŋ-täkŋat yäpmäŋ manken kuŋirä man jide yäwetnayäŋ nadäŋkaŋ nadäwätäk nämo täneŋ. Kadäni uken man ahäŋ tamiŋirän nadäŋpäŋ ugänpäŋ yäwetneŋ.

20 ✧ Täŋkaŋ man yänayäŋ täŋo uwä injinken man nämo, u Nanjin täŋo Munapiktä bänepjin-ken peŋirän api yäŋahäneŋ.

21 ✧ Täŋpäkaŋ kadäni uken ämatä ŋode api täneŋ; Tuänitä monäni iwan keriken peŋirän kumäŋ-kumäŋ api utneŋ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneŋ. Ba äperiye nanakiyetä miŋiye naniye iwan täŋ yämiŋpäŋ manken yepmaŋirä kumäŋ-kumäŋ api däpneŋ.

22 ✧ Täŋpäkaŋ in näka nadäkinik täŋpäŋ näwat täkaŋ unita ämawebe mäyaptä inta kokwawak api nadäŋ tamineŋ. Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpäŋ näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet.

23 ✧ Täŋpäŋ yotpärare kubäken kuŋirä

✧ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15 ✧ **10:18:** Apos 25:23, 27:24 ✧ **10:20:** Jon 14:26, 1Ko 2:4 ✧ **10:21:** Mai 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ✧ **10:22:** Mat 24:9,13; Mak 13:13; Luk 21:17; Jon 5:18-21 ✧ **10:23:** Mat 16:28

tadäpmänpän täwatkierek tänpäwä yotpärare kubäken metänpen kuneñ. Näk bureni täwetat. Isrel kome pat yäpmän kuyak u nämo kuñarä tärenjirän Äma Bureni-inik api ahäwek yäk.

24 ✧ Ude yänpän yänkuk; Jide nadäkañ? Netätä intäjukun itak? Yäwoñärek ämatä intäjukun itak ba nanakiyetä intäjukun itkañ? Bureni, yäwoñärek ämatä intäjukun itak! Ba netätä intäjukun itak? Epän mähemitä intäjukun itak ba epän ämaniyetä intäjukun itkañ? Bureni, epän mähemitä intäjukun itak.

25 ✧ Unita yäwoñärek ämata waki täñ imineño uwä, nanakiyeta udegän täñ yämiñirä ñode nadäneñ; Täga! Ekäninin udegän äworekamän yän nadäne. Tänpäkañ Bilisibap yän näwetkuño unita imata näwaräntäknaye in man waki nämo api täwetneñ? Nämo, u man wakiinik api täwetneñ yäk.

Netäta umuntäne?

Luk 12:2-7

26 ✧ Unita in äma udewanita nämo umuntañkañ näkño man kwawak yänahäneñ. Imaka täñ-yejämbani pätak u wari nämo api pärek. Anututä api täñkwawa täwek. Ba imaka käbop itak u wari nämo api irek. Kwawak api pewek.

27 Jiap man niningän itkañ täwet täyat u äma äbot gänäñ kwawakgän kañ yänahäwut!

28 ✧ In ämata nämo umuntäneñ. Äma uwä gupjingän täga awähutneñ, upänkañ mäjojin utta api tänpä waneñ. Unita in Anutu kubä unitagän

---

✧ **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16, 15:20 ✧ **10:25:** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✧ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✧ **10:28:** Jem 4:12

umuntäneḡ. Unitä uyaku äma täḡo gupi bok, mäḡoni bok täga awähurek.

²⁹ Bureni täwetat; Ämata nämo umuntäneḡ. Anututä watä säkgämän it tamik täyak. Unita pakup barakta nadäwut. Barak u äpani-inik, biḡami nitek nämo upänkaḡ Nanjintä udewanita ket yabän yäwat täyak. Kuḡat-kuḡari ba kumäk-kumäki yabänpän-nadäk täyak.

³⁰⁻³¹ ☆ Upänkaḡ Anututä inta gäripi nadäk täyak uwä pakup barakta nadäk täyak u irepmitak unita täga nämo tepmaḡpek. Gwäkjin puḡiḡ jide itkaḡ u kudup nadäk täyak. Unita imaka kubäta nämo umuntäneḡ.

Jesu wäpi yänahäkta nämo umuntäneḡ
Luk 12:51-53, 14:26-27

³² Man ude yänpän äneḡi ḡode yänkuk; Äma kubätä ämawebe iḡamiken näk Jesuta nadäkinik täḡ imitat yän yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaḡ nanik u iḡamiken äma uwä näkḡata biḡam yäpmänḡtat yän api yänahäwet.

³³ ☆ Täḡ, äma kubätä ämawebeta umuntaḡpän näk Jesuta nämo nadätat yän yäwayän täko uwä näkä udegän Nana kunum gänaḡ nanik u iḡamiken äma ḡonita nämo nadätat yän api iweret.

³⁴ In näka ḡode nämo nadäneḡ; Uwä kome terak bänep kwini pewän ahäkta äpuk yän nämo nadäneḡ. Näk bänep kwini pewa ahäkta nämo äput. Nämoinik! Näk komen ämawebe bämopi-ken duḡ-wewek pewa ahäkta äput.

☆ **10:30-31:** Mat 6:26, 12:12 ☆ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26, 2Ti 2:12

35-36 Nāk ämawebe yäpmanj danikta äpuro unita man ñode profet biani kubätä kudän täñkuko u bureni api ahäwek;

Yanani yarä duñ-wewek api tädeñ, ba yamiñi yarä udegän api duñ-wedeñ.

Ba yanäbeki yarä duñ-wewek api tädeñ.

Ba äma kubä iniken noriyeinik-tä iwan api täñ imineñ. *Mai 7:6*

37 ✧ Ba äma kubäwä miñi nanita gäripi täñi nadäñ yämiñkañ näka täpuri nadäñ namayän täko uwä äma udewani näka biñam nämo api täñpek. Täñpäkañ meñ ba nan kubätä äperiye nanakiyeta gäripi täñi nadäñ yämiñkañ näka täpuri nadäñ namayän täko uwä näka biñam nämo api täñpek.

38 ✧ Ba kubätä näkä komi päya kwakäp terak nadäwayän täro udegän nadäkta umuntanpän nämo näwarayän täko uwä näka biñam nämo api täñpek.

39 Ba kubätä kome terak irit kuñat-kuñatta gäripi nadänpän nadäkinik täñpeñ kuñarayän täko uwä irit kehäromi nämo api kañ-ahäwek. Täñ, kubätä näka nadäkinik täñ namiñpän kome ñonitäño irit kuñat-kuñat mäde ut imayän täko uwä irit kehäromi api yäpek.

40 ✧ Täñpäkañ äma kubätä orañ tamayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk naniñ kireñkuko u udegän api orañ imek.

41 Täñkañ kubätä Anutu täño man yänahäwani äma kubäta nadäñ imayän täko uwä gwäki Anutu

---

✧ **10:37:** Lo 33:9   ✧ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33; Jon 12:25   ✧ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20

täno man yäjahäwani ämatä yäpmäk täkaŋ udegän api yäpek. Tänpäkaŋ äma kubätä äma siwoŋi kuŋarani kubä kaŋ-ahänpäŋ node nadäwek; A! Äma uwä siwoŋi kuŋarani unita täŋkentäŋ ima yäŋ nadäwek. Äma ude nadäwayäŋ täko uwä gwäki äma unitä yäpayäŋ täko udegän api yäpek.

42 ✧ Näk bureni täwetat. Äma kubätä näwaräntäknaye äpani-inik kubä kaŋ-ahänpäŋ U Jesu täno iwaräntäki kubä yäŋ yänpäŋ ume gwetpäŋ imayäŋ täko uwä gwäki täga api yäpek.

11

Jontä Jesu täno mebäri nadäkta man pewän kuŋkuŋ

Luk 7:18-35

1 Jesutä iwaräntäkiye 12 epän man ude yäwerän tärenjirän kome u penpeŋ Anutu täno man yäwetpäŋ yäwoŋärek tänpayäŋ yotpärare ätu tuän ittäŋ kuŋkuŋ-ken uken kuŋkuk.

2 ✧ Kuŋjirän Jon ume ärut yämani uwä komi yotken itkaŋ Jesutä epän täk täŋkuko u biŋam nadäŋkuk. Biŋam u nadänpäŋ iniken iwaräntäkiye yäwet-pewän päŋku Jesu iwet yabäk node täŋkuŋ;

3 ✧ Äbäkta biŋam yäwani uwä gäk no ba? Ba kubäta itsämne? yäk.

4 Ude iwet yabäwäwä Jesutä node yäwetkuk; Inä äyänutpäŋ päŋku imaka nadäŋit kaŋit täkaŋ no, unitäno manbiŋam päŋku Jon kaŋ iwerut.

5 ✧ Äma dapuri tumbani äneŋi ijiwä kuk täkaŋ. Kwäyähäneŋ tänpäni äneŋi tägaŋpeŋ kuŋat täkaŋ.

Paräm wakiwaki tokŋewani täganpän gupi dudum tak täkaŋ. Ba jukuni tängun täwani nadäwä tumäk täkaŋ, ba kumbani kodak tanpän akumaŋ kuk täkaŋ. Ba äma jäwäri-jäwäri Manbiŋam Täga u yäwera nadäk täkaŋ.

6 ✧ Ba äneŋi kubä ŋode kaŋ iverut; Äma näka yänpän nadäkiniki nämo pewä putärek täkaŋ uwä bänep oretoret terak kuŋat täkaŋ yäk.

7 ✧ Ude yäweränkaŋ Jon täŋo iwaräntäkiye u äneŋi äyänutpen kuŋirä Jesutä ämawebe äbot päke u Jon täŋo täktäki ba kuŋat-kuŋarita manbiŋam ŋode yäwetkuk; Jon kome jopi-ken irirän känäyän nadänpän kuŋkuŋo u äma jidewanipän känäyän kuŋkuŋ? Pidäm eŋini bumik, mänittä piänpewän wareŋ-wareŋ täk täkaŋ, äma udewani känäyän kuŋkuŋ?

8 Ba ima känäyän kuŋkuŋ? Äma tek säkgämän täŋpani käwep? Ude nämo! Äma udewani uwä äma wäpi nikektä yot gänaŋ it täkaŋ.

9 ✧ Unita näwerut! Äma jidewani u känäyän kuŋkuŋ? Profet kubä käwep känäyän kuŋkuŋ? Bureni, profet kubä kaŋkuŋo upänkaŋ Jon uwä profet inipärik kubä.

10 ✧ Täŋkaŋ Anutu täŋo man ŋode kudän täwani uwä Jonta kudän täwani;
Näkŋo biŋam yänahäwani äma kubä ŋo yäk.

Intäjukun kädet täwit gamikta api iniŋ kirewet yäk.

Mal 3:1

11 Unita näk bureni täwetat; Jon täŋo wäpi biŋamtä äma it yäpmän äbuŋo unitäŋo wäpi biŋam

✧ **11:6:** Mat 13:57, 26:31   ✧ **11:7:** Mat 3:5   ✧ **11:9:** Luk 1:76

✧ **11:10:** Mak 1:2; Jon 3:28

yärepmit moretak. Upärkanj ämawebe äpani Anututä intäjukun it yäminpäñ yabäj yäwat täyak unitäño wäpi biñamtä Jon täño wäpi biñam irepmi-tak.

12 ✧ Jon intäjukun äbä Anututä yabäj yäwat epän täk täyak unitäño manbiñam yäñahäj yäpmäj äbuk. Apiño udegän nähä manbiñam ugänpäj yäñahäk täyat. Upärkanj äma waki ätutä mannata bitnäñpäj Anutu täño kañiwat yewa gänañ äronpäj itta kädet ukät-pipinayäj täk täkanj.

13 Moses ba Profet biani kuduptä manbiñam ñode yäñahäj yäpmäj äbuñ; Anutu täño iwoyäwani äma ahäñpäj Anutu täño yabäj yäwat epän api yäput pewek yäk. Manbiñam u yäñahäj yäpmäj abäñtäko Jonken tärenjuk.

14 ✧ Ba man kubä ñode yäñahäjkuñ; Profet kubä Elaija udewani api ahäwek! yäj yäjkuñ. Unita näk man täwetat ño nadäkinik täñput! Profet Elaijata äbäktä yäjkuño uku Jon äbätak ño.

15 Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut! yäk.

16 Ämawebe äbot itkanj ñonita jide yäwet? Uwä ironjironji täñoret bägup-ken itkanj kowat yäwän ñode täk täkanj ude bumik;

17 Niwerä oretoret kap tenjitna gukut nämo tokät täñkuñ.

Ba niwerä butewaki kap tenjitna, konäm nämo kotkuñ yäj yäk täkanj.

Täñpäkanj in uwä udewani, nadäk siwoñi kubägän nämo peñkanj ñode täñkuñ;

18 ✧ Jon uwä äbärkanj ketem äma ätutä nak täkanj

✧ 11:12: Luk 16:16 ✧ 11:14: Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

✧ 11:18: Mat 3:4

ude nämo naŋkuk ba wain ume imaka, nämo naŋkuk. Täñirän intä kaŋpäñ yänkuñ; U mäjotä kotawani!

19 ✧ Täñ, Äma Bureni-iniktä äbäñpäñ ketem nañit wain ume nañit täñkuk. Täñirän intä kaŋpäñ yänkuñ; Äma ŋo kawut! Nak ämän täñpani! yäk. Uwä äma waki-waki-kät takis monen yäpani täño noripaki! yän yänkuñ. Upänkañ in nämo nadäwä tumbäkañ ude yäk täkañ. Äma yarä unitä Anutu täño nadäk-nadäk siwoñi iwatpäñ täk tükamän. Täñpäkañ nadäk-nadäk u iwatpäñ täktäki siwoñitä Anutu täño nadäk-nadäk kwawak pewän ahäñirän ämawebetä kaŋpäñ nadäwä bureni api tänen yäk.

Bänepi nämo sukurewanita umun man

Luk 10:13-15

20 Kadäni uken Jesutä yotpärare ätuken epän täñit kudän kudupi imaka täñit täñ yäpmän äbäñirän kaŋpäñ bänepi nämo sukurenkuño unita yabän yäñpäñ ñode yänkuk;

21 ✧ Wa! Korasin nanik in, ba Betsaida nanik in komi api nadänen! Inken kudän kudupi täk täñkuro udegän Tire Sidon ämawebe, Anututa nämo nadäwani u ahän yämiñkuk yäwänäku moinita yäñpäñ konäm butewaki täñpäñ bänepi bian sukurewäm!

22 ✧ Unita bureni ñode täwera nadäwut; Ämawebe yäpmän danik-danik kadäni pähapken Tire ba Sidon ämawebe kowata ahän yämayän täko u irepmitpäñ inä ärowani-inik api kañ-ahänen!

23 ✧ Täñ, Kapeneam nanik inä, Anututä kunum

✧ **11:19:** Mat 9:14   ✧ **11:21:** Jna 3:6   ✧ **11:22:** Ais 23; Ese 26:1-28:26; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Sek 9:2-4   ✧ **11:23:** Ais 14:13-15; Stt 19:24-28

gänaŋ api yäŋnikŋat yäpmäŋ ärowek yäŋ nadäkaŋ? Wära! Nämoiniŋ! In kumäŋ-kumäŋ komeken api äpmonŋ moreneŋ. Näkä kudän kudupi inken täk täŋkuro u Sodom komeken ahäŋkuk yäwänäku ämawebe momini peŋirä Anututä kome nämo awähurän. Nämo, pen kadäni käronŋi it yäpmäŋ kuk täyek.

24 ✧ Unita Juda äma in ŋode täwera nadäwut; Kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken ämawebe yotpärare udewani-ken naniktä kowata waki ärowani api yäpneŋ. In Sodom naniktä yäpnayäŋ täŋo u irepmitpäŋ ärowani pähap api yäpneŋ.

Näkken äbäŋpäŋ itpäŋ-nadäk kaŋ täŋput

Luk 10:21-22

25 ✧ Kadäni uken Jesutä nani ŋode iwetkuk; Nana, kunum kenta kome täŋo mäheŋi gäka bänep täga nadäŋ gamitat. Imata, gäk manka biŋam täŋo mebari äma kome täŋo nadäk-nadäk ärowani nikekta käbop peŋ yämik täyan. Täŋ, äma äpanita täŋ-kwawataŋ yämik täyan.

26 Nan, gäkŋa ude kaŋ ahäwän yäŋ nadäŋkuno udegän ahätak yäk.

27 ✧ Ude yäŋpäŋ ämawebe päke u ŋode yäwetkuk; Nana uwä imaka kumän-tagän näk ketna terak peŋ moreŋkuk. Täŋpakaŋ äma kubätä Anutu täŋo nanaki näka täga nämo nadäwän tärek täkaŋ. Nämo, Nana kubä-tägän mebarina nadäwän tärek täkaŋ. Ba äma kubätä ini Nana täŋo mebari u nämo nadätak. Nämo, nanaki näkŋa-tägän nadätat. Täŋ, Nanaki näkä äma ätuta Nana täŋo mebari

yäwoŋärewayän yänpänjä yäwoŋärenjira Nana täŋo mebäri täga nadäneŋ.

28 ✧ Jesutä ude yänpän äneŋi ŋode yäwetkuk; Ämawebe in bäräpi kotaŋkaŋ nadäwätäk pähap täk täkaŋ uwä näk-kengän äbut! Näkken äbänjirä bäräpi ketäreŋ tamiŋira itpän-nadäk täkot.

29-30 ✧✧ Näkken äbänkaŋ epän tamakaŋ u bok tänpän uyaku näkŋo mebärina nadäwä tärenayän. Näk orakorak mähemi, näk bänep kwini ba äpani kuŋat täyat. Näkken äbänpänjä nadäwätäk ikek nämo api kuŋatneŋ. Bureni, epän ketjin-ken pek täyat u pipiri nämo yäk.

12

Jesu uwä Sabat täŋo mähemi

Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11

1 ✧ Eruk Sabat kadäni kubäken Jesu inikäť iwaräntäkiye säguom epän gänaŋ kuŋatkuŋ. Kuŋattängän iwaräntäkiyetä nakta yewäwä säguom weŋpän naŋkuŋ.

2 ✧ Weŋpän naŋjirä Parisi äma ätutä u yabänpän Jesu iwetkuŋ; U kawut! Orekirit kadäni-ken gäwaräntäkayetä epän täkaŋ uwä nämo tänaŋipän täkaŋ. U nintäŋo бага man irepmitpän täkaŋ yäk.

3 ✧ Iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpän täŋkuŋo unitäŋo manbiŋam Anutu täŋo man terak nämo daniŋpän nadäk täkaŋ?

✧ 11:28: Jer 31:25 ✧ 11:29-30: Jer 6:16 ✧ 11:29-30: 1Jo 5:3

✧ 12:1: Lo 23:25 ✧ 12:2: Kis 20:10 ✧ 12:3: 1Sml 21:1-6

4 ✧ Uwä ñode tänkuñ; Dedit u noriye-kät Anutu täño yot gänañ äronpäñ kārāga kudupi yāñ yāwani u yāpmānpāñ nañkañ noriyeta imaka, yāmān nañkuñ. Täñkañ kārāga uwä bāmop äma-tägān nānañipāñ nañkuñ. Äma jopitā udewani nakta yājiwārani upāñkañ Dedit u noriye-kät nañkuñ.

5 ✧ Tänpāñ in Baga man terak kudān tāwani ñode imaka nāmo danipāñ nadäk tākañ ba? Bāmop äma uwä Sabatken kadāni kadāni kudupi yot gänañ äronpäñ Sabat täño бага irepmitpāñ epān tāk tākañ. Baga irepmit tākañ upāñkañ waki tāk tākañ yāñ nāmo yāwet tākañ.

6 ✧ Unita nākā ñode tāwera nadāwut; Inamjin-ken itat ñonitā kudupi yot irepmitat.

7 ✧ Anututā man kubā yāñkuko uwä ñode kudān tāwani;

Gupe ijik-ijik nāk naniñ oretta pek tākañ unita gāripi nāmo nadäk täyat.

Ämawebetā bānep iron kādet iwarirā unita uyaku gāripi-inik nadäk täyat. *Hos 6:6*

In man u nadānpāñ yāwānāku nāwarāntāknaye mōmini nāmo ño man nāmo yāwerām.

8 ✧ Nadākañ? Äma Bureni-inik uwä Sabat täño māhemi.

Jesutā Sabat kubāken äma kubā yāpān tāgañkuk

9-10 ✧ Ude yānpāñ penpen kumañ kābeyā yot gänañ äronpäñ äma kubā kerikukñi tänğurāñ tāwani uken irirān kañkuk. Kawānā Juda täño ekāni ätutā Jesu u goret kubā tänpān kañpāñ manken

✧ 12:4: Wkp 24:5-9 ✧ 12:5: Nam 28:9-10 ✧ 12:6: Mat 12:41-42;

Luk 11:31-32 ✧ 12:7: Hos 6:6; Mat 9:13 ✧ 12:8: Mat 8:20

✧ 12:9-10: Luk 14:3

tena yänkaŋ iwet yabänkuŋ; Sabat kadäni-ken äma kubätä käyäm ikek yäpän täganeŋo u бага irep-mirek ba nämo irepmirek?

11 ✧ Ude yänirä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Jide? Inken nanik kubätä yawaki tepi kubätä awaŋ gänaŋ äpmonjirän Sabat unita yänpän kaŋäwaräkuk täŋpek? Nämo, topmänpän wädäwek!

12 Täŋkaŋ yawak uwä imaka jopi udewani. Äma uyaku bureni. Unita Sabat kadäni-ken täŋkentäk epän uwä täga täŋpen.

13 Ude yänpän äma keru täŋgurän täwani u iwetkuk; Ketka täŋ-siwonta! yäk. Ude iweränä keru täŋ-siwon täŋjirän tägaŋpän keru kukŋi täga udegän itkuk.

14 ✧ Täŋjirän Parisi ämatä u kaŋpänä peŋpeŋ päŋku käbeyä täŋpän Jesu kaŋ utna yän yänpän man topuŋ.

15 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu Baga man nadäwanitä man topuŋo u nadänpän kome u peŋpeŋ kubäken kuŋkuk. Kuŋjirän ämawebe mäyap iwarän täŋkuŋo u gänaŋ käyäm ikek u kudup yäpän tägaŋkuŋ.

16 ✧ Ude täŋpän ämawebe päke unitä mebärini yänahäkta yäjiwät-inik täŋkuk.

17 Ude täŋjirän Profet Aisiatä man bian ŋode kudän täŋkuko u bureni ahänjuk;

18 ✧ *Nowä epän ämanata näkŋa iwoyänkut yäk.*

Nowä näkŋaken bänepna gämäni. U kaŋpän gäripi nadäk täyat.

✧ 12:11: Luk 14:5 ✧ 12:14: Jon 5:16 ✧ 12:15: Mak 3:7-10

✧ 12:16: Mat 8:4; Mak 3:12 ✧ 12:18: Mat 3:17

Uterak Munapikna peŋ ima täŋkentäŋ imiŋirän ämawebe Anutu täŋo äbot nämo täŋpani kuduptagän näkŋo kädet siwoŋi iwatta yäwetpäŋ yäwoŋärek api täŋpek.

19 *Uwä yänawät-awät ba yabän kärakŋek nämo api täŋpek. Ba mani kotäk kädet miŋin-miŋin gera yänpäŋ yäk täŋirän nämo api nadäneŋ.*

20 *Bänep kwini terak api kuŋarek.*

Uwä tepäraŋ kujat pidämi kubä nämo tokärek ba kädäp täpuri iŋiŋirän nämo döpän kumneŋ.

Tänpäkaŋ epäni täŋ yäpmäŋ kuŋirän kädet siwoŋi säkgämän api ahäŋ morewek.

21 *Tänpäŋ ämawebe äbot nämo täŋpani kuduptagän bänepi wäpi biŋam terakgän api wohutneŋ yäk. Ais 42:1-4*

Jesu mäjotä magärirän epän täk täyak yän iwetkuŋ Mak 3:22-30; Luk 11:14-26, 12:10

22 ✧ *Tänpäkaŋ kadäni uken äma kubä mäjotä magärani kubä Jesuken yäpmäŋ äbuŋ. Äma uwä mäjotä magärirän dapuri tumbänpäŋ guŋ taŋkuk. Guŋ taŋpäŋ man imaka, nämo yäk täŋkukonik. Eruk äma upäŋ Jesuken yäpmäŋ äbäkaŋ yäpän tägaŋ-pewän dapun iŋiŋit man yänit täŋkuk.*

23 *Ude täŋirän ämawebe päke itkuŋo u kaŋpäŋ kikŋutpäŋ jäkjäk yänkuŋ. Täŋpäŋ yänkuŋ; Wäral Devit täŋo orani äbäkta yänkuŋo ukeŋo ŋo käwep yäk.*

24 ✧ *Ude yäŋirä Parisi ämatä nadänpäŋ ŋode yänkuŋ; Jop yäkaŋ! Mäjo täŋo äma ekäni wäpi Bilisibap unitä magärirän mäjo yäwat kirek täyak! yäk.*

25 Ude yäjirä Jesutä bänepi-ken yabänpäj-nadänkaŋ yäwetkuk; Man wärani kubä täwera nadäwut; Äbot kubätä duŋ-wewek tänpäjä kehäromi itneŋ ba nämo? Nämo! Ba yotpärare kubätä duŋ-wewek tänpäwä tägawek ba nämo? Ba ini buaptä duŋ-wewek tänpäj ämik tänpäwä tägawek? Nämoinik!

26 Unita ŋode täwetat; Satantä iniken ämaniye yäwat kireweko uwä jide tänpäj Satan täŋo äbot kehäromi nitek irek? U täga nämo irek!

27 Intä Näkä Satan täŋo kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyat yäj näwetkaŋ upänkaŋ näkä ude bureni täyat u tänpäwä intäŋo ämajiyetä netä wäpi terak mäjo yäwat kirek täkaŋ? Satan täŋo wäpi terak yäwat kirek täkaŋ yäj täga nämo yäneŋo unita jop täŋ-näkŋatkaŋ unitäŋo mebäri kwawak ahätak!

28 ✧ Näk Anutu täŋo Munapiktä täŋkentäŋ namiŋirän täk täyat unita ŋode nadäneŋ; Anututä intäjukun it yämiŋirän gämoriken irit täŋo bureni inken ahätak ŋo.

29 ✧ Näk Satan täŋo kehäromi yäpmäj äpäk täyat unitäŋo man wärani kubä ŋode täwera nadäwut; Äma komi kubä yori gänaŋ irirän äma kubätä siwani yänkaŋ päro tuŋumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyaŋ injtpäj yentä keru kuroŋi pädat tänpäj penkaŋ uyaku tuŋumi täga yomägarek.

30 ✧ Nadäkaŋ? Äma not nämo täŋ namik täkaŋ uwä iwan täŋ namik täkaŋ. Ba äma näkŋo epänta watä nämo it täkaŋ uwä epäna yäpäwak täkaŋ.

✧ 12:28: Apos 10:38, 1Jo 3:8 ✧ 12:29: Ais 49:24, 1Jo 4:4 ✧ 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50

31 ✧ Unita n̄ode t̄awera nad̄awut; Waki meb̄ari meb̄ari ba ȳaṅ̄arok man meb̄ari meb̄ari n̄ak n̄awet t̄akaṅ unit̄aṅo momi u t̄aga penaṅi. Up̄aṅkaṅ äma kub̄at̄a Kudupi Munapikta man waki ba ȳaṅ̄arok man iwereko uw̄a momi u penaṅi n̄ämo.

32 Bureni, äma kub̄at̄a Äma Bureni-inikta ȳaṅ̄arok man ȳawaȳaṅ t̄ako uw̄a momini u t̄aga ärut imek. T̄aṅ, äma kub̄at̄a Kudupi Munapikta ȳaṅ̄arok man ȳawaȳaṅ t̄ako uw̄a momini n̄ämoinik api ärut imek. N̄ämo, u pen api pat imek ȳäk.

Mankat̄a b̄änepka-ken jide pätak u ȳaṅah̄atak

33 ✧ T̄aṅp̄aṅ Jesut̄a äneṅi n̄ode ȳäkḡan t̄aṅkuk; In päya kub̄ata t̄aga ȳaṅ nad̄aṅp̄aṅä burenita udeḡan t̄aga ȳaṅ nad̄aṅeṅ. Ba päya kub̄ata waki ȳaṅ nad̄aṅp̄aṅ burenita udeḡan waki ȳaṅ nad̄aṅeṅ. Päya t̄aṅo mujipi kaṅp̄aṅ nad̄aṅp̄aṅ päya uw̄a t̄aga ba waki ȳaṅ nad̄aṅeṅ.

34 ✧ Wa! Gämok t̄aṅo äbotken nanik in jide t̄aṅp̄aṅ man t̄aga kub̄a ȳaṅeṅ? N̄ämo, nad̄äk, äma b̄änepi-ken pat t̄ayak u meni-ken kwawak pew̄a ah̄äk t̄akaṅ.

35 Äma t̄aga t̄aṅpani u b̄änepi-ken nad̄äk t̄agat̄aga unit̄a irit kuṅat-kuṅariken k̄adet t̄aga pew̄a ah̄äk t̄akaṅ. T̄aṅ, äma waki t̄aṅpani u b̄änepi-ken nad̄äk wakiwaki unit̄a irit kuṅat-kuṅariken k̄adet waki pew̄a ah̄äk t̄akaṅ.

36 Up̄aṅkaṅ n̄ak n̄ode t̄awera nad̄awut; Ämawebe ȳäpm̄aṅ danik-danik kad̄ani pähapken man waki meb̄ari meb̄ari bian ȳaṅ ȳäpm̄aṅ äbuṅo unita ȳaṅp̄aṅ Anutut̄a manken api tepmaṅpek.

✧ 12:31: 1Ti 1:13; Hib 6:4-6, 10:26 ✧ 12:33: Mat 7:16-20

✧ 12:34: Mat 3:7, 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7

37 In kome terak kuŋatkaŋ man yäŋ yäpmäŋ kunayäŋ täŋo uwä Anututä nadäwän täga ba waki api täneŋ. Waki täŋpänä manken api tepmaŋpek. Täga täŋpänä Anututä api tämagurek yäk.

Kudän kudupi känäyäŋ yäŋkuŋ
Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

38 ✧ Jesutä man ude yäweränä Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewni äma ätu itkuŋo unitä Jesu man kowata ŋode iwetkuŋ; Yäŋpäŋ-yäwoŋärewni! Kudän kudupi kubä mebärika kaŋpäŋ nadäkta täŋiri këna! yäk.

39 ✧ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Wa! Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi kubä kakta näwet yabäkaŋ? Upäŋkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämo täŋira känäyäŋ! Ŋodegän api këneŋ; Kudän bian profet Jona terak ahäŋkuko udegän ahäŋirän api këneŋ.

40 ✧ Jona uwä kepma bipani yaräkubä gwägu tom pähap koki gänaŋ patkuk. Udegän Äma Bureninik uwä kepma bipani yaräkubä kome gänaŋ api pärek.

41 ✧ Täŋpäkaŋ ämawebe Ninive yotpärare-ken naniktä udegän, kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken inkät bok api itneŋ. Ämawebe uwä intäŋo momijin kwawak api pewä ahäneŋ. U jop nämo, Jonatä man yäwerän Ninive ämawebetä nadäŋpäŋ bänepi sukurenkuŋ. Upäŋkaŋ äma Jonatä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

✧ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30, 1Ko 1:22 ✧ **12:39:** Mat 16:4 ✧ **12:40:** Jna 1:17 ✧ **12:41:** Jna 3:5

42 ☆ Ba kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken kome umude kāda nanik tāŋo intäjukun webe unitä inkät Anutu injamiken bok itkaŋ momijin kwawak api pewän ahäneŋ. Webe unitä Juda tāŋo intäjukun äma Solomon unitäŋo nadäk-nadäk ärowani yāŋahānjirän nadäkta gäripi nadāŋkuko unita kome ban naniktä kādet kāronji-inik äbuk. Täŋpäkaŋ äma Solomontä täŋkuko u irepmitak uwä itat ŋo!

Ämawebe äbot u waŋ moreŋkuŋ

Luk 11:24-26

43 Täŋpäŋ Jesutä man äneŋi kubä ŋode yäwetgän täŋkuk; Äma äbot ŋowä ŋode bumik. Mäjo äma magärani kubätä äma u kakätäŋpeŋ päŋku kome kuräki-ken irit bägup kodakita wäyäkŋeŋtäŋ kuŋareko upäŋkaŋ nämo kaŋ-ahäwek.

44 Nämo kaŋ-ahäŋpäŋä yäwek; Bian itkut-ken äyāŋutpeŋ kwa yāŋ yäwek. Ude yāŋpäŋ äyāŋutpeŋ päŋku käwek; Irit bägup biani uwä ärutpäŋ ket urani, mähe mi nämo.

45 ☆ Ude kaŋpäŋä noriye 7 ini bumik nämo, waki-inik, yämaguränkaŋ äbä ukengän itneŋ. Täŋpäkaŋ äma uwä pengän-inik waki irekopäŋ mäden waki inikinik täŋpäŋ irek yäk. Eruk, äma äbot waki ŋo äbot udegän api itneŋ.

Jesu tāŋo nägät moräk u netä?

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

46 ☆ Täŋpäŋ Jesu man pen yäwet irirän miŋi-kät noriye man iwetnayäŋ äbä yäman umu itsämbuŋ.

47 Tāñirä äma kubätä Jesu iwetkuk; Ai! Meñka notkaye man gäwetnayāñ yāman itkañ gumo yäk.

48 Yāwänä Jesutä ñode yāñkuk; Meñna netä? Ba notnaye u netä?

49 Ude yāñpāñ iwaräntäkiyetä itkuñ-ken u kāda ketsiwon tañpāñ yāñkuk; Yabāwut! Näkño meñnaye notnaye ño!

50 ✧ Ämawebe Nana kunum gānañ nanik tāño man buramik tākañ uwä näkño meñnaye notnaye ba wanotnaye bureni yäk.

13

Mujipi pikpik tāño man wārani

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

1 Kepma ukengän Jesu yot gānañ naniktä äpämañ pāñku gwägu gägāni-ken mañit itkuk.

2 ✧ Mañit irirän ämawebe äbot pähap ahāñpāñ tokñewä yabāñpāñä gäpe terak äronkuk. Äro gäpe terak irirän ämawebe bumta gwägu pomi terak itkuñ.

3 Irirä man wārani mebäri mebäri yäwetkuk. Yäwetkañ man wārani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä ketem mujipi pikta epāni-ken pāñku mujipi täñ-irähuttāñ kwek.

4 Täñ-irähuttāñ kuñirän mujipi ätu kädet miñin mäneñ. Kädet miñin mäneño uwä baraktä yabāñ ahāñpāñ nañ paotneñ.

5-6 Täñkañ mujipi ätuwä kome tañi nämo, gānañ umu mobä, uterak mañ tädotneñ. Kome u pidämigän, gānañ umu mobä unita jäwäri

punin itkaŋ bäräŋeŋ tädotneŋ. Bäräŋeŋ tädotneŋo upäŋkaŋ edaptä yeŋpewän kubit täneŋ.

⁷ Täŋ, mujipi ätuwä mup waki gänaŋ mäneŋ. Mup waki gänaŋ maŋirä mup waki unitä äronpäŋ uwäk täŋpipiŋ-pewä waŋpäŋ bureni nämo pätnen.

⁸ Täŋpäkaŋ mujipi ätuwä kome gakŋi nikekken mäneŋo uwä täga äroneŋ. Äronpäŋ bureni ätu ähan pätnen. Ätuwä taŋi bumik pätnen. Täŋ, ätuwä bumta pätnen.

⁹ Jesutä ude yäŋpäŋ yäŋkuk; Äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

*Jesu imata man wärani yäŋpäŋ-yäwoŋärek täŋkuk?
Mak 4:10-12; Luk 8:9-10*

¹⁰ Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä ŋode iwet yabäŋkuŋ; Imata man wärani terak yäwet täyan?

¹¹ Yäwäwä ŋode yäwetkuk; Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat epän täk täyak unitäŋo man-biŋam käbop irani u injingän nadäkta yäwani unita in-gänpäŋ täwetat. Äma ätukät nadäkta nämo.

¹² ✧ Unita ket ŋode täwera nadäwut; Äma kubätä imaka Anututä imani u yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä yäpurärätpäŋ bumta imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka ude wani nikek yäŋ nadäk täkaŋ upäŋkaŋ nämo! Täŋpäkaŋ imaka inŋitkamäŋ yäŋ jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

¹³ ✧ Mebäri unitagän man wärani terak yäŋpäŋ-yäwoŋärek täyat. Man wärani terak yäwetpewa dapuritä känäyäŋ täŋo upäŋkaŋ nämo api kawä tärewek. Ba jukunitä nadänayäŋ täŋo upäŋkaŋ mebäri nämo api nadäwä tumneŋ.

14 ✧ Man täwetat ɲo man profet biani Aisaiatä ɲode kudän täwani udegän;
*Jukujin täwä api nadäneɲo upänkaɲ bänepjintä nämö
 api nadäwä täreneɲ.*

*Dapunjintä api ijineɲo upänkaɲ nämö api kawä
 täreneɲ.*

15 Ämawebe äbot ɲo bänepi nämö imärani. *Jukuni pik
 täɲpani ba dapurita pimiɲ ijiwani.*

*Bänepi sukureɲirä uyaku yäpa tägawäpäɲ yep-
 maɲpam.*

*Upänkaɲ ude täneɲtawä yänkaɲ näkä täɲpewa
 dapuritä nämö kawä tärek täkaɲ ba juku-
 nitä nämö nadäwä tärek täkaɲ, ba bänepitä
 nadäkinik nämö täk täkaɲ.* *Ais 6:9,10*

16 ✧ Aisaiatä äma äbot ɲonita ude yänkuko
 upänkaɲ Anututä nadän tamiɲirän inä dapunjintä
 kawä tärek täkaɲ ba jukujintä nadäwä tärek täkaɲ.

17 Näk bureni täwetat. Anutu täɲo kehäromi kak
 täkaɲ uwä profet biani ba äma siwoɲi kuɲarani
 mäyaptä u kakta gäripi nadäk täɲkuɲo upänkaɲ
 nämö kak täɲkuɲ. Ba manbiɲam apiɲo intä nadäk
 täkaɲ ɲo nadäkta gäripi nadäk täɲkuɲo upänkaɲ
 nämö nadäk täɲkuɲ.

*Mujiipi pikpik täɲo man wärani unitäɲo mebäri
 Mak 4:14-20; Luk 8:11-15*

18 Eruk notnaye, mujiipi pikpik täɲo man wärani
 täwetkuro unitäɲo mebäri täwerayän.

19 Mujiipi täɲ-irähuttän kuɲirän kädet miɲin
 mäneɲo u jidewani? Mujiipi uwä ɲode; Äma kubätä
 Anutu täɲo yewa gänaɲ ärokärok täɲo man nämö

nadāwān tumbeko uwā äma wakitä bānepi-ken mujipi piwani u yomāgat yāpmāḡ kwek.

²⁰ Tāḡ, mujipi kome pidāmi, gānaḡ umu mobā uterak māneḡo u jidewani? Uwā ḡode; Äma kubätä näkḡo manbiḡam kudupi nadāḡpāḡ ukengān gāripi nadāḡpāḡ yāpmāḡ kuḡarek.

²¹ Upāḡkaḡ bānepi-ken jāwāri nāmo tāḡpani unita kadāni kerāpigān irek. Tāḡpākaḡ näkḡo manta yāḡpāḡ ämatā yāḡārok man iwerit iwan tāḡ imiḡit tāḡpāwā, nadākiniki bārāḡeḡ putārewek.

²² ✧ Tāḡ, mujipi mup waki gānaḡ māneḡo u jidewani? U äma kubätä näkḡo man kudupi u nadāḡpāḡ bānepi-ken daiḡpāḡ yāpmāḡ kuḡareko uwā kome tāḡo tuḡumta nadāwātāk tāḡpāḡ monēḡ tuḡum tāḡbumbum unitāḡo gāriptā tāḡikḡat-pewā näkḡo man kudupi u utpewān kumāḡjirān bureni nāmo tāḡpek.

²³ Tāḡ, mujipi kome gākḡiken piweko u jidewani? Uwā ḡode; Äma kubätä näkḡo man kudupi nadāḡpāḡ bānepi-ken penḡpāḡ tāḡkehārom tāḡpāḡ yāpmāḡ kuḡarek. Tāḡpākaḡ äma ätuken bureni ähan pātneḡ. Ätukenā taḡi bumik pātneḡ. Tāḡ, ätukenā bumta pātneḡ.

Mup waki tāḡo man wārani

²⁴ Ude yāwet paotḡpāḡ āneḡi man wārani kubā pen ḡode yāwetkuk; Äbot Anututā intājukun it yāmiḡpāḡ yabāḡ yāwarayāḡ tāyak uwā ḡode bumik; Äma kubätä ketem mujipipāḡ yāpmāḡ pāḡku epāni-ken piwek.

✧ **13:22:** Mat 6:19-34; Luk 12:16-21, 1Ti 6:9-10,17

25 Ketem mujipi piŋkaŋ pãŋku parirãn bipani ugãn iwanitã epãn uken pãŋku mup mujip, ketem mujipi epãn mähemitã piweco ukengãn tãŋ-irähuttãŋ kwek.

26 Ude tãŋpeŋ kuŋirãn mujipitã imãtpãŋ kãruk äbãŋirã mup mujip waki iwantã tãŋ-irähuttãŋ kweko u bok tädotneŋ.

27 Tädorirã epãn watã ämaniyetã u yabãŋpãŋ epãn mähemi iwetneŋ; E! Gäk epãnka-ken ketem mujipi tägagãnpãŋ piŋkun yäk. Piŋkunopãŋ mup waki äbãkaŋ u jide tãŋpãŋ bok ärokaŋ?

28 Yãwãwã yãwerek; Uwã iwan kubãtã piŋkukotã ärokaŋ. Yãwãnã iwetneŋ; Mup waki u nintã dätne?

29 Yãwãwã epãn mähemitã yãwerek; Nãmo! In mup waki dätna yãkŋat ketem mujipi piwani u bok dätneŋta yäk.

30 ✧ Ketem mujipi piwani bok mup waki ini bok kaŋ ärowut. Äronirã ketem bureni yãpmäk-yãpmäk kadãni-ken ketem bureni yãpani äma yãwerakaŋ yãpmãŋ daniŋpãŋ mup waki dãpmãŋpãŋ kädãp gãnaŋ pewã ijiwãkaŋ ketem bureni nakta yãwani ugãnpãŋ yotna gãnaŋ kaŋ pewut yãŋ yãwerek.

Äbot Anututã yabãŋ yãwat täyak u jidewani?

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

31 Ude yãŋpãŋ man wãrani kubã pen ŋode yãŋkuk; Äbot Anututã intãjukun it yãmiŋpãŋ yabãŋ yãwat täyak u päya mujipi kubã wãpi mastat udewani. Ämatã mastat mujipi uwã epãnken pik täkaŋ.

32 Mujipi u täpuri, päya mujipi ätu tãŋo gãmori-ken itkaŋ. Upãŋkaŋ tädotpãŋ äronkaŋ tokãn ätu

yärepmit täkaŋ, päya bumik ärok täkaŋ. Äronpän taŋi tänpän pähämi obät täk täkaŋ. U momi terak baraktä yori täk täkaŋ.

³³ Ude yänpän yänkuk; Man wärani kubä ɲode. Äbot Anututä yabän yäwat täyak u yis udewani. Webe kubätä käräga tänpa yänkaŋ yis täpuri yäpmänpän parawa taŋi-kät awähurek. Ude tänjirän yistä parawa kudup gänaŋ kuŋatkaŋ epäni täŋpek.

³⁴ Jesutä man yäwet täŋkuko uwä man wäranigän yäwet täŋkuk. Man kwawak kubä nämo yänahänpän yäwet täŋkukonik.

³⁵ Ude tänjirän profet kubätä man ɲode yänkuko u bureni ahänkuk;

Näk ämawebe man yäwerayän nadänpänä man wäranigän api yäk täŋpet.

Man käbop kome ahänkuk-ken unitä it yäpmän äbuko uwä api yänahäwet. Sam 78:2

Mup waki täŋo man wärani unitäŋo mebäri

³⁶ Ude yänpän eruk Jesutä äma yepmanpän kuŋ morenjirä yot gänaŋ äronkuk. Päro irirän iwaräntäkiyetä iwet yabänkuŋ; E! Saguom epän gänaŋ iwantä mup mujip täŋ-irähuttän kuŋkuko unita mebäri yänahäwi nadäna yäk.

³⁷ Ude iweräwä yänkuk; Äma säguom mujipi piŋkuko uwä Äma Bureni-inik.

³⁸ ✧ Epäni uwä kome pähap ɲo. Ketem mujipi piŋkuko uwä ämawebe Anututä yabän yäwat täyak. Täŋ, mup waki uwä äma waki Satan täŋo äboriye.

³⁹ Ba iwanä, epänken mup waki piŋkuko u Satan. Saguom yäpmäk-yäpmäk kadäni uwä tärek-tärek

kadäni pähap. Tänpäkaŋ ketem bureni yäpani äma uwä Anutu täŋo aŋeroniye.

40 ✧ Mup waki dätpäŋ kädäp-ken pewä kuŋkuŋo uwä tärek-tärek kadäni-ken ude api ahäwek.

41-42 ✨✨ Kadäni uken Äma Bureni-iniktä aŋeroniye yäwerän päŋku komeni komeni ämawebe yabäŋ yäwat täyak u yäpmäŋ daniŋpäŋ ämawebe kädet siwoŋi yäpawak täŋpani ba ämawebe wakiwaki täŋpani yäpmäŋpäŋ kädäp pähap gänaŋ yepmaŋpä api äpmonəŋ. Uken konäm butewaki pähap täŋpäŋ meni api jiwätpeŋ itneŋ.

43 ✧ Tänpäkaŋ ämawebe Anututä inita yäpmäŋ daniwayäŋ täyak uwä yewani gänaŋ itkaŋ kudän siwoŋi täŋ yäpmäŋ äbuŋo unitä edap ude api ijiŋ-yäŋeneŋ. Eruk, äma jukuni nikektä näkŋo man ŋo ket nadäwut!

Tuŋum säkgämän kaŋ-ahäwani täŋo man wärani

44 ✧ Jesutä man ude yäŋpäŋ man wärani kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk; Äma ätu Anutu täŋo yewa gänaŋ ärokta gäripi-inik nadäk täkaŋ uwä ŋode bumik; Kadäni kubä äma kubätä epän tobät kubäken kuŋatkaŋ tuŋum säkgämän kubä ämatä bian-inik pewani u kaŋ-ahäwek. Kaŋ-ahäŋpäŋ yäwek; Wisikna! Näkŋata korewayäŋ nadätat yäk. Jide täŋpäŋ yäpet? Ude yäŋpäŋ tuŋum u yäpmäŋkaŋ kome ini ukengän äneŋi käbop pewek. Eruk peŋkaŋ päŋku iniken tuŋum kuduŋtagän ämata yämiŋpäŋ moneŋ yäpek. Moneŋ yäpmäŋkaŋ kome,

---

✧ **13:40:** Mat 7:16; Jon 15:6 ✧ **13:41-42:** Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 ✧ **13:41-42:** Mat 8:12 ✧ **13:43:** Dan 12:3 ✧ **13:44:** Mat 19:29; Luk 14:33; Plp 3:7

tuɲum säkgämän kaɲ-ahäweko u inita suwanɲaɲ
tuɲum uwä yäpek.

Omäk tägagämän kubä täɲo man wärani

⁴⁵ Jesutä ude yäɲpäɲ man wärani kubä pen
ɲode yäwetgän täɲkuk; Eruk, äma ätu Anutu täɲo
yewa gänaɲ ärokta gäripi-inik nadäk täkaɲ uwä
ɲode bumik; Äma kubätä omäk tägatäga yäpmäkta
wäyäkɲek epän täɲpek.

⁴⁶ Kadäni kubäken äma uwä omäk tägagämän-
inik kubä kaɲ-ahäwek. Ude kaɲpäɲ nadänkaɲ
päɲku iniken tuɲum kudup ämata yämiɲpäɲ
monəɲ yäpmänkaɲ päɲku omäk tägagämän-inik
u suwawek.

Yäk gwägu tom yäpani täɲo man wärani

⁴⁷ Jesutä ude yäɲpäɲ man wärani kubä pen ɲode
yäwetgän täɲkuk; Anututä ämawebe intäjukun it
yämiɲpäɲ yabän yäwarayän täyak uwä ɲode bumik;
Ämatä yäk gwägu tom yäpani pewä gwägu gänaɲ
äpmonjirän gwägu tom mebäri mebäri u gänaɲ
äpmonəɲ.

⁴⁸ ✧ Äpmonpäɲ tokɲeɲirä gägäni-ken wädän-pewä
äbänjirän tom yäpmän danjipäɲ gwägu tom näɲpani
gäpe-ken säkgämän peɲkaɲ waki, nämo näɲpani
änəɲi ureɲ täɲpä gwägu gänaɲ äpmonəɲ.

⁴⁹⁻⁵⁰ ✧ Tärektärek kadäni-ken ude api ahäwek.
Uken Anutu täɲo aɲeroniyetä komeni komeni
kuɲatpäɲ ämawebe yäpmän danjipäɲ äma siwonji
kuɲarani inigän peɲkaɲ äma wakiwaki täɲpani
kädäp pähap gänaɲ ureɲ täɲpä api äpmonəɲ. Uken

konäm butewaki pähap tänpän meni api jiwätpeñ itneñ.

51 Jesutä ude yänpän iwaräntäkiye yäwet yabänkuk; In man wärani yäro u mebäri nadäwä tumänkañ? Yäwänä yänkuñ; Nadäna tumänkañ yäk.

52 Ude yänirä yäwetkuk; Inä Anutu täño man yänpän-yäwoñärek äma ude itkañ. Anututä yabän yäwat epän täk täyak unitäño man kädetta mebäri nadäk täkañ unita in yot mähemi kubä udeyani. Yot mähemi uwä yori gänañ äronpäñ tuñum käwutken nanik tuñum biani bok kodaki bok yäpmanpäñ äbot kubä-kengän pewek. Tänpäkañ in udegän, Anutu täño man biani nadänit, apiño Anutu täño man kädet kodaki täwetpäñ täwoñäretat u nadänit täk täkañ.

Nasaret ämawebetä Jesu mäde ut iminikuñ

Mak 6:1-6; Luk 4:22-30

53 ✧ Jesu u man wärani mebäri mebäri yänkä yän paotpäñ yotpärare u peñpeñ kuñkuk.

54 ✧ Kumañ päñku ini yotpärare-ken ahänpän käbeyä yot gänañ äronpäñ Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täñirän ämawebetä nadäwä inide kubä tänpäpäñ yänkuñ; Nadäk nadäk pähap ba kudän kudupi täkta kehäromi u de yäpuk?

55 ✧ Unitäño mebäri nadäkamän. U äma jopi, yot tänpäni täño nanak yäk. Miñi wäpi nadäkamän, u Maria. Noriye imaka, nadäkamän, u Jems, Joses, Saimon kenta Judas yäk.

56 Ba wanoriye ninkät penta it täkamän ño. Upänkañ imaka kudän kudupi täkta kehäromi ba nadäk-nadäk pähap u de yäpuk?

57 ☆ Ude yänpän nadäwä waŋkuŋ. Ude täjirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täŋo epän äma oraŋ yämik täkaŋ upänkaŋ ini komeken nanik ba noriye miŋiye naniye u bitnäk täkaŋ.

58 Täjpäkaŋ ämawebe kome u naniktä Jesuta nadäkinik nämo täŋkaŋ bitnäwäpän kome uken kudän kudupi mäyap nämo täŋkuk.

14

Jon ume ärut yämani kumän-kumän utkuŋ

Mak 6:14-29; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹ Kadäni uken Galili kome täŋo äma ekäni wäpi Herot unitä Jesu täŋo biŋam nadänkuk.

² Nadänpän epän ämaniye ŋode yäwetkuk; Uwä Jon ume ärut yämani bian kumän-kumän utkuropän äneŋi käwep akuŋkuko unita kehäromi nitek kuŋatak yäk.

³⁻⁴ ☆☆ Herottä Jon u bian kumän-kumän utkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; Bian Herot uwä noripaki Filip täŋo webeni wäpi Herodias yomäгатkuk. Ude täjirän Jontä iwetkuk; Ai! Notkapak webeni yomägatan u goret täyan yän iweränpän Herottä kokwawak nadänpän epän ämaniye yäwerän kerikuronji pädat täŋpän pänku komi yot gänaŋ teŋkuŋ.

⁵ ☆ Herottä Jon kumän-kumän urayän nadänkukopän ämawebetä Jon u äma täga, profet kubä yän nadänkuŋo unita umuntaŋpän nämo utkuk.

☆ 13:57: Jon 4:44 ☆ 14:3-4: Mat 11:2 ☆ 14:3-4: Wkp 18:16; Wkp 20:21 ☆ 14:5: Mat 21:26

⁶ Täñkukopäñ Herot iniken ahäk-ahäk kadäni täñirän äñnak-äñnak täñpa yäñpäñ äma wäpi biñam ikek uken-uken nanik yämagutkuk. Yämagut päbä yepmañpäñ irirä Herodias täño äperitä äma wäpi biñam ikek itkuño u inamiken kap, kuroñ täñpäñ teñirän kañkuñ. Kañpäñ gäripi nadäñpäñ Herottä webe gubañ u man kehäromi ñode iwetkuk;

⁷ Bureni gäwetat. Näkken imaka it namikañ u kubä nam yäñ yäwiwä api ganiñ kirewet yäk.

⁸ Ude yäñirän webe gubañ uwä miñitä peñ iwerirän ñode yäñkuk; Gäk Jon kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ peñkañ pengän namikañ wisik yäñ kañ yäwa! yäk.

⁹⁻¹¹ Ude yäñirän Herottä nadäwätäk täñkuk. Upäñkañ Anutu inamiken ba äma itkuño u inamiken yäñkehärom tañkuko unita epän ämaniye yäwet-pewän päñku Jon komi yot gänañ irirän kotäki madäñ täkñeñpäñ gäpe gänañ peñpäñ yäpmäñ päbä imiñkuñ. Imäkañ webe gubañ unitä miñi Herodiasta imiñkuk.

¹² Täñpäkañ Jon u kotäki madäñkuñ-ken u parirän iwaräntäkiyetä päbä yäpmäñ päñku äneñkuñ. Äneñkañ päñku Jesu manbiñam iwetkuñ.

Jesutä äma 5,000ta ketem yepmäñ towiñkuk

Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

¹³ Jesutä Jon kotäki madäñkuño unitäño manbiñam nadäñkañ gäpe gänañ äronpäñä kome kubäken äma nämo irani-ken inipärik irayäñ nadäñpäñ kuñkuk. Kuñirän ämawebe Jesu ude kuk yäñ nadäñkañ ämawebe uken-uken nanik yotpärareni peñpeñ Jesutä irayäñ kuñkuk-ken u päñku it kireñkuñ.

14 ✧ Täñirä kome uken ahänpäj gäpe terak naniktä äpä ämawebe äbot pähap u yabänpäj butewaki nadäj yämiñkuk. Täñkañ käyäm paräm ikek yäpän tägañ moreñkuñ.

15 Ude täñ irirän kome bipänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; No jopi-ken itkamäj. Iritna kome bipayäj täyak. Unita ämawebe no yepmanpi ini komen komen kuñpäñ ketem yäpmänpäj nañput yäk.

16 Ude yäwäwä Jesutä yäñkuk; A! Imata kut yäj yäwetkañ? Injin yepmäj towiwurä!

17 Ude yäweränä yäñkuñ; Ninä käräga 5kät gwägu tom yarä-gänpäj injtkamäj yäk.

18 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; U näka namut yäk.

19 ✧ Ude yänpäj ämawebe yäwet-pewän wädan gänañ mañit yäpmäj kuñkuñ. Täñirä käräga 5 u ba gwägu tom yarä u yäpmänpäj kunum terak doränpäj ketemta Anutu bänep täga man iwetkuk. Bänep täga man iwetkañ ketem u tokätpäj yäpmäj daniñpäñ iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañ unitä yäpmänpäj ämawebe päke unita yämiñtän kuñkuñ.

20 ✧ Täñpäkañ ämawebe kudup nañpä koki täñpäpäñ ätu jop peñkuñ. Täñpäkañ jop patkuño u yäpmänpäj yäk 12 ude daiwä tokñeñkuñ.

21 Ämawebe Jesutä yepmäj towiñkuko uwä 5,000 ude. Täñpäkañ u äma ekäni-gänpäj daniwani, webe ironi-kät nämo.

Jesutä gwägu terak yentän kuŋkuk
Mak 6:45-56; Jon 6:16-21

22-23 ✧ Eruk, Jesutä iwaräntäkiye yäniŋ kireŋpewän gäpe terak äroman gwägu udude käda intäjukun kuŋkuŋ. Kuŋirä Jesutä ämawebe yepmaŋpän kuŋ moreŋirä Jesu inigän pom terak äronpän nani-kät man yänpän-nadäk täŋkumän. Ude täŋ irirän kome bipmäŋirän Jesu inigän-inik itkuk.

24 Täŋpän kaŋkuk; Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmän kuŋkuŋo u kumaŋ gwägu bämopi-ken ahänkuk. Ahänirän gäpetä kwayän täŋkuk käda mänit taŋi pähaptä äbuk. Täŋirän gwägutä taŋi tokätpän gäpe gänaŋ äpmonpayän täŋkuk. Ude täŋirän kuna yäkŋat pipiri pähap täŋkuŋ.

25-26 ✧ Bipani karon pipiri pähap ude täŋ irirä kome yäŋekuk. Yäŋewänä iwaräntäkiye pen ude täŋ irirä Jesutä yabänpän gwägu terak yentän kuŋirän bankentä kaŋpän yänkuŋ; Yäke-e! Mäjo kubä äbätak! yän yänpän kähän yänkuŋ.

27 Ude yänirä Jesutä yäniŋ bitnänpän yäwetkuk; Umuntäneŋo. Näkŋa äretat yäk.

28 Ude yäwänä Pitatä nadänpän iwetkuk; Ekänina! Gäkŋa äbänpänä yäwikaŋ näk gwägu terak gäkä äbätan udegän ärewa! yäk.

29 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Äbiwä! yäk. Äbi yän iweränkaŋ Pitatä gäpe terak naniktä äpamaŋ gwägu terak yentän Jesutä itkuk-ken kuŋkuk.

30 Yentän kuŋtängän mänit pähap piänirän gwägu tokärän kaŋkaŋ umuntaŋpän gwägu gänaŋ

äpmonjpayän täñkuk. Täñpäñ gera yänjuk; Wäral Ekäni gäk nepmäñit yäk.

31 ✧ Yäwänä uterakgän Jesutä keru injtpän iwetkuk; Gäk nadäk-nadäkka äreyäwani! Imata bänep yarä nitek peyan?

32 Ude iwetpäñ injiränkanjä gäpe terak äronjirän mäñit u bitnäñkuk.

33 ✧ Täñjirän äma gäpe terak itkuño unitä Jesu gämori-ken gukut imäpmok täñpäñ iniñ oretkuñ. Täñpäñ ñode iwetkuñ; Gäk Anutu täño ironji bureni-inik! yäk.

34 Eruk ude täñpäñ gwägu irepmitpäñ Genesaret kome gwägu gägäni-ken ahänkuñ.

35 Ahänpäñ irirä ämawebe ätu Jesu kanpäñ nadänpäñ man pewä yäpmän yotpärare it yäpmän kuñkuño ude kuñatkuk. Kuñarirän ämawebe käyäm ikek yän-yäkñat yäpmän Jesuken äbuñ.

36 ✧ Äbänpäñ Jesu butewaki man ñode iwetkuñ; Nadän yämiñiri tekka moräkigän injirirä käyämi paorut yän iwetkuñ. Ude iwerä nadän yämiñirän käyäm ikek teki moräkigän injitkuño u kudup tägan moreñkuñ.

15

Ketemtä bänepnin nämo täñpäñ wak täkan

Mak 7:1-23

¹ Kadäni uken Jerusalem yotpärare-ken nanik Parisi ba Baga man yäwonjärewani äma ätutä Jesuken ahänpäñ ñode iwet yabänkuñ;

✧ **14:31:** Mat 8:26 ✧ **14:33:** Mak 4:39 ✧ **14:36:** Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44

2 ✧ Găwarăntăkaye imata oraniye tãŋo man kădet irepmiŋ tăkaŋ? U ketem năna yăŋpăŋ keru nămo ărutkaŋ jop yăpmăŋpăŋ nak tăkaŋ yăk.

3 Ude yăwăwă Jesută kowata ŋode yăwetkuk; In imata orajiye tãŋo man kădet iwatpăŋ Anutu tãŋo бага man irepmiŋ tăkaŋ?

4 ✧ Anutută bian ŋode yăŋkuk; Găk meŋka nanka oraŋ yămen. Ba kubă ŋode; Ăma kubătă miŋi nani yebewănă kumăŋ-kumăŋ utneŋ.

5 Ină man bureni u nadăkaŋ upăŋkaŋ u măde ut imiŋpăŋ ŋode yăk tăkaŋ; Ăma kubătă imaka tăga kubăta miŋi nani tăŋkentăŋ yămikta yăwekopăŋ ŋode yăwerek; Ŋo ekta tamiŋipăŋ ek jop irirăn Anututa biŋam peyat yăŋ yăwerek. Wa! Miŋi nani nămo nadăŋ yămiŋpăŋ ude yăweko uwă in tăga tăyan yăŋ iwetneŋ.

6 In ude tăŋpăŋ Anutu tãŋo man yăpmăŋ ăpăŋkaŋ injinken man meham tăk tăkaŋ.

7 Jop manman yăwani inta profet biani kubă wăpi Aisaia unită man Anutută nadăk-nadăki-ken peŋirăn ŋode yăŋkuko uwă bureni ahătak;

8-9 *Ăma ăbot ŋo meniŋă năk naniŋ oret tăkaŋ upăŋkaŋ bănepită năka bitnăk tăkaŋ.*

*Ăma tãŋo бага mangăn iwat tăkaŋ unita naniŋ oreriră năk nămo nadăŋ yămik tăyat. **Ais 29:13***

10 Jesută man ude yăŋpăŋ ămawebe ătu yăŋ yăŋ-yăkŋat păbă yepmaŋpăŋ yăwetkuk; Man ket ŋode tăwera nadăwă tărewut;

11 ✧ Imaka mejin gănaŋ ăpmok tăkaŋ unită bănepjin nămo tăŋpănwak tăkaŋ. Imaka bănepjin-

ken naniktä äbämaŋ mejin-ken äbäk täyak unitä täŋpewän bänepjin wak täkaŋ.

12 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä dubini-ken kuŋpäŋ iwetkuŋ; Gäk nadätan? Gäk man u yäŋiri Parisi ämatä nadäŋpäŋ gäka kokwawak nadäkaŋ yäk.

13 Ude yäŋirä Jesutä yäŋkuk; Päya kudup Nana kunum gänaŋ naniktä nämo piŋkuko uwä däyamäŋpäŋ api buŋärek.

14 ✧ In Parisi äma mäde ut yämik täkot. Uwä dapuri tumbanitä noriye dapuri tumbani kädet yäwoŋärek täkaŋ. Upäŋkaŋ äma dapuri tumbani yarätä keru kowat inirän täŋkaŋä kuŋtäŋgän awaŋ gänaŋ bok äpmoderŋ yäk.

15 Jesutä ude yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk man wärani niwetan unitäŋo mebäri yäwi nadäna yäk.

16 Yäwänä Jesutä yäŋkuk; Ai! In udegän, man yäŋira nämo nadäwä tumäk täkaŋ.

17 Mebäri ŋode nämo käwep nadäk täkaŋ; Mejintä imaka naŋirä kokjin gänaŋ päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ.

18 Täŋpäkaŋ imaka waki bänepjintä nadäk täkaŋ unitä bänepjin täŋpänwak täkaŋ.

19 ✧ Äma bänepitä imaka wakiwaki ŋode pewän ahäk täkaŋ; Nadäwäwak, ämik, kubokäret, kubo, äma yäniŋ wärät man, ba jop manman.

20 Imaka udewanitä Anutu inamiken täŋpewän wak täyak yäk. Täŋpäkaŋ ketjin nämo ärutkaŋ ketem piŋitpäŋ nak täkaŋ unitä bänepjin nämo täŋpänwak täkaŋ yäk.

✧ 15:14: Mat 23:16,24; Luk 6:39; Rom 2:19 ✧ 15:19: Stt 8:21; Mat 12:34

*Kenan webe kubätä Jesuta nadäkinik täñ imiñkuk
Mak 7:24-30*

²¹ Jesutä ude yäñpäñ kome u penpen Kenan kome, yotpärare yarä wäpi Tire kenta Sidon itkumän-ken ukäda kuñkuk.

²² Päñku irirän guñ äbotken nanik webe kubä, kome uken nanik unitä päbä Jesuta gera ñode yäñkuk; Ekäni! Gäk Devit täño oranitä näka bute-waki nadäñ nam! Näkño äpetnawä mäjo kubätä kotawänkañ komi pähap nadäñ it täyak yäk.

²³ Ude yäwänä Jesutä nadäñpäñ man kowata kubä nämo iwetkuk. Ude täñjirän iwaräntäkiyetä Jesu dubini-ken kuñpäñ iwetkuñ; Gäk webe ño yäñ iwatpewi kwän! U yäñ-urukuruk yäñtäñ niwatak yäk.

²⁴ ✧ Yäwawä Jesutä yäwetkuk; Anutu Nantä näk Isrel äma äbot, pen awähutpen kuñarani, ugänpäñ täñkentäktä näwerän äput yäk.

²⁵ Täñpäkañ webe u ehutpäñ äbä Jesu dubini-ken gukut imäpmok täñpäñ yäñkuk; Ekäni, gäk jop waki täñkentäñ nam!

²⁶ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täño ketem yäyomägatpäñ aña yämiwä nämo tägawek.

²⁷ Ude iweränä webe unitä iwetkuk; Bureni yäyan upäñkañ aña mähemiyetä ketem nañkañ kokoki pewä mañirä jop waki nak täkañ yäk.

²⁸ ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Wanotna, nadäkinikka tañi! Unita näwet yabätan udegän täñ gamitat. Ude yäñjirän uterakgän äperi tägañkuk.

*Jesutä ämawebe käyäm ikek mäyap yäpäñ tägañkuñ
Mak 7:31-37*

29 ✧ Ude tänpän Jesu kome u penpen Galili gwägu-ken päñku pom kubä terak päro manjit itkuk.

30 Manjit irirän ämawebe bumta Jesu känayän äbuñ. U käyäm mebäri mebäri ñode tänpäni yän-yäkñat yäpmän äbä Jesu dubini-ken yepmanñuñ; Kuroñi waki, dapuri tumbani, kwäyähänen tänpäni ba man nämo yäwani ba käyäm ikek ätu Jesu dubini-ken yäpmän äbänjirä Jesutä kudup yäpän täganñuñ.

31 ✧ Yäpän tägawäpäñ yepmanñän man nämo yäwanitä man yänkuñ. Ba kwäyähänen tänpänitä kädet ini kuñatkuñ. Tänpän äma kehäromini nämotä kehäromi yäpuñ. Ba dapuri tumbanitä dapun ijinñuñ. Ude tänpäkanjä ämawebe päke unitä yabänpäñ jäkjäk yänpäñ nadäwätäk pähap täñkuñ. Ude tänpän Isrel nanik täño Anutu bumta inin oretkuñ.

Jesutä äma 4,000ta ketem yepmän towinñuk

Mak 8:1-10

32 ✧ Tänpäkan Jesu uwä iwaräntäkiye yän-yäkñat päbä yepmanñän yäwetkuk; Näk ämawebe päke ñonita butewaki nadätat. Ninkät kepma yaräkubä it yäpmän abänkä nakta bumta yekan. Täñjirä jop yepmana päñku kädet miñin nakta kumnen yänpäñ nadäwätäk täyat yäk.

33 Ude yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuñ; Kome jopi-ken ñodeken ketem deken yäpmänpäñ äma äbot pähap ñodewani yepmän towina nan tokñenen?

34 Ude iweräwä Jesutä yäwet yabänñuk; Injinken däkum jide itkan? Yäwänä iwetkuñ; Käräga 7kät gwägu tom yarä yäk.

³⁵ Ude iwerä nadänkaŋ ämawebe päke u yäwet-pewän maŋit yäpmän kuŋkuŋ.

³⁶ Ude täŋirä käräga 7 ukät gwägu tom yarä u yäpmänpän Anutu-ken bänep täga man yänpän iwaräntäkiyeta yämiŋkuk. Yämänkaŋ unitä yäpmän danipän ämawebe päke unita yämiŋ yäpmän kuŋkuŋ.

³⁷ Yämäkaŋä ämawebe päke u naŋpä koki täŋpöpän ätu jop penkuŋ. Jop patkuŋo u yäpmänpän yäk 7 ude daiwä tokŋenkuŋ.

³⁸ Täŋpäkaŋ äma ketem naŋkuŋo u 4,000 udetä naŋkuŋ. Webe ironji-kät nämo daniwani.

³⁹ Eruk ude täŋkaŋ ämawebe u yepmaŋpän kuŋirä Jesu ini uwä gäpe terak äromaŋ kuŋtäŋgän Magadan komeken ahänkuk.

16

Kudän kudupi kakta äneŋi yänkuŋ

Mak 8:11-13; Luk 11:29, 12:54-56

¹ ✧ Eruk Magadan komeken ahänpän irirän Parisi ämakät äma Satyusi äbotken nanik ätutä äbänpän Jesutä goret kubä täŋpän kaŋpän manken kaŋ tenayän nadänpän pen iwetkuŋ; Ai! Gäk kudän kudupi kubä täŋiri kaŋpän Anututä gepmaŋpän äpun yän nadäna! yäk.

² Ude yäwäwä yäwetkuk; In kome täŋo kudän ŋode yabänpän-nadäk täkaŋ; Bipäda kome gämäni ijiŋirän kwep edap api ijiwek yän yäk täkaŋ.

³ Ba yänewänkaŋ tamimaŋ gubam kubiri gwägärirän iwän taŋi tawayän yän yäk täkaŋ. Täŋpän in kome täŋo kudän jopi udewani

yabänpäj-nadäk täkaŋ upäjkaŋ näk kudän kudupi täŋ yäpmäj äburo unitäŋo mebäri imata nämö kaŋpäŋ nadäk täkaŋ?

⁴ ✧ In nadäkaŋ? Waki täŋpani ämawebe äbot intä kudän kudupi yabäkta näwet yabäk täkaŋ. Upäjkaŋ kudän kudupi mebäri kubä nämö täŋira känäyäj! Nämö, kudän bian profet Jona terak ahäjnkuko udegän ahäjirän api käneŋ.

Äma täŋo nadäk wakita dapun ket täk täkot
Mak 8:14-21

⁵ Täŋpäŋ iwaräntäkiye käräga däkum guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ Jesu-kät gäpe terak äronpeŋ gwägu kukŋi udude käda kuŋkuŋ.

⁶ ✧ Päjku itkaŋ Jesutä yäwetkuk; In Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täŋo yista ket nadänpäj kaŋ kuŋarut!

⁷ Ude yäwänä iwaräntäkiyetä näwetgäwet ŋode täŋpäŋ yäjkuŋ; Yista yäyak u imata yäyak? Käräga guŋ taŋpäŋ peŋpeŋ äbämäŋo unita käwep nadänpäj niwetak yäk.

⁸ Man ude yäjirä Jesutä nadänpäj yäwetkuk; Wa! Nadäkinikjin kwini. In imata käräga peŋpeŋ äbäŋo unita man yäjpäŋ-nadäk täkaŋ? Unita nämö yäyat.

⁹ ✧ Näkä imaka bian täŋkuro unita täŋguŋ täkaŋ ba? In imata guŋ taŋpäŋ näwetgäwet täkaŋ? Näk käräga 5 upäj äma 5,000 ketem yepmäj towiwa naŋpä tägawapäj ketem jop patkuŋo u yäk jide daiwä tokŋeŋkuŋ?

✧ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29   ✧ **16:6:** Luk 12:1   ✧ **16:9:** Mat 14:17-21

10 ✧ Ba käräga 7 upäñ äma 4,000 yepmäñ towıñıra nañpä koki täñpöpäñ ketem jop patkuño u yäk jide daiwä tokñeñkuñ?

11 Unita in imata nämö nadäwä tärekañ? Näk yis yäro uwä kärägata nämö täwetat. Parisi ämakät Satyusi äbotken nanik täño kädet kuñat-kuñatta yäñpäñ yis terak utpäñ täwetat. Äma u nämö yäwarän täneñ yäñpäñ man u täwetat. Unitäño nadäk-nadäk waki unita ket kañiwatpäñ kañ kuñarut yäñ ude nadäñpäñ täwetat.

12 Man ude yäweränkañ eruk nadäwä tärewäpäñ yäñkuñ; Bureni! Yis, käräga-kät awähurani unita nämö niwetak. Parisi ämakät Satyusi äbot täño man yäkyäki ba kädet kuñat-kuñarita ket kañiwatpäñ kañ kuñarut yäñ yäñpäñ niwetak yäk.

Pitatä Jesu täño mebäri yäñahäñkuk

Mak 8:27-30; Luk 9:22-27

13 Jesutä ude yäñpäñ iwaräntäkiye yäñ-yäñat yäpmäñ Sisaria Pilipai komeken kuñkuk. Kuñtäñgän Jesutä kädet miñin iwaräntäkiye ñode yäwet yabäñkuk; Ämawebetä Äma Bureni-inikta netä yäñ iwet täkañ?

14 ✧ Yäwänä iwetkuñ; Ätutäwä Jon, ume ärut yämani yäñ yäk täkañ. Ba ätutäwä profet biani Elaija yäñ yäk täkañ. Täñ, ätutäwä Jeremaia ba profet biani ätu uken nanik kubä yäñ yäk täkañ yäk.

15 Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täñpäkañ injinä näkawä netä yäñ yäk täkañ?

✧ **16:10:** Mat 15:34-38   ✧ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8

16 ✧ Yäwänä Saimon-Pita unitä iwetkuk; Gäk Kristo, Anutu Irit Mähemi unitäño nanaki yän iwetkuk.

17 ✧ Yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Saimon, Jona täño nanaki, gäka gäripi nadätat! Nadäk-nadäkka uwä ämaken naniktä nämö ahätak. Nana kunum gänañ naniktä yänkwawa täñ gamitak.

18 ✧ Ude yänpän iwetkuk; Bureni ñode gäwera nadä; Wäpka Pita yän gäwet täkañ u mebäri mobä unita gäkä terak äbotnaye yepmañpa kehäromi irirä äma waki täño kehäromitä nämö api däpek.

19 ✧ Tänpän näk Anutu täño kañiwat yewa unitäño yäma dārani täño ki api gamet. Ude täñkañä gäkä imaka kubä kome terak nämö yäniñ kireñiri Anututä kunum gänañ udegän nämö api yäniñ kirewek. Täñ, gäkä imaka kubä kome terak yäniñ kireñiri Anututä kunum gänañ udegän api yäniñ kirewek yäk.

20 ✧ Ude yänpän iwaräntäkiye yäjiwät man kehäromi ñode yäwetkuk; Intä näka Anutu täño iwoyäwani äma Kristo yän ämawebe nämoinik yäwetneñ.

Jesutä näk api kumbet yän yänkuk

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

21 Kadäni uken Jesutä yäput penpän imaka ahän imikta yän imani unita iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk komi pähap api nadäwet. Tänpäkañ Juda täño äma ekäni ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani ämatä mäde api ut namineñ.

✧ **16:16:** Jon 6:69 ✧ **16:17:** Mat 17:5; Gal 1:15-16 ✧ **16:18:** Jon 1:42; Efe 2:20 ✧ **16:19:** Mat 18:18; Jon 20:23 ✧ **16:20:** Mat 17:9; Mak 9:9

Tänkañ nutpäñ änenayän täñopäñ kepma yaräkubä tärenjirän kodak tañpäñ äneñi api akwet.

22 Ude yäweränä Pitatä Jesu inipärik yänikñat päñku ibenpäñ yänkuk; Ekäni, Anututä täñkentän gaminjirän imaka udewani nämoinik api ahän gamek yäk.

23 Yäwänä äyänutpäñ Pita ñode iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk kädet täñpipiñ nameno! Nabä kätänpeñ ku! Gäk man yäyan uwä Anutuken nanikpäñ nämö yäyan. Uwä äma gäkñaken mangänpäñ näwetan yän iwetkuk.

24 ✧ Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayän nadänpäñä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut imiñpäñ bäräpi näkä kotawayän täyat udegän päya kwakäpi buramiñkañ gwäk pimiñpäñ kañ näwarän.

25 ✧ Täñpäkañ, äma kubätä säkgämän kañ irayän nadänkañ iniken irit kuñat-kuñarita iyap tañpäñä u api paorek. Upänkañ äma kubätä näka yänpäñ irit kuñat-kuñari iniñ kirewayän täko uwä irit täga api kañ-ahäwek.

26 ✧ Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup peñ bäyanpäñ yäpmän kuñarayän täko uwä kumänjirän imaka imakani unitä irit kehäromi kakta täga nämö api täñkentän imineñ. Unita irit kehäromi kañ-ahäkta imatäkenpäñ täga suwawek? Nämoinik!

27 ✧ Jesutä ude yänpäñ äneñi ñode yänkuk; Äma Bureni-inikä nani täño epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Äpäñpäñ ämawebe

---

✧ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✧ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 ✧ **16:26:** Mat 4:8-9 ✧ **16:27:** Mat 25:31; Sam 62:12; Snd 24:12; Rom 2:6; Rev 22:12

kuduhtagän kädet jide jide tänpen kuñat täkan uterakgän kowata api yämek.

²⁸ Näk bureni täwera nadäwut; Itkan ño inken nanik ätu nämo kumäñirä Äma Bureni-inik intäjukun äma täño kudän ikek äpäñirän api kanpän nadäneñ yän yäwetkuk.

17

Jesu gupi inide kubä ahäñkuk

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Eruk Jesu kepma 6 ude it yäpmän kuñtängän Pitakät noripakiyat Jems Jon u yän-yäkñat yäpmän pom kubä terak äronkuk. Uken päro inigän itkuñ.

² ✧ Itpän kanjirä Jesu gupi inide kubä ahäñkuk. Injami dapuntä edap dapuri täño penyänek ude äworenkuk. Teki imaka paki inikinik tänpän ägo wenkuk.

³ Ude ahäñirän yabänkuñ; Profet bian irani yarä, Moses kenta Elaija injami terak ini ugän ahänpän itkumän.

⁴ Yarä uwä ahänpän Jesu-kät man yänpän-nadäk täñirä Pitatä Jesu iwetkuk; Ekäni, itkamän ñonita oretoret takamän yäk. Unita gäkä yäwikan yottaba yaräkubä kan tänpa yäk. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk.

⁵ ✧ Ude yän irirän pengän gubam penyänek ikek kubätä äpä uwäk tänpän yepmankuk. Uwäk tänpän yepmanjirän gubam gänäñ man kubä ñode ahäñkuk; Njowä näkño nanakna bureni-inik. U

✧ **17:2:** 2Pi 1:16-18 ✧ **17:5:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Lo 18:15

kañpäñ gäripi-inik nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik täñput yäñ yäwetkuk.

6 Eruk iwaräntäkiye yaräkubä unitä man u nadäñpäñ umuntañkañ kome terak päñku injami yäpä äpmonpöpäñ patkañ bumta kwainkuñ.

7 Ude täñirä Jesu dubini-ken kuñpäñ yepmäñit täñpäñ yäwetkuk; In umuntäneño! Akuwut!

8 Yäwänä iwaräntäkiye u dapuri ijiwä kwäpäñ Jesu inigän irirän kañkuñ.

9 ✧ Ude täñkañ pom terak naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kudupi kakañ unitäño manbiñam äma ätu pengän nämo yäwetneñ. Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kodak täñpäñ akwänkañ kañ yäwerut yäk.

10 ✧ Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwet yabäñkuñ; Baga man yäwoñärewani äma imata ñode yäk täkañ? Elaijatä jukun ahäwänkañ Anutu täño iwoyäwani äma Kristo u mäden api ahäwek.

11 Iweräwä Jesutä kowata ñode yäñkuk; Elaijatä jukun ahäwänkañ Kristo mäden api ahäwek yäñ yäk täkañ u täga yäk täkañ. Unita bureni ñode täwetat; Elaija uku ahäñkuk. Ahäñpäñ Kristo ahäwayäñ täko unita kädet täwit imiñkuk.

12 ✧ Ahäñpäñ irirän nämo kañpäñ nadäñkañ kudän waki mäyap täñ imiñkuñ. Täñkuño Äma Bureni-inikta udegän komi mäyap api täñ imineñ.

13 ✧ Jesutä ude yäweränkañ nadäwä tumbuñ; Elaijata yäyak uwä Jon ume ärut yämanita yäyak yäñ nadäñkuñ.

✧ 17:9: Mat 16:20 ✧ 17:10: Mal 4:5 ✧ 17:12: Mat 11:14, 14:10

✧ 17:13: Luk 1:17

Iwaräntäkiyetä tänpä wan̄kuṅ
Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

14 Eruk pom terak naniktä äpänpän̄ ämawebe itkuṅ-ken u ahän̄irä äma kubätä päbä Jesu dubini-ken gwäjin̄ äpmon̄pän̄ iwetkuk;

15 Ekäni, gäk nanaknata butewaki nadän̄ imi yäk. U tänguṅguṅ tänpän̄ maṅ-patäbotkaṅ kädäp gänaṅ ba ume gänaṅ äpmok täyak.

16 Ude täñirän̄ nanakna yäpmän̄ gäwaräntäkaye-ken äbän̄ira yäpna tägawut yän̄kaṅ tänpä wan̄ yäk.

17 ✧ Yäwänä Jesutä gaṅani nadän̄pän̄ ṅode yän̄kuk; Wa! In bänepjin̄ gwäjin̄ ärowani. Nadäkinikjin̄ nämo! Jidegän̄ api nadäwä tumnen̄? Äma in udewani-kät wari kuṅatta nämo nekaṅ! Ude yän̄pän̄ äma u iwetkuk; Eruk, iron̄i uwä yäpmän̄ äbi!

18 Ude yäwänä iron̄i u yäpmän̄ äbän̄irän̄ mäjo iben̄pewän̄ nanak u kakätän̄peṅ kuṅkuk. Kakätän̄peṅ kuṅirän̄ tägaṅpän̄ itkuk.

19 ✧ Täñirän̄ iwaräntäkiyetä Jesu inigän̄ irirän̄ iwet yabän̄kuṅ; Nin imata mäjo u iwat kirekta täna wawäpän̄ pemän̄?

20-21 ✧ Yäwäwä yäwetkuk; Nadäkinikjin̄ täpuri-inik unita tänpä wan̄ yäk. Näk bureni täwetat; Nadäkinik bureni u imaka kubä kehäromi nikek. Nadäkinikjin̄ bureni, bak mujip udewani täpuri ireko uwä pom ṅo ṅode iwetneṅ; Wädän̄ udu ku! Iweräwä man buramiṅpän̄ täga wädän̄ kwek. Nadäkinikjin̄ täpuri it tameko uwä imaka kubä tänpäwä bureni nämowä nämo ahäwek.

✧ 17:17: Lo 32:5,20; Jon 14:9 ✧ 17:19: Mat 10:1 ✧ 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6, 1Ko 13:2

22 ✧ Jesutä ude yäwetpäñ päñku Galili komeken iwaräntäkiye-kät käbeyä täñpäñ yäwetkuk; Kadäni käronji nämo iritna äma kubätä Äma Bureni-inik jop nadäñ äma keru terak api pewek.

23 Penjirän kumäñ-kumäñ utpäñ äneñirä kepma yaräkubä täreñirän api akwek yäk. Ude yäwän nadäñpäñ iwaräntäkiye butewaki pähap nadäñkuñ.

Jesu takis monen pekta manbiñam yäwetkuk

24 ✧ Täñpäñ äyänutpen Kapeneam yotpärareken kuñirä kudupi yot täñkentäktä takis monen yäpani äma ätutä äbäñpäñ Pita ñode iwet yabäñkuñ; Täwoñärek ämajintä kudupi yot täño takis monen pek täyak ba nämo pek täyak?

25 Yäwäwä Pitatä yäwetkuk; U pek täyak! yäk. Ude yäñpäñ yot Jesutä itkuk-ken u äronpäñ man nämo iwerirän Jesutä Pita pengän iwet yabäñkuk; Saimon, gäk jide nadätan? Kome täño intäjukun ämatä iniken epän täñkentäktä takis monen yäpmäk täkañ u netä keru-ken nanik yäpmäk täkañ? Iniken mäyemiye-ken nanik bok yäpmäk täkañ ba ämawebe gägäni täño-gänpäñ yäpmäk täkañ? Jide nadätan?

26 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ämawebe gägäni täño-gänpäñ yäpmäk täkañ, iniken mäyemiye-ken nanik nämo yäpmäk täkañ yäk. Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan, iniken mäyemiye uwä takis monen nämo pek täkañ. U jop it täkañ.

27 Upäñkañ ninta nadäwä wak täñ nimineño udetä gwägu-ken kuñkañ gwägu tom kubä pengän wabiwayäñ täyan u wädäñpäñ yäpmäñkañ meni

yäpmän aņeņpäņ monenē kubä kaņpäņ ninek-tagän
yänpäņ monenē u takis yäpani äma unita kaņ yämi.

18

In nanak täpuri ude bumik kuņatneņ

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ ✧ Kepma uken Jesu täņo iwaräntäkiyetä Jesuken
kuņpäņ ñode iwet yabänkuņ; Anutu täņo kaņiwat
yewa gänaņ netätä intäjukun täņpäņ itak?

² Eruk ude yänirä Jesutä nanak täpuri kubä
yänpewän äbänpäņ bämopi-ken teņkuk.

³ ✧ Teņpäņ ñode yäwetkuk; Näk bureni täwetat.
In injinta nadäwä äpani täņpäpäņ nanak täpuri
ñodewani bumik nämo kuņatnayän täkaņ uwä
Anutu täņo kaņiwat yewa gänaņ nämoinik api
äronenē.

⁴ Täņpäkaņ äma kubätä iniken gupi ba nadäk-
nadäki yäpmän äpäņpäņ nanak täpuri bämopjin-ken
itak ñodewani bumik kuņarayän täyak uwä Anutu
täņo kaņiwat yewa gänaņ intäjukun äma ude täņpäņ
api irek.

⁵ ✧ Täņkaņ äneņi ñode yäwetgän täņkuk; In
nadäkaņ? Äma kubätä näka nadänpäņ nanak täpuri
ñodewani kubäta oraņ imayän täyak uwä näka
udegän api oraņ namek.

⁶ ✧ Upänkaņ äma kubätä nanak ñodewani
nadäkiniki näkken pek täkaņ u yän-yäkņat-pewän
momi täneņo uwä äma udewaniwä Anututä
kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä

✧ **18:1:** Luk 22:24 ✧ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

✧ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20 ✧ **18:6:** Luk 17:1-2

bärüm kotäkiken topmänpänj ume gänañ mañpä äpmonenjo u irepmirek.

⁷ Wära! Komen äma inta butewäki nadätat. Imata, äma wäki ätutä täñ-täkñat-pewä inken nanik mäyap api wañ moreneñ. Bureni, täñyäkñarani äma udewani itkañ, upäñkañ jide täñpäñ kowata api irepmitneñ?

⁸ ☆ Ünita ketka ba kuroñkatä wakiken gepmanpayänj täñpänä u madänj täkñenpäñ kañ mañpi kut yäk. Irit kehäromi kañ-ahäwayänj nadänpäñjä jop kwäyähäneñ täñpäñ kañ it. Ude nämo täñkañ ketka kuroñka bok yäpmänj kuñarayänj täno uwä kädäp pähap gänañ api äpmonpen!

⁹ Ba dapunkatä wakiken gepmanpayänj täñpänä dapunka dätpänj kañ mañpi kut. Irit kehäromi kañ-ahäwayänj nadänpäñjä ude täñkañ dapunka tum-bani kañ kuñat. Dapunka bok ijinkañ kuñatpäñjä genji täño kädäp pähap gänañ api äpmonpen.

Yawak kubä paotkuko unitänjo man wärani

Luk 15:3-7

¹⁰⁻¹¹ ☆☆ Man ude yänpäñ äneñi pen ñode yäwetgän täñkuk; Inä kwikinik kuñatpäñ ironji täpuri täpuri ñonita nadänjirä äpani nämo täneñ. Näk ünita ñode täwera nadäwut; Nanak täpuri täpuri u Anutu dapuri-ken äpani nämo kuñat täkañ. Nämo, u añeroniye nitek. Añero kunum gänañ Nana-kät bok itkañ unitä watäni it yämik täkañ.

¹² In jide nadäk täkañ? Äma kubä yawakiye 100 uken nanik kubä-tägän paoreko uwä ini paorän yänj täga yäwek? Nämo inik, yawaki 99 u yepmankañ yawak paotpenj kweko ünita päñku wäyäkñewek.

☆ **18:8:** Mat 5:29-30   ☆ **18:10-11:** Hib 1:14   ☆ **18:10-11:** Luk 19:10

13 Nāk bureni tāwetat. Äma uwä wäyäkneŋkä kaŋ-ahänpäŋä oretoret 99 itneŋo unita nämo täŋpek. Nämo, paotpeŋ kwanipäŋ kaŋ-ahäweko unita oretoret pähap täŋpek.

14 Täŋpäkaŋ Nanjin kunum gänaŋ naniktä ämawebe äpani ukeŋonita udegän nadäk täyak. Kubätä paotta nämo nadäk täyak.

Momi täŋpani yäpätägakta man

Luk 17:3

15 ✧ Jesutä ude yänpäŋ yäŋkuk; Notkapak kubätä waki täŋ gamiŋirän gäk kuŋkaŋ äma ukät injekgän itpäŋ waki täŋ gameko u kwikinik yäŋ paiden. Täŋkaŋ man yäwi gäkŋo man buramiwänä äneŋi not täŋpeŋ kuŋatden.

16 ✧ Upäŋkaŋ gäkŋo manta bitnäwänä äma kubä ba yarä yämagurikaŋ ukät bok yänpäŋ yäpä-siwon tawäpäŋ teneŋ. Ude täneŋo uyaku nadäŋ gamek.

17 ✧ Täŋpäkaŋ äma yaräkubä intäŋo manta bitnäwänä äbot täŋpani täŋo käbeyä-ken täga teneŋ. Ba äbot täŋpani käbeyä täŋo man unita udegän bitnäwänä äma u mäde ut imiŋirä guŋ äma, ba takis moneŋ yäpani ude kuŋarek.

18 ✧ Nāk bureni tāwetat. In imaka kubä kome terak nämo yäniŋ kireŋirä Anututä kunum gänaŋ udegän nämo api yäniŋ kirewek. Ba in kome terak yäniŋ kireŋirä Anututä kunum gänaŋ udegän api yäniŋ kirewek.

19-20 ✧✧ Ba äneŋi ŋode tāwetgän täŋpa nadäwut; Äma yarä ba yaräkubätä näka yänpäŋ käbeyä täŋirä

✧ **18:15:** Wkp 19:17; Luk 17:3; Gal 6:1 ✧ **18:16:** Lo 19:15; Jon 8:17

✧ **18:17:** 1Ko 5:13 ✧ **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23 ✧ **18:19-20:**

Mak 11:24; Jon 15:7 ✧ **18:19-20:** Mat 28:20; Jon 14:23

näk u bämopi-ken api ired. Unita inken nanik yarätä imaka kubäta bänep kubägän penpän Anutu-ken yänpänjirän kunum gänäñ Nanatä nadän yäminpän mani api buramiwek.

Momi pekpek täño man

Luk 17:3-4

²¹ Jesutä man ude yänjirän Pitatä iwetkuk; Ekäni! Notnapak kubätä waki täñ namik täñjirän momini u kadäni kadäni pen imin yäpmän kuntäyiwä kadäni 7 ude tärenjirän äneñi wari pen imettawä?

²² ✧ Pitatä ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Ude nämo. Gäk notkapak täño momini kadäni kubä ba yarätagän ude nämo pen imen. Pen waki udegän täñ gamin yäpmän äronjirän gäk pen wakini pekpek kañ täñ yäpmän ku.

²³ Tänpän man yänjkuko unita man wärani kubä ñode yäwetkuk; Ämawebe Anututä intäjukun it yäminpän yabän yäwat täyak uwä ñode bumik; Kome kubäken intäjukun äma kubä irek. Tänpäkañ epän ämawebeniye mäyaptä äma uken nanik tunum jop yäpmänkañ gwäki nämo pek täneñ.

²⁴ Eruk kadäni kubä intäjukun äma u tunum jop yäpani unitäño gwäki yäpa yänkañ ämawebe kubäkubäken gwäki yäpek. Yäpmäntäñ kuntängän epän ämani kubä kañ-ahäwek. Äma u tunum jop yäpeko unitäño gwäki ärowani-inik.

²⁵ Unita äma u gwäki tañi päke u jide tänpän pewa täreneñ yän nadänpän mähemi iwerek. Iwerirän mähemi unitä ñode yäwek; Imaka imaka it gamikan u ba webe nanakaye kuduptagän ämata

yäniŋ kirenpäŋ gwäki yäpmänkaŋ kaŋ nam yän iwerek.

²⁶ Ude iwerirän inita butewaki nadänpäŋ mähemi dubini-ken kuŋpäŋ gukut imäpmok tänpäŋ butewaki man ɲode yäwek; Butewaki nadän naminpäŋ kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ waki kaŋ gama yäk.

²⁷ Iwerirän mähemi u butewaki nadän iminpäŋ momini kudup peŋ moreŋ iminkaŋ jop tewän kwek.

²⁸ Eruk, tewän päŋku noripak kubätä äma uken gwäki täpuri 100 kina ude nämo imeko unita kaŋ-ahänpäŋ kotäkigän initkaŋ näkɲo moneŋ ukeŋo nam yän iwerek.

²⁹ Ude täŋirän noripak u inita butewaki nadänkaŋ gwäjiŋ äpmonpäŋ ɲode iwerek; Butewaki! Kwikinik iriri kaŋ-ahänkaŋ api gamet yän iwerek. Ude iweränä yäwek;

³⁰ Kämi kaŋ gamayän näwetan upänkaŋ nämoinik yäk. Ude yänpäŋ init yäpmän päŋku komi yot gänaŋ teŋkaŋ iwerek; Moneŋ nami täreŋirän api gabä kätawä äpamaŋ kwen yän iwerek.

³¹ Ude täŋirän noriye epän penta täŋpani unitä kaŋkaŋ kokwawak nadänpäŋ päŋku ekänini-ken manbiŋam u iwetneŋ.

³² Ude iweräwä äma ekäni unitä nadänpäŋ epän äma unita yänpewän äbänpäŋ iwerek; Wa! Gäk äma wakiinik yäk. Gäk näkken momi täŋkunopäŋ butewaki man näweriri näk gäkɲo momika kumän peŋ gaminjut yäk.

³³ Näkä ude täŋ gaminjukuropäŋ gäk imata notkapahta udegän nämo täŋ imitan?

34 ✧ Ude yānpān kokwawak taŋi nadān imiŋpān komi äma keru terak peŋkaŋ yāwerek; Äma ŋo komi imiŋ yāpmān kuŋirä näkken tuŋum yāpuko unitāŋo gwäki namānkaŋ kaŋ kakätāwut yāŋ yāwerek.

35 ✧ Jesutä man wārani ude yānpān yāwetkuk; Nana kunum gānaŋ naniktä inta udegān api tāŋ tamed. In mejin-tāgān nāmo yāneŋ. Bānepjin nadāk-nadākjin kuduptä notjiye tāŋo wakini nāmo peŋ yāmiŋpāŋä komi api nadāneŋ.

19

*Ämatä webeniye yāŋyāwat tākaŋ unitāŋo man-
biŋam*

Mak 10:1-12; Luk 16:18

¹ Eruk Jesutä man ude yāŋ paotpān Galili kome peŋpeŋ Judia kome Jodaŋ ume kukŋi udude käda kuŋkuk.

² Uken kuŋirān ämawebe mäyap pähap iwarān tāŋirä käyām mebäri mebäri yāpān tāgaŋ yāmiŋkuk.

³ ✧ Tāŋ irirān Parisi äma ätutä ahāŋ imiŋpān tāŋ-ikŋatpena man kubä goret yāwānkaŋ manken tenayāŋ nadānpāŋ man kubä ŋode iwetkuŋ; Ai! Gäk jide nadātan? Äma kubä tāŋo webenitä kädet mebäri mebäri u ba u tāŋirān webeni u yāŋ iwareko uwä tāga ba waki?

⁴ ✧ Ude yāwāwä Jesutä yāwetkuk; Wāra! Mosestä man kudān tāŋkuko u nāmo daniŋpāŋ nadāk tākaŋ? Man kubä ŋode kudān tāŋkuk; Anututä imaka imaka pewān ahāŋ moreŋirä äma bok, webe bok tāŋ yepmaŋkuk.

✧ **18:34:** Mat 5:25-26 ✧ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efe 4:32; Kol 3:13 ✧ **19:3:** Mat 16:1 ✧ **19:4:** Stt 1:27, 5:2

5 ✧ Tānpān ŋode yāŋkuk; Ämatä miŋi nani yabä kätānpān webeni-kät epmānpān irirān tohari gupi kubāgān api tāden.

6 Mebäri unita yanäpi u inigān inigān nāmo irani. U Anututä gupi tohari kubāgān itdenṭa yepmanpanipān ämatä täga nāmo yāpmān danineŋ.

7 ✧ Yāñirān Parisi ämatä iwetkuŋ; Ude yāyan upānkaŋ imata Mosestä manbiŋam kubä ŋode niwetkuk? Gäk webeka pewayān nadānpānjä webekata yāñiwat-iwat man kudān keräpi kubä tānpān imiŋkaŋ kaŋ yāñiwat yān yāŋkuk.

8 Ude yāñirä Jesutä kowata ŋode yāwetkuk; Manbiŋam u jop nāmo täwetkuk. In Anutu tāno man irepmitkaŋ injinken gäripjin terak kuŋat tākaŋ unita webejiye täga api yān-yāwatneŋ yān yāŋkuk. Upānkaŋ pengān Anututä kädet ude tākta yāñiwätkuk.

9 ✧ Näk ŋode täwera nadāwut; Äma kubätä webenitä äma kubäkät momi nāmo tāŋpekopān jop nadān yāñiwatpān webe kubä yäpeko uwä kubokäret ude tāŋpek.

10 ✧ Eruk ude yāñirān iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Wäral! Nädapi irit kuŋat-kuŋatta ude niwetan unita webe netätä yäpek?

11 Yāñirä Jesutä kowata ŋode yāwetkuk; Ämawebe mäyaptä man u nadāwä bäräp tākaŋ upānkaŋ Anututä tāŋkentān yāmiñirān ämawebe ätutä man u täga iwatneŋ.

12 In nadākaŋ? Äma ätu webe täga nāmo yāpneŋ. Imata, miŋiyetä inide bäyaŋ yepmak tākaŋ. Äma

✧ 19:5: Stt 2:24; Efe 5:31 ✧ 19:7: Lo 24:1-4; Mat 5:31 ✧ 19:9: Mat 5:32, 1Ko 7:10-11 ✧ 19:10: 1Ko 7:1-2,7-9

udewaniwä webe yäpmäkta gäripi nämo nadäk täkaŋ. Täŋ, äma ätu yabäni dārani unita webe täga nämo yäpneŋ. Ba äma ätuwä Anutu täŋo epänta yäŋpäŋ webe nämo yäpmäk täkaŋ. Upäŋkaŋ äma kubä, webe yäpmäkta käderi pat imänä, eruk yanäpi täktäk täŋo man täweraro u buramiwek.

Ironironi näkken äbut!

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Kadäni uken ämawebe ätutä nanakiye Jesutä keru gupi terak peŋkaŋ nani-ken täŋkentäŋ yämikta yäŋpik man yäwän yäŋpäŋ Jesuken yäŋ yäpmäŋ äbuŋ. Yäŋ yäkŋat yäpmäŋ äbäŋirä iwaräntäkiyetä yabäŋ yäŋpäŋ yäwetkuŋ; Nanakjiye yäpmäŋ ämneŋo! Kut! yäŋ yäwetkuŋ.

¹⁴ ✧ Yäŋirä Jesutä nadäŋpäŋ yäŋkuk; Yäwat kireneŋo! Yabä kätawä ironironi näkken yäpmäŋ äbäk täkot yäk. Nämo yäjiwätneŋ. Ämawebe ironironi ŋodewani äworeŋpäŋ kuŋat täkaŋ uwä Anututä bureni yabäŋ yäwat täyak.

¹⁵ Eruk Jesutä man ude yäŋpäŋ keru gupi terak peŋkuk. Ude täŋpän tärewäkaŋ kome u peŋpeŋ kuŋkuk.

Äma gubani tuŋum mähemitä Jesuken äbuk

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Täŋpäkaŋ äma kubä Jesu ahäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani, näk täga jide u täŋkaŋ irit kehäromi kaŋ yäpet?

¹⁷ ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Gäk imaka tägata imata näwet yabätan? Imaka täga u mähemi Anutu ini. Täŋ, irit kehäromi yäpayäŋ nadäŋpäŋä Anututä

kädet pewani u iwarayän täno uyaku api kañ-ahäwen.

18 ✧ Yäwänä äma unitä yänkuk; Kädet jidewanita yäyan? Yäwänä Jesutä yänkuk; Gäk äma kumän-kumän nämo uren, kubokäret nämo täñpen, kubota nämo täñpen, äma kubä manken tenkañ jop man-man nämo ikñaren.

19 ✧ Ba gäk menka nanka orañ yämen. Täñkañ gäknata nadäk täyan udegän notkapakta nadäñpäñ iron täñ imen.

20 Ude iweränä yänkuk; Näk kädet näwetan u kudup iwat yäpmän äbätat. Upänkañ imaka ätu jide upän täñkañ irit tägawä kañ yäpet?

21 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Siwoñi-inik kañ ira yän nadäñpäñä ñode kañ tä; Moneñ tuñum ba imaka it gamikañ u kudup ämata yäniñ kireñpäñ moneñ yäpmänkañ ämawebe jäwärita kañ yämiñ more. Ude täñpayän täno uyaku kunum gänañ tuñum tägagämän api korewen. Eruk, ude täñ morenkañ äbä näk kañ näwat!

22 Täñpäkañ äma gubañi unitä man ude nadäñpäñ moneñ tuñum päke unita bänepitä nadäñ bäräp tañi täñtäñ kuñkuk.

23 Kuñirän Jesutä iwaräntäkiye yäwetkuk; Näk bureni-inik täwetat; Moneñ ämatä Anutu gämori-ken itkañ unitäño kañiwat yewa gänañ ärokta api täñburut täneñ.

24 Unita jide nadäkañ? Tom pähap kubä wäpi kameri u gänañ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u

---

✧ **19:18:** Kis 20:12-16; Lo 5:16-20 ✧ **19:19:** Wkp 19:18 ✧ **19:21:** Mat 6:20; Luk 12:33; Apos 2:45; Apos 4:34-37

käjiŋ täwek. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ.

25 Jesutä ude yäwänä iwaräntäkiyetä bumta kikiŋutpäŋ yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma moneŋ ikek bäräŋeŋ nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ɲodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne?

26 ✧ Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek.

27 Ude yäŋirän nadäŋpäŋ Pitatä kowata man ɲode iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imaka kudup peŋ moreŋkaŋ gäk gäwarän täkamäŋ ɲonita kowata jide api yäpne?

28 ✧ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat; Anututä täŋpewän kome ba imaka imaka äneŋi kodak tänayäŋ täkaŋ-ken uken Äma Bureni-iniktä wäpi biŋam ikek itkaŋ imaka imaka api yabäŋ yäwarek. Täŋpäkaŋ in näk näwaräntäk täkaŋ u imaka, näk dubina-ken itkaŋ Isrel äbot 12 unitäŋo intäjukun äma ude api itneŋ.

29 ✧ Täŋpäŋ äma kubätä näk näwarayäŋ nadäŋpäŋ noriye wanoriye, miŋiye naniye, ironiye ba imaka kuduptagän peŋkaŋ näk näwarayäŋ täko uwä imaka peŋkuko u yärepmitpäŋ kowata tägagämän api kaŋ-ahäwek. Täŋpäŋ irit kehäromi imaka, api yäpek.

30 ✧ Upäŋkaŋ äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde käda kwäkaŋ

✧ 19:26: Stt 18:14; Jop 42:2 ✧ 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 ✧ 19:29: Hib 10:34 ✧ 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30

ämawebe apiño äpani itkañ unitä wäpi biñam ikek intäjukun api itneñ yäñ yäwetkuk.

20

Äma wain epän täñpani täño man wärani

¹ ✧ Anututä intäjukun itkañ yabäñ yäwat epän täk täyak uwä ñode bumik; Epän mähemi kubätä tami-manñ bipani akuñpäñ wain epäna kañ täñ namut yäñ yäñpäñ äma ätu yämagurayäñ kwek.

² Kuñkañ äma jop irani ätu yabäñ ahäñpäñ yäwerek; Ai! In näkño wain epän täñ namiñirä gwäki K20 K20 tamayäñ yäk. Ude yäweränkañ äma unitä nadäwä täga täñpäpäñ wain epän mähemi u iwatneñ.

³⁻⁴ Eruk 9'kirok täñirän äneñi päñku äma mäyap namiñ-gamiñ bägup-ken jop irirä yabäñpäñ ñode yäwerek; Ai, in päñku wain epän täñ namiñirä näk gwäki tamayäñ yäk.

⁵ Yäwerän nadänkañ wain epäni-ken kuneñ. Eruk kepma kubä ugän äma mäyap, tamimañ yämagurek, kepma yämagurek, bipäda yämagurek.

⁶ Ätu itkañ kome bipayäñ täñirän äneñi päñku äma jop irani ätu irirä yabäñpäñ yäwerek; In kepma käronñ päke ño ima täñ irirä kome bipmäñtak?

⁷ Yäwänä iwetneñ; Äma kubätä epän täñ imikta nämo nimagurako unita jop iramäñonik yäk. Yäwäwä yäwerek; Päñku wain epäna täñ namut yäk. Ude yäweränkañ kuneñ.

⁸ ✧ Epän mähemitä ude täñirän kome bipmäñirän watä ämani kubä iwerek; Gäk epän äma apiño

yāmaguraro u yāŋ-päbä kubä-kengän yepmanpāŋ epän täkaŋ unitäŋo gwäki yämi yäk. Täŋpāŋ epän äma mäden yāmaguraro unita yämiŋ pāŋku äma pengän yāmaguraro unita yämi tärewut yäk.

⁹ Ude täŋkaŋ eruk mäden yāŋ-yäkŋat yāpmāŋ äbeko unitä jukun K20 K20 yāpneŋ.

¹⁰ Eruk, K20 K20 yämän yāpmāŋirä intäjukun yāmagureko unitä kaŋpāŋ ŋode nadäneŋ; Tägagämän! yäk. Nintawä wädāŋ päro punin käda käwep nimek yāŋ nadäneŋ. Ude nadāŋirä watä äma unitä mäden ämneŋo unita yämeko uterakgän intäjukun ämneŋo unita udegän yämek.

¹¹⁻¹² Ude yämän kaŋpāŋä epän mähemi yāŋpāŋ-kaŋiwat täŋpāŋ iwetneŋ; A! Mäden äbāŋo uwä epän jop iŋamgän iwōŋäreŋ yäk. Nin uwä tamimanŋ naniktä epän komi nadāŋpāŋ täŋ yāpmāŋ äbāŋitna bipmāŋtak. Tämāŋopāŋ imata gwäki mäden äbāŋo ukät bok uterakgän nimitan?

¹³ Ude iwerirä epän mähemitä epän äma u kubä ŋode iwerek; Notnapak yäk. Näkä gäk nämo täŋpa wakaŋ. Näk gwäki K20 K20 ude api tamet yāŋ täwerat. Täwerira täga yāŋ näweraŋ yäk.

¹⁴ Unita gwäki tamitat udegän yāpmāŋkaŋ kukot. Näkŋawä in intäjukun äbāŋo-kät mäden äbāŋo ukät gwäki kubägän tamikta nadätat yäk.

¹⁵ Tuŋum näkŋa-kenpāŋ ude ba ude täŋpa yāŋkaŋ täga nämo täŋpet? Näk iron täga täropāŋ imata bānepjin täŋpā wakaŋ? yāŋ yāwerek.

¹⁶ ✧ Jesutä man wārani ude yāŋpāŋ yāŋkuk; Unita ämawebe apiŋo mäden itkaŋ unitä intäjukun api itneŋ. Ba ämawebe apiŋo intäjukun itkaŋ unitä

mäden api itneḡ.

Jesutä ini kumäkta man äneḡi yänkü

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁷ Jesu uwä Jerusalem yotpärare-ken ärowa yänkaḡ iwaräntäkiye 12 ugänpäḡ yämagurän yäpmän inigän kuḡkuḡ. Täḡkaḡ kädet kuḡit kuḡit ḡode yäwetkü;

¹⁸ ✧ Ket nadäwut yäk. Nin kuḡtäḡän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpäḡä Äma Bureninik uwä Baga man yäwoḡärewani ba bämop äma intäjukun täḡpani täḡo kerit terak äroḡirän kumäkta man api topneḡ.

¹⁹ Täḡpäḡ äma guḡ äbotken nanik unita iniḡ kireḡirä yänärok man iwerit, kaḡ-mäḡayänit täḡpäḡ pärip-päriptä utpäḡ päya kwakäp terak api utpewä kumbek. Kumbänpäḡ äneḡirä edap yarakubä täreḡirän api akwek.

Jems kenta Jontä intäjukun itta yänkü

Mak 10:35-45

²⁰ Kadäni uken Sebedi webenitä Jesuken imaka kubäta yänapiwa yänkaḡ nanakiyat wäpi Jems kenta Jon yän-yäkḡat yäpmän päḡku Jesu inamiken gwäjiḡ äpmoḡpäḡ itkü. Täḡirän Jesutä iwetkü;

²¹ ✧ Jide näwerayän äbätan? Yäwänä yänkü; Gäkä yäwikaḡ wäpka biḡam ikek irayän täno uken nanaknayat ḡo dubika-ken kubäta käpmäk käda, kubäta bure käda kaḡ irun yäk. Ude täḡpäḡ wäpi biḡam ikek gäckät bok kaḡ irut yäk.

22 ✧ Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; In mebäri nämo nadänkañ yäkañ. Ume komi nitek näkä nänpayän täyat u ek udegän täga api näden?

Yäwänä Jems kenta Jontä iwetkumän; Täga api näde! yäk.

23 Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Bureni yäkamän. Komi nadäwayän täyat u in udegän api nadäden. Upänkañ näk jaraḡna kukñi kukñi itdayän yäkamän unita näkä täwetnañi nämo. Nanatä iwoyänkuko unitägän jaraḡna kukñi kukñi bok api itneñ.

24 Ude yäwänkañ iwaräntäkiye 10 unitä man u nadänpäñ noripak yarä unita nadäwäwak täñ yäminkuñ.

25 ✧ Täñpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpäñ ḡode yäwetkuk; In nadäkañ? Guñ äbot täño intäjukun ämatä ämawebekiye ärowani täñ yämikta gäripi nadäk täkañ. Ba unitäño äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmäñ kuñat täkañ.

26-27 ✧ Upänkañ inä ude nämo täneñ. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpäñä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpäñ intäño watä epän äma jopigän ude täñpeñ kuñarek. Intäjukun irayän nadänpäñä noriye täño gämori-ken kuñatpäñ unitäño watä äma ude irek.

28 ✧ Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täño watä äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täñ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniñ kireñpäñ kumänjirän ämawebe mäyap wakiken nanik ketärenpäñ inita biñam yäpayän äpuk.

✧ 20:22: Mat 26:39; Jon 18:11 ✧ 20:25: Luk 22:25-26

✧ 20:26-27: Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48 ✧ 20:28: Luk 22:27; Plp 2:7, 1Ti 2:6

*Äma dapuri tumbani yarä äneji dapun ijin̄kumän
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43*

²⁹ Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare pen̄pen̄ kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ.

³⁰ ☆ Täñpäkañ äma dapuri tumbani yarä uwä kädet miñin itkañ Jesu äbatak yäñ yäwä nadänpäñ gera tañi ñode yäñkumän; Ekäni, Devit täño orani, butewaki nadäñ nimi! yäk.

³¹ Ude yäñirän ämatä yabäñ yäñpäñ Wari yädeño! yäñ yäwetkuñ. Yäniñ bitnäñkuño upäñkañ gwäk pimiñpäñ gera pen̄ yäñkumän; Ekäni, Devit täño orani, nekta butewaki nadäñ nimi yäk.

³² Eruk ude yäñtäkon Jesu kädet miñin itkañ yäñpewän dubini-ken äbäñirän yäwetkuk; Ima täñ nimän yäñpäñ näkken gera yäkamän?

³³ Yäwänä ñode iwetkumän; Ekäni, dapunek yäpi tägañirä ijida kut yäñpäñ yäkamak yäk.

³⁴ Ude yäwänä Jesutä butewaki nadäñ yämiñpäñ dapuri-ken yepmäñirirän uterakgän dapun ijin̄päñ Jesu iwarän täñkumän.

21

*Jesutä Äma Ekäni ude Jerusalem yotpärare-ken
äron̄kuk*

Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Jon 12:12-19

¹ Kuñtängän Jerusalem yotpärare keräp tañpäñ Olip pom mebäri-ken yotpärare täpuri kubä wäpi Betefage uken ahäñkuñ. Uken ahäñpäñ itpäñä Jesutä iwaräntäki yarä ñode yäwetpäñ pen̄ yäwetpewän kuñkumän;

☆ **20:30:** Mat 9:27, 15:22

² Ek yotpärare täpuri udu käkamän uken kuñkañ doñki nanak yamiñi topmäk terak itkamän u yabänpäñ pitpäñ wädäñ yäpmäñ äbun.

³ ✧ Ektä ude täñirän äma kubätä täwet yabäk täñpänä ñode kañ iwerun; Ekänitä doñki ñonita yäwänpäñ äbä pitkamäk yäñ kañ iwerun. Ude iweränkañ taniñ kirewayäñ yäk.

⁴ Täñpäkañ doñki topmäk terak irirän Jesuta pitkumäno u jop nämo. Profet biani kubätä ñode yäñpäñ kudän täñkuko udegän ahäñkuk;

⁵ ✧ *Päñku Jerusalem nanik ämawebe ñode yäwerut;
Kawut! Ekänijin inken api äbek. U bänep kwini
täñpanitä doñki nanak terak mañitkañ api äbek
yäñ kañ yäwerut.* **Sek 9:9**

⁶⁻⁷ Täñpäñ iwaräntäki yarä u Jesutä man yäwetkuko udegän doñki nanak yamiñi u pitpäñ yäñ-yäkñat yäpmäñ äbäñkañ iniken tek punin nanik yäñopmäñpäñ doñki terak iriñ imänkañ Jesu uterak äro mañitkuk.

⁸ ✧ Täñirän ämawebe uken nanik mäyaptä teki kädet miñin iriñ wädäñ yäpmäñ kuñkuñ. Ba ätutä päya päham tokätpäñ kädet miñin udegän peñ wädäñ yäpmäñ kuñkuñ.

⁹ Ude täñkañ ämawebe ätu intäjukun, ätu mäden kuñkuño u gera ñode yäñkuñ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ñonita iniñ oretna!

Anutu ärowani kunum gänañ itak u iniñ oretna!
yäk.

10 Yänjirä Jesu Jerusalem yotpärare uken äronjirän ämawebe u naniktä yäntäbätek yänkuḅ. Tänpän yänkuḅ; Wära! Äma äbätak ḅo netä?

11 ✧ Yäwäwä ämawebe Jesu-kät bok äbuḅo unitä yäwetkuḅ; In nämo nadäkaḅ? ḅowä profet Jesu yäk. U Nasaret yotpärare, Galili komeken ahäwani yän yäwetkuḅ.

Jesu kudupi yot gänäḅ äronjuk

Mak 11:11-24; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

12 Tänpän Jesutä kudupi yot gänäḅ äronpän yabänjuk; Ämatä monenḅ ba barak imaka imaka kowat imän täḅ irirä. Yabänpän yawat kirenpän bukäni imaka, däpmän äreyän tänpän kuḅ yämiḅkuḅ.

13 ✧ Tänpän yäwetkuk; Anutu täḅo man ḅode kudän täwani; Näkḅo Yotta nadänjirä yänapik man yot ude täḅpek. Upänkaḅ intä ḅode tänjirä kubo äma täḅo käbop irit bägup ude äworetak!

14 Ude yäwetkanḅ Jesu kudupi yot gänäḅ irirän äma dapuri tumbani ba kwäyähäneḅ tänpäni mäyap Jesutä itkuk-ken u yän-yäkḅat yäpmän äbänjirä yepmanpän tägaḅkuḅ.

15 Ude tänjirän ironjironḅi kudupi yot gänäḅ itkuḅo unitä kaḅpän gera ḅode yän itkuḅ; Devit orani äbän nimitak ḅonita oretoret täḅ imina! yän yän itkuḅ. Tänpäkaḅ ironjironjitä Jesu wäpi biḅam yäpmän akuḅjirä nadänpän bämop äma intäjukun tänpäni-kät Baga man yäwoḅärewani äma ätu ukät nadäwä waḅkuḅ. Ba kudän tägatäga Jesutä täḅkuko u kaḅpän nadäwäwak täḅ imiḅkuḅ.

16 Nadäwäwak täñ imiñpäñ Jesu iwetkuñ; Ironiironi gäka man yäkañ u nadätan? Iweräwä Jesutä yäwetkuk; Ei, nadätat yäk. Täñ, in man ñode kudän täwani u nämo daniñpäñ nadäk täkañ ba?

Ironiironi ba nanak täpuri-inik nonoñ-ken nanik täño bänepi täñpidäm tañyämiñjiri gäk ganiñoret man yäkañ yäk. Sam 8:2

17 Jesutä ude yäwetpäñ mäde ut yämiñpäñ Jerusalem yotpärare penpeñ päñku Betani yotpärare-ken ahäñirän kome bipänpäñ u patkuk.

*Nadäkinik bureni u kehäromi nitek
Mak 11:12-14,20-24*

18-19 ✧ Patkuko yäñewänä Jesu akumañ Jerusalem yotpärare-ken äneñi kuñkuk. Kuñtäyon nakta iwäkañ wama päya kubä, mujipi nämo, pähämi-tägän irirä kädet miñin kañkuk. Kañpäñ wama u ñode iwetkuk; Gäkä terak mujipka kubä mäden nämo ahäwek! Yäwänä uterakgän wama uwä gämäneñ äronkuk.

20 Täñpäñkañ iwaräntäkiyetä u kañpäñ keru inpäñ yäñkuñ; Wära! Wama ñowä jide täñpäñ bäräñek-inik gämäneñ ärotak?

21 ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In bänep yarä nitek nämo penpäñ nadäkinikjin Anutu-kengän penayäñ täkañ uwä wamata täro udegän täga täneñ. Täñpäñ ugän nämo. In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ pom gudo ñode täga iwetneñ; Pom, gäk tokätpeñ gwägu gänañ äpmo yäñ iweräwä manjin api buramiwek.

✧ 21:18-19: Luk 13:6 ✧ 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6, 1Ko 13:2; Jon 14:12

22 ✧ Tānpäkaŋ nadäkinikjin nitek kuŋatpäŋ imaka u ba u unita yāŋapiŋirä api tamek.

Jesu kehäromini täŋo mebärita iwet yabāŋkuŋ

23 ✧ Jesutä kudupi yot gānaŋ äronpäŋ man yāŋpäŋ yāwoŋärek täŋ irirän Baga man yāwoŋärewani ämakät Juda täŋo watä äma ätutä ahāŋ imiŋpäŋ iwetkuŋ; Ai! Gäk imaka täk täyan ŋo netätä gäwerirän täk täyan?

24 Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yāwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayāŋ.

25 Eruk näwerut! Jontä ume ärut yämik täŋkuko u netä iweränkaŋ ume ärut yämik täŋkukonik? Anututä iweränkaŋ täŋkuk ba ini nadāŋpäŋ täk täŋkukonik? Ude yāwet yabāwänä jide yāne yāŋ nadāŋpäŋ yāŋpäŋ-nadäk ŋode täŋkuŋ; Nin Anututä iwerän täŋkuk yāŋ yānawä Jesutä ŋode niwerayāŋ; A! Upāŋ imata mani nämo nadāŋkuŋ? yāŋ niwerayāŋ yäk.

26 ✧ Täŋ, Jon uwä ini nadāŋpäŋ täŋkuk yāŋ yānawä ämawebetä Jon uwä profet kubä yāŋ nadāŋpäŋ ninta kokwawak nadāŋ nimineŋ yäk.

27 Nadāŋ-bäräp yarä nitek ude täŋpäŋ Jesu iwetkuŋ; Nin nämo nadäkamāŋ yäk. Yāwäwä yāwetkuk; Eruk, ude yākaŋ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäŋo mebäri nämo täwerayāŋ.

Tuäke monäke täŋo manbiŋam

✧ **21:22:** Mat 7:7-11; Mat 18:19; Jon 14:13-14 ✧ **21:23:** Jon 2:18

✧ **21:26:** Mat 14:5, 21:46

28-30 ☆ Jesutä man ude yänpän äneji ɲode yäwetkuk; Man wärani kubä täwera ket nadäwut; Tuäke monäke it tänkumänonik. Nanitä nanaki tuäni ɲode iwetkuk; Tuä, gäk kuŋkaŋ wain epän täŋ namisi yäk. Iweränä yäŋkuk; Nan, täga täŋpayäŋ yäk. Täga täŋpayäŋ yäŋkukopäŋ peŋawäk täŋpeŋ epän nämo täŋkuk. Täŋjirän ätu itpäŋ nanitä monäni man udegän iwetkuk. Iweränä yäŋkuk; Nämo täŋpayäŋ! yäk. Nämo täŋpayäŋ iwetkukopäŋ mäden bänepi sukurenpäŋ päŋku epän täŋkuk.

31 Jesutä man wärani u yäwet paotpän yäwetkuk; In jide nadäkaŋ? Nanak netätä nan täŋo man buramiŋkuk? Yäwänä iwetkuŋ; Nanaki monänitä buramiŋkuk yäk.

Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Ämawebe wakiwaki täŋpani, takis moneŋ yäpani äma ba kädet miŋin webe udewanitä in tärepmitpäŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ intäjukun api äroneŋ.

32 ☆ Jontä ahänpän siwoŋi kuŋat-kuŋat täŋo kädet täwoŋäreŋjirän inä unitäŋo man nadäkta bitnäwäkaŋ takis moneŋ yäpani äma ba kädet miŋin webetä nadänpän bänepi sukurenkuŋ. Ude täŋjirä yabäŋkuŋo upäŋkaŋ gwäkjin nämo imätkuŋ. Man Jontä yäŋkuko u nämo nadäŋ imiŋpäŋ bänepjin nämo sukurenkuŋ.

Wain epän täŋo watä äma waki

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

33 ☆ Jesutä ude yänpän yäwetkuk; Näk man wärani kubä täwera nadäwut; Äma ekäni kubätä

kome kubäken wain epän täŋ moreŋpäŋ yewa täŋ-äyänurek. Täŋpäŋ wain mujipi yeŋ yäwatpäŋ umeni yäpmäkta komeni täŋkaŋ watä ämata yot kubä täŋ yämek. Ude täŋ moreŋpäŋ wain epän u kaŋiwatta äma ätu yepmaŋpäŋ irirä kome ban kubäken kwek.

34 Kwekopäŋ mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp taŋirän mujipi ätu inita ketpäŋ yäpmäŋ imiŋ äbäkta epän ämaniye yäwerän kuneŋ.

35 ✧ Kuŋirä wain epän watä äma unitä äma u yepmäŋitpäŋ dāpneŋ; Kubä iŋitpäŋ päripneŋ, kubäwä kumäŋ-kumäŋ utneŋ, kubäwä mobätä utneŋ.

36 Täŋirä wain epän mähemitä nadäŋpäŋ äneŋi epän ämaniye mäyap yäwerän kuŋirä udegän yepmäŋitpäŋ dāpneŋ.

37 Eruk mäden-inik ŋode nadäwek; Nanakna bureni-iniktä päŋku yäwänä oraŋ imiŋpäŋ mani api buramineŋ yäk. Ude nadäŋpäŋ iniken nanaki iwerän kwek.

38 ✧ Eruk kwänkaŋ wain epän täŋo watä äma unitä nanaki-inik u kaŋpäŋ yäŋpäŋ-nadäk ŋode täneŋ; Unitä epän ŋo mähemi api täŋpek yäk. Unita uritna epän ŋo ninta biŋam kaŋ täŋpän!

39 ✧ Ude yäŋpäŋä iwat kireŋpewä yewa gägäni-ken kuŋirän kumäŋ-kumäŋ utneŋ.

40 Jesutä man wārani ude yäŋpäŋ ŋode yäwetkuk; Jide nadäkaŋ? Epän mähemitä kuŋpäŋ watä äma u kowata jide täŋ yämek?

41 Yäwänä bämop äma ba Juda täŋo watä äma uken itkuŋo unitä iwetkuŋ; Imaka waki-waki täŋkuŋo unita udegän kowata waki täŋ yämiŋirän

paotneŋ yäk. Tänpän watä äma biani yawat kirenpän komeni-ken watä äma tägagänpän yep-manjirän unitä kadäni kadäni wain mujipi yäpmän imik täneŋ yäk.

⁴² ✧ Yäwäwä Jesutä ɳode yäwetkuk; Anutu täŋo man ɳode kudän täwani u nämo danipän nadäk täkaŋ?

Äma yot tänpänitä bek kubä kawä wawäpän penkuŋo unitä bek bämopi ude itak.

Anututä ude tänpewän ahänirän kaŋitna gäripi nitek täyak. Sam 118:22

⁴³ Unita ɳode täwera nadäwut; Inä wain epän watä äma waki ukeŋo udewani. Unita Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta kädet tänpipiŋ täwatkaŋ äma äbot kudupi kubä Anutu täŋo gärip terak kuŋatnayän täkaŋ unita kädet api pen yämek.

⁴⁴ ✧ Bek bämopi täweraro uterak äma kubätä manpäŋä bumta api urek. Ba bek unitä äma kubä terak manpäŋä äma u api däpmän jakɳirek yäk.

⁴⁵ Jesutä man wärani ude yänirän bämop ämakät Parisi äma unitä nadäwä tärewäpän yänkuŋ;

⁴⁶ ✧ Bureni! Man wärani wain epän terak utpän yäyak u ninta yäyak! Ude yänpän inipän utnayän nadänkuŋopän ämawebeta umuntanpän penkuŋ.

22

Äɳnak-äɳnak pähap kubä täŋo man wärani

Luk 14:16-24

¹ Jesutä man wärani kubä pen ɳode yäwetkuk;

✧ **21:42:** Apos 4:11; Rom 9:33, 1Pi 2:6-8 ✧ **21:44:** Dan 2:44-45

✧ **21:46:** Mat 21:26

2-3 Anututä intäjukun itkaŋ yabäŋ yawat epän täk täyak uwä ŋode bumik; Äma ekäni kubä täŋo nanaki webeni-kät keräntäk tädayäŋ täŋirän u iniŋ oretta äŋnak-äŋnak pähap täŋpayäŋ tuŋum täŋpek. Tuŋum täŋ itkaŋ ämawebe ätu ninkät bok kaŋ nänayäŋ nadäŋpäŋ kadäni udeken api näne yäŋ man pewän kuneŋ. Eruk, äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ paotpäŋ epän ämaniye yäwerän ämawebe yämagutta kuneŋ. Päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋä äbäкта bitnäneŋ.

4 ✧ Bitnäŋirä biŋami nadäŋpäŋ äneŋi epän ämaniye ätu ŋode yäwerek; In kuŋkaŋ äma bitnäŋkaŋ itkaŋ u ŋode yäwerut; Äbut! yäk. Äma ekäni u äŋnak-äŋnakta tuŋum täŋ moretak. Bulimäkau ba tom ätu däpmäŋpäŋ peŋ tamitak yäk. Äŋnak-äŋnak mähemitä man ude yäweränkaŋ kuneŋ.

5 Eruk epän ämaniye u päŋku yäwetneŋo upäŋkaŋ nämo nadäŋ yämineŋ. Täŋpäŋ ini-ini kuŋtäŋpä kuneŋ. Kubäwä ketem epäni-ken kwek. Kubäwä moneŋ epäni-ken kwek.

6 ✧ Ätuwä epän äma u yepmäŋitpäŋ komi yämiŋpäŋ kumäŋ-kumäŋ däpneŋ.

7 Täŋirä äma ekäni unitä biŋam nadäŋpäŋ kok-wawak taŋi täŋpäŋ komi ämaniye yäwet-pewän päŋku äma kumäŋ-kumäŋ däpani u yori nikek wärämütpäŋ äma u kudup däpmäŋ paotneŋ.

8 Täŋpakaŋ mäden äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Tom ketem yäpmäŋpäŋ pero ŋo jop itkaŋ yäk. Äma pengän man pewa kuŋkuŋo u nämo ämnayäŋ. Äŋnak-äŋnak täyat ŋo äma udewanita

biŋam nāmo täyat yäk.

⁹ Unita in päŋku kädet moräk-ken ämawebe ittän kukaŋ u yämagut yäpmän äbäkaŋ ketem penta kaŋ nāna! yäk.

¹⁰ Eruk man ude yäwet-pewän päŋku kädet miŋin ba itpäŋ-nadäk täŋpani-ken ämawebe jopi täga ba waki bok yämagut päbä yepmaŋpä yot äŋnak-äŋnak täneŋ-ken u tokneŋ moreneŋ.

¹¹ Ämawebe ude tokneŋ moreŋpäŋ irirä äma ekäni uwä u yabäwayän yot u gānaŋ äronpäŋ käwek; Äma kubä kadäni unitäŋo tek nāmo täŋkaŋ äbeko irirän.

¹² Kaŋkaŋ iwerek; Notnapak! Gäk imata kadäni ŋonitäŋo tek nāmo täŋkaŋ äbāno ŋo maŋit itan? Ude yāwänä man kowata kubä nāmo iwerek.

¹³ ✧ Täŋpänkaŋ äma ekäni unitä epän ämaniye ätu yäwerek; Äma ŋo iŋitpäŋ yentä keru kuroŋi pädat täŋpäŋ bipmäŋ urani gānaŋ maŋpä kut! yäk. Bipmäŋ urani gānaŋ u itkaŋ konäm butewaki terak meni kaŋ jiwätpeŋ it yäpmän ärowän yäk.

¹⁴ Jesutä man wārani u yän paotpäŋ ŋode yäwetkuk; Bureni täwera. Anutu täŋo mantä ämawebe mäyap yämagut täyak upänkaŋ yarä-gänpäŋ inita biŋam api yäpek.

Takis moneŋ pene ba nāmo pene?

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵⁻¹⁶ ✧ Parisi ämatä man Jesutä yänkuko u nadänpäŋ Jesu kakätänpeŋ päŋku inigän itkaŋ käbeyä täŋkuŋ. Täŋpäŋ Jesutä man goret kubä yāwän kaŋpäŋ manken tena yänkaŋ noriye ätukät Herot täŋo ämaniye ätukät yäwet-pewä Jesuken

kuŋkuŋ. Pänku ahän iminpäŋ bänep ärik-ärik man ɲode iwetkuŋ; Yäwoŋärewani äma, nin gäkŋo mebäri nadäkamän yäk. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadäwätäk nämo täŋpäŋ man bureniğän yäk täyan yäk. Gäk äma ärowani äpani nämo yäpmän daninpäŋ kuduptagän Anutu täŋo kädet siwoŋiğän niwetpäŋ niwoŋärek täk täyan.

17 Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneŋ imikta nintäŋo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo?

18 Yäwäwä Jesutä nadäk-nadäki-ken yabänpäŋ-nadänkaŋ yäwetkuk; Wa! In äma jop manman yäwani. Imata jopman yänäkŋatkaŋ?

19 Eruk, moneŋ kubä namä käwa yäk. Yäwänä moneŋ kubä iminkuŋ.

20 Täŋirä yäwet yabänkuk; Moneŋ ɲo terak netä täŋo inami dapun ba wäpitä itak?

21 ✧ Yäwänä iwetkuŋ; Rom gapman täŋo intäjukun äma Sisa unitäŋotä itak yäk. Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ɲode nadäwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaŋ imut. Täŋ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaŋ imut yäk.

22 Ude yäwänkaŋ kikŋutpäŋ nadäwätäk täŋpäŋä kuŋtäŋpä kuŋkuŋ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täŋo man

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23 ✧ Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuŋ. (Satyusi äma uwä kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yän nadäk täŋkuŋonik.)

24 ☆ Eruk abänpän Jesu ɳode iwet yabänkuɳ; Yäwoɳärewani äma, Mosestä ninta man kudän ɳode täɳ nimiɳkuk; Äma kubätä webe yäpmänpän komenita yeri kubä nämo bäyaɳkaɳ kumäɳjirän monänitä webeni kajat yäpmänpän tuänita biɳam yeri bäyaɳ imek yäɳ yäɳkuk.

25 U nadäɳjiri manbiɳam kubä ɳode gäwetna nadä; Bianä ini buap 7 itkuɳo uwä tuänitä webe kubä yäpmänpän yeri kubä nämo peɳkaɳ kumbuk.

26 Täɳjirän monänitä webe ugänpän yäpuk. Yäpmänpän udegän yeri kubä nämo peɳkaɳ kumbuk. Kumäɳjirän gwekitä webe ugänpän koreɳpän udegän yeri kubä nämo peɳkaɳ kumbuk. Kumäɳjirän awänitä webe kajat ini ugänpän yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpän yäpmänpän yeri kubä nämo peɳkaɳ kumän-tagän kumbuɳ.

27 Täɳkaɳ äpiyetä kumäɳjirä webeni kajat udegän mäden kumbuk.

28 Eruk, kumbanitä akukakuk kadäni webe uwä netäta biɳam api täɳpek? yäɳ iwetkuɳ.

29 Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; In Anutu täɳo man kudän täwani ba Anutu täɳo kehäromita guɳ takinik täk täkaɳ. Mebäri unita in nadäk-nadäk goret nadäkaɳ!

30 Ittäɳgän kumbani-ken naniktä akuɳpän ämawebe u nädapi nämo api täneɳ. Aɳero kunum gänaɳ itkaɳ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkaɳ ude ämawebe jop api itneɳ.

31 Kumbani-ken naniktä akukakukta yäkaɳ unita ɳode täwetat; Mosestä man bian kudän täɳkuko u nämo daniɳpän nadäk täkaɳ ba?

32 ✧ Anututä Moses ɲode iwetkuk; Näk Abraham, Aisak, Jekop täño Anututä itat yäj yäjkkuk. Anututä ude iwetkuko unita ɲode nadawut; Anutu u kumbani täño Anutu nämo. Uwä kodak irani täño Anutu. Unita inä ämatä kumäɲpeɲ u kädagän kuk täkaɲ yäj yäk täkaɲ uwä goret-inik yäk täkaɲ.

33 Jesutä man ude yäjirän ämawebe päke itkunjo unitä nadäɲkaɲ kikkutpäɲ nadawätäk pähap täɲkuɲ.

Baga man jide unitä intäjukun itak?

Mak 12:28-31; Luk 10:25-28

34 Jesutä man ude yäweränä Satyusi äma unitä manta wäyäkɲepäɲ kuɲirä Parisi ämatä biɲam u nadäɲpäɲ ämaniye yäjporiɲ yäpmäɲ Jesutä itkukken u ahäɲ imiɲkuɲ.

35 Ahäɲ imiɲpäɲ noripak kubä, Baga manta mebäri nadawani u imaka, penta itkun.

36 Äma unitä Jesu ɲode iwet yabäɲkkuk; Yäwoɲärewani äma, Anututä man kädet peɲ nimiɲkuko u jide unitä intäjukun itak?

37-38 ✧ Iweränä Jesutä kowata ɲode iwetkuk; Man intäjukun itak uwä ɲode; Gäk Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäka kumän-tagän Anutu-kengän pewen.

39 ✧ Ba kubä ɲode; Gäkɲata nadäk täyan udegän notkayeta nadäɲ yämen.

40 ✧ Man yarä ɲonitä man Mosestä kudän täwani ukät profet bianitä kudän täwani unitäño doni ude itkamän.

✧ 22:32: Kis 3:6; Mat 8:11   ✧ 22:37-38: Lo 6:5   ✧ 22:39: Wkp 19:18   ✧ 22:40: Mat 7:12; Rom 13:10; Gal 5:14

Jesu ini-tägän Kristota yäwet yabänjuk

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Tänpäkanj Parisi äma Jesu-kät pen irirä Jesutä ñode yäwet yabänjuk;

⁴² ✧ In Anutu täño iwoyāwani Kristo unita jide nadākanj? U netä täño orani? Yāweränä iwetkuñ; Kristo u Devit täño orani yāñ nadäk takamāñ yäk.

⁴³ ✧ Ude yāwāwā Jesutä yāwetkuk; Ude nāmo. Inä Kristo u Devit täño orani jopi kubā, komen āmagän yāñ yäk takāñ upāñkanj Devit imata Ekänina yāñ iwetkuk? Anutu täño Munapiktä nadäk-nadäk imänkanj Devittä ñode yāñkuk;

⁴⁴ *Ekäni Anututä Ekänina ñode iwerirän nadāñkut;*

*Gäk dubina-ken äbā mañiriri wäpka biñam
gamiñkanj iwankaye yāpmāñpāñ gāmotka-
kengän api yepmañpet yäk. Sam*

110:1

⁴⁵ Eruk u kawut! Devit ini uwā Kristota Ekänina yāñ yāñkuko unita imata Kristo u Devit täño orani jopi kubā yāñ yäk takāñ?

⁴⁶ Jesutä ude yāwän nadāñpāñ Parisi amatä kowata man kubā tāga nāmo iwetne yāñ nadāñkuñ. Ba Jesu täño kehāromi tāga nāmo yāpmāñ āpne yāñ nadāñpāñ man wari nāmo iwetkuñ.

23

Watä äma täño irit kuñat-kuñatta yāwetkuk

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Jesu Parisi āmakät man yāñ moreñpāñ iwarāntäkiye-kät āmawebe päke itkuño u ñode yāwetkuk;

2 In nadäkaŋ? Parisi ämakät Baga man yäwoŋärewani ämatä in kädet Mosestä pewani unita täga täwet täkaŋ.

3 ✧ Ude täwerirä man u nadänpäŋ kaŋ buramik täŋput. Upäŋkaŋ täktäki uwä täga nämo. Ude kaŋ täŋput yäŋ täwet täkaŋ upäŋkaŋ ini uwä nämo täk täkaŋ. Unita watä ämajin ätutä täŋpeŋ kuŋat täkaŋ in udegän nämo täneŋ.

4 Ude täk täkot yäŋ täwet täkaŋ uwä yäk tuŋum bäräpitä kehäromijin yäpmäŋ äpäk täyak ude buramik. Ude täŋ tamik täkaŋ upäŋkaŋ ini uwä bäräpi udewani kubä nämo buramik täkaŋ.

5 ✧ Ude yänpäŋ yäwetkuk; Watä äma udewanitä kädet mebäri mebäri täk täkaŋ. Ämawebetä nibänpäŋ siwoŋi kuŋarani yäŋ nadäwut yäŋkaŋ ŋode täk täkaŋ; Anutu täŋo man mujipi ätu pipa terak kudän tänpäŋ uwäk täŋkaŋ yentä topmänpäŋ damani-ken peŋpäŋ pädat täk täkaŋ. Täpuri-inik, äma ätutä täk täkaŋ ude nämo täk täkaŋ. Nämo, taŋi täk täkaŋ! Ba tek täk täkaŋ uwä, äma ätutä keräpi täk täkaŋ udewani nämo. Käroŋipäŋ täŋkaŋ ämawebetä nibäwut yäŋkaŋ imaka yabängärip ikek tek terak topä wädäk täkaŋ.

6 ✧ Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken intäjukun, ämawebe iŋamiken it täkaŋ. Tänpäŋ käbeyä yot gänaŋ äroŋpäŋ udegän täk täkaŋ.

7 Ba ämawebetä oraŋ nimiŋpäŋ wäpjin biŋam ikek yäŋ niwerut yäŋkaŋ ämawebe iŋamiken kwawak kuŋat täkaŋ.

8 Täŋ, inä kudän udewani nämo täneŋ. Äma wäpi

✧ 23:3: Mal 2:7-8 ✧ 23:5: Mat 6:1; Kis 13:9; Lo 6:8; Nam 15:38-39

✧ 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7

biŋam ikek ude nämo kuŋatneŋ. Unita äma kubätä Ekänina yäŋ gäweränä kaŋ iniŋ bitnä. In injin buap. Kubätä ätuta intäjukun nämo irek. Ekänijin kubä-tägän itak.

⁹ Täŋpakaŋ kome terak ŋo in äma kubäta gäk nintäŋo intäjukun äma yäŋpäŋ Nanin yäŋ nämo iwetneŋ.

¹⁰ Nämo, Kristo unitägän Ekäni it tamitak.

¹¹ ✧ Täŋ, notjinpak kubätä watä epän täŋ tamayaŋ täyak, äma u uwä Anutu inamiken intäjukun-inik itak.

¹² ✧ Täŋpäŋ äma kubätä ini wäpi biŋam yäpmäŋ ärowayaŋ täko uwä Anututä wäpi biŋam api yäpmäŋ äpek. Täŋ, äma kubätä inita nadäwän äpani täŋpänpäŋ kuŋarayäŋ täko uwä Anututä api oran imek yäk.

Jesutä Parisi äma jukuman yäwetkuk

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Jesutä ude yäŋpäŋ Parisi äma Baga man yäwoŋärewani ämakät man kädäp ikek ŋode yäwetkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! In jopman yäŋkaŋ täŋyäkŋarani täk täkaŋ. In Anututä intäjukun it tamikta bitnäŋpäŋ mani nämo buramik täkaŋ. Ude täŋjä ämawebe Anutu täŋo kädet siwoŋi iwatta kädet täŋpipiŋ yämiŋpewä Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ täga nämo ärok täkaŋ. [

¹⁴ Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Täŋyäkŋarani äma intä webe kajattä yot gänaŋ äroŋkaŋ tuŋumi yäyomägat täkaŋ. Ude täŋkaŋ mäyäk nämo

✧ **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ✧ **23:12:** Jop 22:29; Snd 29:23; Ese 21:26; Luk 14:11, 18:14

nadänkaŋ Anutu-ken yänapik man käroni jop yäk täkaŋ.]

¹⁵ Wa! Tänyäkŋarani äma in kudup api waŋ moreneŋ! In ämawebetä kädet nintä täk täkamän ugän iwarut yänkaŋ yäwettän komeni komeni tuän ba ban kuŋat täkaŋ. Täŋirä äma kubätä intäŋo kädet u iwarayän täyak uwä in bumikgän geŋita biŋam ude api täŋpek.

¹⁶ ✧ Jesutä ude yänpän äneŋi yäkgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Tänyäkŋarani äma intä äma dapuri tumbani ude bumik kuŋat täkaŋ. Dapunjin tumbani intä ämawebeta kädet täga nämo yäwoŋäreneŋ. In Anutu täŋo mebärini nämo nadänkaŋ imaka täpuri täpuri unita nadäwä ärowani täŋpäkaŋ imaka bureni taŋi unita nadäwä äpani täk täkaŋ. Täŋkaŋ in ämawebe man goret ŋode yäwet täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta kudupi yot täŋo wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkaŋ. Upänkaŋ äma unitä tuŋum täpuri täpuri säkgämän kudupi yot gänaŋ itkaŋ uterak wohureko uyaku, bureni yän yäk täkaŋ.

¹⁷ In ude goret yäk täkaŋ! Imatäken unitä bureni täyak? Tuŋum täpuri täpuri kudupi yot gänaŋ itkaŋ u, ba kudupi yot ini? Tuŋum unitä bureni nämo täyak. U yot gänaŋ jop itkaŋ yot unitä bureni! yäk.

¹⁸ Ba kubä pen ŋode yäk täkaŋ; Äma kubätä man yäweko u yänkehärom takta, imaka alta terak pek täkaŋ u wäpi terak wohureko uwä jopi yän yäk täkaŋ. Täŋpäkaŋ äma unitä imaka bänep tägata pewani uterak wohureko uyaku bureni yän yäk täkaŋ.

19 In ude goret yäk täkaŋ. Imatäken unitä bureni täyak? Imaka alta terak pek täkaŋ u, ba alta ini? Iron pek täkaŋ u ini-tägän bureni nämo. Alta unitä bureni täyak unita imaka uterak peweno uwä bureni täŋpek.

20 Alta uwä imaka alta terak itkaŋ u kumän-tagän uwäk täyak unita alta unitäwä bureni täyak.

21 Täŋ, kudupi yot uwä yot ini ukät kudupi yot täŋo mäheми Anutu u bok uwäk täyak.

22 ✧ Ba äma kubätä kunum yäŋpäŋ u wäpi terak man wohureko uwä kunum uterak nämo wohurek. Kunum uwä Anutu täŋo irit bägup unita Anutu täŋo wäpi uterak man wohurek.

23 ✧ Jesutä ude yäwetpäŋ äneŋi ŋode yäwetgän täŋkuk; Wa! In kudup api waŋ moreneŋ! Täŋyäkŋarani äma intä Nin Anutu täŋo kädet siwoŋi iwat takamäŋ yäŋ yäŋpäŋ бага man täpuri täpuri iwatpäŋ ŋode tak täkaŋ; Imaka tokän täpuri täpuri yäpmäŋ daniŋpäŋ moräki Anututa biŋam pek täkaŋ. Ude tak täkaŋ upäŋkaŋ Anutu täŋo man bureni pähap päke ŋodewani yärepmit täkaŋ; Äma täŋyäkŋarani nämo täŋpen. Bänep kwini iron kädet täŋpeŋ kuŋaren. Ba, ämawebeta nadäkinik täŋpeŋ kuŋaren. In kädet udewani-kät бага täpuri täpuri iwat täkaŋ u bok iwaräpäŋ uyaku tägawek.

24 Dapunjin tumbani intä бага täpuri täpuri iwatpäŋ man taŋi irepmitpeŋ kuŋat täkaŋ u ŋode bumik tak täkaŋ; Äma kubätä ume näŋpa yäŋkaŋ täpun-täpun yäpmäŋ täŋpäŋ kwäpäŋ tom taŋi kubä nämo kaŋkaŋ ukät bok kämän kuneŋo in ude tak täkaŋ.

25 ✧ Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoṅärewani äma in kumän api waṅ moreneṅ. Tänyäkṅarani äma intä ketem peṅ nakjin gupigän ärut täkaṅ upänkaṅ bänepjin-ken imaka waki kubota ba kome täṅo kaṅgärip upän nämo ärut täṅpä kuk täkaṅ.

26 Dapunjin tumbani! Inä gänaṅ umu jukun ärutpewä pak taṅirä eruk gupjin uwä kuräki api itneṅ.

27 ✧ Wa! Tänyäkṅarani äma in kumän api waṅ moreneṅ. Kuṅat-kuṅatjin u ämatä äma kubä äneṅpäṅ punin simen täk täkaṅ ude bumik. Simen u säkgämän käweno upänkaṅ gänaṅ umu kumbani täṅo kujari ba imaka taräki taräki unitä itkaṅ.

28 ✧ Täṅkaṅ in udewanigän. Ämatä tabäk täkaṅ uwä täga upänkaṅ bänepjin-kenä tänyäkṅarani kädet waki mebäri mebäri unitä itkaṅ.

29 Wa! Parisi ämakät Baga man yäwoṅärewani äma in kumän api waṅ moreneṅ. Tänyäkṅarani äma intä profet biani äneṅpani-ken säkgämän ket ut täkaṅ. Ba äma siwoṅi kuṅarani äneṅpani-ken imaka, mebäri ket ut täkaṅ.

30 Täṅkaṅ in ṅode yäk täkaṅ; Oranietä bian itkuṅo ude itkamäṅ yäwänäku profet nämo däpmäk täkäne yaṅ yäk täkaṅ.

31 ✧ Ude yäk täkaṅ upänkaṅ jopman yäk täkaṅ. Kudän täk täkaṅ unitä ṅode niwoṅärek täyak; In profet däpuṅo unitäṅo oraniye unita mebärijin kubägän.

32 Unita kädet waki orajiyetä täṅkuṅo inä udegän api täṅ täreneṅ.

✧ 23:25: Mak 7:4   ✧ 23:27: Apos 23:3   ✧ 23:28: Luk 16:15

✧ 23:31: Apos 7:52

33 ✧ Gämok täño äbot in kowata yäpmäk-yäpmäk kadäni-ken käbop de päñku api itneñ? Nämo! Momijin unita geñi-ken api äpmonen.

34 ✧ In nadäkañ? Näkä profet ba siwoñi äma peñ yäwetpewa äbänirä in ukät nanik ätu api däpmän täñpä kuneñ. Ba ätu uwä komi api yämineñ. Ätu uwä päya kwakäp terak api däpneñ. Täñ ätu uwä käbeyä yotken pärip-päriptä däpmänpäñ yäwat kirek api täneñ.

35 ✧ Ude täñirä ämawebe siwoñi däpmän yäpmän äbuño u kudupta intä kowata api yäpneñ. Bianinik äma siwoñi kubä wäpi Abel uterak ämik yäput peñpäñ däpmän yäpmän äbäñtäko Berekia nanaki Sekaraia intä kudupi yot täño alta dubini-ken urirä tärenkuk.

36 Unita apiño bureni ñode täwera nadäwut; Ämik ahän yäpmän äbuño unita kowata in itkañ ñonitä api yäpneñ.

*Jesutä Jerusalem ämawebeta butewaki nadänkuk
Luk 13:34-35*

37 ✧ O Jerusalem ämawebenaye! In imata profet däpmänpäñ epän ämanaye täñkentän tamikta pewa äbuño u mobätä kumän-kumän däpmäk täkañ? Baraktä nanakiye uyiñjeñ pat täkañ ude näkä in uyiñjeñ patta bitnäñ yäpmän äbuñ.

38 ✧ Unita Anututä tabä kätänirän watä ämajije nämo, jop api itneñ.

✧ **23:33:** Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7 ✧ **23:34:** 1Te 2:15; Mat 10:23
✧ **23:35:** Stt 4:8; Hib 11:4, 2Sto 24:20-21 ✧ **23:37:** Apos 7:59, 1Te 2:15 ✧ **23:38:** 1Kn 9:7-8; Jer 12:7, 22:5

39 ✧ In nadäwut! Äneñi nämo nabänkañ it yäpman̄ äron̄tängän Anutu wäpi terak abatak unita iniñ oretna yän̄ yänayän̄ täño ugän̄ api nabäneñ.

24

*Kudupi yot api däpman̄ äreyäneñ yän̄ yän̄kuk
Mak 13; Luk 21:5-36*

¹ Eruk Jesu kudupi yot gänañ naniktä äpäman̄ kuñirän̄ iwaräntäkiyetä kudupi yot pähap̄ kañkañ biñam̄ yän̄päñ̄ Jesu iwon̄ären̄kuñ.

² ✧ Ude täñirä Jesutä yäwetkuk; Ket nadäkot! Kudupi yot ño kangärip̄ täkañ upän̄kañ mädenä api tokät mäñpek. Mobä uterak-terak itkañ uwä api erän̄ mäneñ.

³ Ude yäwerän̄kañ kumañ päñku Olip pom terak äron̄päñ̄ mañit itpäñ̄ iwaräntäkiyetä inigän̄ iwet yabän̄kuñ; Yäno ukeñowä jidegän̄ api ahäwek? Ba gäkño äbäkäbäk kadäni ba kome täño tärek-tärek kadäni keräp̄ täñirän̄ kudän̄ jide ahän̄jirän̄ api käne?

⁴ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Bänepjin̄ peñ awähutneñta ket kañiwatpäñ̄ kuñatneñ.

⁵ ✧ Äma mäyaptä ahän̄päñ̄ näk wäpna yän̄päñ̄ Anutu täño iwoyäwani Kristo u näk yän̄ jopman̄ api täwetneñ. Ude yän̄-täkñarirä ämawebe mäyaptä nadäwä bureni api täneñ.

⁶ Kadäni uken̄ ämik mämä ba ämik biñam̄ nadän̄kañ Wära! Kadäni täretak yän̄ nadän̄kañ nämo kikñutneñ. Kudän̄ ude ahäktä yäwani upän̄kañ kadäni bäräneñ-inik nämo api tärewek.

✧ **23:39:** Sam 118:26; Mat 21:9 ✧ **24:2:** Luk 19:44 ✧ **24:5:** Mat 24:23-24; Apos 5:36-37, 1Jo 2:18

7 ✧ Nāmo, kome taŋi täpuri kowat ämiwän api täneŋ. Täŋpäŋ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäŋ komeni komeni api kwaiwek.

8 Upäŋkaŋ kudän uwä bäräpi bureni ahänayän täŋo unitäŋo wärani. Bureni kämi api ahäwek.

9 ✧ Kadäni uken näka yäŋpäŋ ämawebetä iwan täŋ tamiŋpäŋ manken tepmaŋit, komi tamiŋit, kumän-kumän tadäpmaŋit api täneŋ.

10 Ude täŋ tamiŋirä äbot täŋpani ämawebe mäyaptä nadäkiniki pewä putärewäkaŋ iwan kowata kowata api täneŋ.

11 ✧ Täŋpäŋ profet jopi-jopi mäyap ahäŋpäŋ täŋyäkŋarani täŋirä ämawebe mäyaptä mäde api ut namineŋ.

12 Täŋpäŋ kädet wakiwaki ahäŋ yäpmän kuŋirän äma täŋo bänep iron api paorek.

13 ✧ Upäŋkaŋ äma kubätä gwäk pimiŋpäŋ näkŋo man nämo peŋkaŋ yäpmän kuŋarayän täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkŋata biŋam api yäpet.

14 ✧ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokärok unitäŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋirä ämawebe kudup komeni komeni itkaŋ unitä nadäŋ moreŋirä kadäni uken uyaku kadäni pähap api ahäwek.

Imaka wakiinik kubä api ahäwek

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

15 ✧ Jesutä ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Bianä profet kubä wäpi Danieltä imaka taräki waki kubä peŋawähut ikekta yäŋkuk. Imaka

---

✧ **24:7:** 2Sto 15:6; Ais 19:2   ✧ **24:9:** Mat 10:22; Jon 15:18
 ✧ **24:11:** Mat 24:5,24, 1Jo 4:1   ✧ **24:13:** Mat 10:22   ✧ **24:14:** Mat 10:18, 28:19   ✧ **24:15:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11

yänkuko u Anutu täño kudupi yot gänañ irirän api käneñ yäk. (Äma man ño kañpäñä mebäri ket nadäkot.)

16 Täñpäkañ kadäni u ahäwänä ämawebe Judia komeken nanik u bäräñeñ akumañ kome ño peñpeñ banken kañ kut.

17 ✧ Äma kubätä yot yäman irayäñ täko uwä tuñumi yäpmäkta yot gänañ nämo ärowek. Nämo, jop kañ metäñpeñ kwän!

18 Ba äma kubä ketem epänken irayäñ täko uwä äneñi äyänutpeñ päñku mänit siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kañ metäñpeñ kwän!

19 Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironji paki nikek u bäräpi-inik api nadäneñ!

20 Unita in Ekäniken yänapiñirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ba Sabat kadäni-ken ahäwektawä!

21 ✧ Bureni, imaka ahäwayäñ täyak uwä umuri pähap. Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänkumän-ken umunitä päbä apiño umuri pähap udewani kubä nämo ahänkuk. Ba udewanitä äneñi nämo api ahäwek.

22 Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmän täkñeñkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upärkañ Anututä ämawebe inita iwoyänkuko unita butewaki nadäñpäñ kadäni keräpigän api däpmän täkñewek.

23 ✧ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! ba ño ahätak! yän täwerirä unita nadäñirä bureni nämo täñpek.

✧ 24:17: Luk 17:31 ✧ 24:21: Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14 ✧ 24:23: Mat 24:5,11

24 ✧ Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop man-man yän-täknatpäñ näk Kristo ba profet kubä yän api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpmän daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yänkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ.

25 Täñkañ imaka udewani nämo ahäñirän intäjukun täwetat.

26 ✧ Täñpäñ äma kubätä Kristo u kome jopi kubäken itak yän täwerirän in uken nämo kuneñ. Ba kubätä Kristo u yot gänañ itak ño yän täwerirän u nadäñ imineñtawä.

27 ✧ In nadäkañ? Yäpä kwinirirän äma deken deken kwawak kak täkañ udegän Äma Bureni-iniktä ahäñirän ämawebe kuduptagän uken-uken naniktä kwawak api käneñ.

28 ✧ Tom kubä kumänkañ parirän baraktä u näna yänkañ punin unu änok piän kuñarirä u yabäñpäñ-nadäk täkañ. Udegän, kudän täwetat udewani kañpäñä Äma Bureni-inik ahätak yän api nadäneñ.

29 ✧ Imaka umuri umuri u ahäñpäñ paorirän uterakgän ñode api ahäwek;

Edap täño peñyänektä nämo ijiñirän, komepak udegän api bipmäñ urek.

Täñirän guk api täreñ mäneñ.

Ude ahäñirän imaka kehäromi nitek kunum gänañ it täkañ u kudup wareñ api täñ moreneñ. Ais 13:10, 34:4

✧ 24:24: Lo 13:1-3, 2Te 2:8-9; Rev 13:13-14 ✧ 24:26: Luk 17:23-24

✧ 24:27: Mat 24:37-39 ✧ 24:28: Luk 17:37 ✧ 24:29: Ese 32:7; Jol 2:10,31, 2Pi 3:10

30 ✧ Ude ahäj irirä kudän kudupi kubä kunum gänañ ahäjirän kañpäñä Äma Bureni-inik äbäj itak yäj api nadäneñ. Ude nadäñpäñ ämawebe kuduptagän konäm butewaki api täneñ. Täjirä Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi ba epmäget kudän ikek äbäjirän ämawebe api käneñ.

31 ✧ Kañ-yäpurirä äma unitä womat tañi piäjkañ añero peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

32 Jesutä ude yäjpäñ man kubä pen ñode yäwetkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäj nadäk täkañ.

33 Unitä udegän, in imaka imaka api ahäneñ yäj täwetat unitä ahäjirä yabäjpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäj api nadäneñ.

34 ✧ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäj moreneñ.

35 ✧ Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upäjkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Jesu u äneñi jidegän api äbek?

Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36

36 ✧ Äma Bureni-inik äneñi äbayäj täyak unitäño kadäni äma kubätä nämo nadätak. Añero kunum gänañ itkañ u imaka, nämo nadäkañ. Ba Anutu täño Nanak u imaka, nämo nadätak. Nanitä initägän nadätak.

✧ **24:30:** Rev 6:12-13; Sek 12:10; Rev 1:7; Dan 7:13 ✧ **24:31:** Ais 27:13, 1Ko 15:52, 1Te 4:16 ✧ **24:34:** Mat 16:28 ✧ **24:35:** Mat 5:18 ✧ **24:36:** Apos 1:7, 1Te 5:1-2

37 ✧ Tānkaŋ Äma Bureni-iniktä äneŋi äbayāŋ täyak-ken uwä Noa täŋo kadäni-ken ämawebetä täŋuruk-uruk täŋkuŋo udegän api täneŋ.

38 Kadäni uken gwägu nämo tokŋeŋirän ämawebetä nin täga itkamāŋ yāŋ nadāŋkaŋ ketem naknak, kädet kuŋat-kuŋat, nädapi täktäk täŋ yāpmāŋ kuŋirä Noa gäpe gānaŋ äronkuk.

39 ✧ Nin täga itkamāŋ yāŋ nadāŋkaŋ ude täŋ irirä gwägu taŋi pähap tokŋeŋpāŋ ämawebe päke u däpmāŋ moreŋkuk. Täŋpākaŋ ämawebe udegän täŋuruk-uruk täŋ irirä Äma Bureni-inik api äbek.

40 Kadäni uken äma yarä epän täŋ irirän kubä yāpmāŋkaŋ kubä ugän api tewek.

41 Ba webe yaräwä ketem äŋnaŋ irirän kubäwä yāpmāŋkaŋ kubä ugän api tewek.

42 ✧ Unita in ket täŋpāŋ kaŋiwatpāŋ kuŋarut. In Ekäni udeken api äbek yāŋ nämo nadākaŋ.

43 ✧ In mebäri ŋode nadäwut; Täha kubä mäheimitä bipani uken kubo äma api äbek yāŋ, ude nadāŋpāŋ pidäm taŋpāŋ irirän kubo äma u yot gānaŋ täga nämo ärowek.

44 Eruk ude bumik, in udegän Ekänijintä kepma ba kadäni uken api äbek yāŋ nämo nadākaŋ-ken uken api äbeko unita pidäm taŋpāŋ itkot.

45 Jesutä ude yāŋpāŋ ämawebetä udegän täneŋ yāŋpāŋ man wārani kubä ŋode yāwetkuk; Äma ekäni kubätä epän watä ämaniye-kät nanik kubäta epän man ŋode iwerek; Näk kome kubäken kwayāŋ unita epän watä ämanaye u watäni itpāŋ ketem kadäni-kengän kaŋ yepmāŋ towi yāŋ iwerek. Eruk,

---

✧ 24:37: Stt 6:5-8 ✧ 24:39: Stt 7:21-23, 2Pi 3:6 ✧ 24:42: Mat 25:13 ✧ 24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15

epän watä äma u kudän jide tänpoko unita watä äma nadäk-nadäk ikek, man buramik ikek yäj iwerek?

⁴⁶ Epän watä äma u, yäj imani ude tänpäj irirän ekänini äneņi äyänutpeņ äbek. Äbänpäj epän watä äma u oraņ imek.

⁴⁷ ✧ Näk bureni täwetat. Ekäninitä oraņ iminpäņ tuņumi kuduhtagän watäni it imekta inin kirewek.

⁴⁸⁻⁴⁹ Täņ, epän watä äma u goret tänpoko uwä ñode nadäwek; A! Ekäninawä ñodetä nämo api äbek! Ittäņgän kämiinik api äbek yäj nadäwek. Ude nadänpäj epän watä noriye wanoriye ätu däpmänpäj yäwat kireņit, ba täņgunğun ume naņkaņ täņgun tänpäj irek.

⁵⁰⁻⁵¹ ✧ Ude täņkaņ ekäninita guņ tänpäj irirän ekänitä kadäni ukengän äbek. Äbänpäj waki täņ irirän kaņpäņ epän watä äma u utkaņ madäņ jukutpäņ tänyäkņarani ämatä kumänppeņ päņku irani-ken maņpäņ kuneņ. Ukät itkaņ komi nadänpäj konäm butewaki täņkaņ meni jiwätpeņ itneņ yäk.

25

Webe gubaņi 10 unitäņo manbiņam

¹ ✧ Jesutä ude yänpäj pen ñode yäwetgän täņkuk; Tärektärek kadäni uken Anututä yabäņ yäwat epän tänpayäņ täyak u ñode bumik; Webe gubaņi 10 udetä ñode täneņ; Äma ekänini kädet miņin imagutta kuneņ.

² Webe ätu nämo nadäwä tumbani, ätuwä nadäwä tumbani.

✧ **24:47:** Mat 25:21,23 ✧ **24:50-51:** Mat 8:12 ✧ **25:1:** Rev 19:7; Luk 12:35

3 Nāmo nadāwā tumbani webe 5 unitä topän umeni paorirä piŋpäŋ ijikta nāmo nadāneŋ.

4 Täŋ, nadāwā tumbani webe 5 uwä topän umeni kädet miŋin paorirä piŋpäŋ ijikta nadäŋpäŋ yäpneŋ.

5 Täŋpäkaŋ äma ekänini uwä bäräŋeŋ nāmo äbäŋirän irä wawäpäŋ gurän täŋpäŋ dāpmon patneŋ.

6 Parirä bipani bāmopi-inik äma kubätä gera ŋode yäwek; Ekänijin äbätak! Eruk, akumaŋ päŋku imagurut! yäk.

7 Yäwänä webe gubaŋ uwä kudup kikŋutpäŋ päŋaku topäni yäpneŋ.

8 Täŋpäkaŋ nāmo nadāwā tumbani webe 5 unitä webe 5 nadāwā tumbäpäŋ umeni yäpneŋo uwä ŋode yäwetneŋ; Nin täŋo topän ijinapäŋ kumäŋkaŋ yäk. Unita intä umeni ätu piŋ nimut yäk.

9 Yäŋirä webe nadāwā tumbani unitä yäwetneŋ; Nāmo, imata ude täne? Ume yäpmäŋ äbämäŋo unitä nin kudup täga nāmo täŋkentäŋ nimek yäk. Injin kuŋkaŋ gwäki peŋpäŋ kodaki yäput yäk.

10 Ude yäwäwä topän umeni suwanayäŋ kuŋirä äma ekäni u ahäŋpäŋ webe gubaŋ 5 nadāwā tubani u yäŋ-yäkŋat yäpmäŋ kwek. Kumaŋ yotpärare-ken ahäŋpäŋ yot gānaŋ äro yäma ukätpäŋ ketem naŋ itneŋ.

11 ✧ Ketem ude naŋ irirä nāmo nadāwā tumbani webe 5 u äbäŋpäŋ yāman umu itpäŋ yāneŋ; Ekäni, yäma dät nimi yäk.

12 ✧ Yäwäwä äma ekäni unitä yäwerek; Bureni täwetat! Inta nāmo nadätat yäk.

13 ✧ Jesutä ude yänpän ämawebe ɲode yäwetkuk; Unita in udegän, tänpidäm-pidäm taŋkaŋ kaŋ kuŋarut. Imata, Ekäni udeken api äbek yän kadäni nämo nadäkaŋ.

Äma moneŋ uwäk yämani unitäŋo manbiŋam

Luk 19:12-27

14 ✧ Jesutä ude yänkaŋ äneŋi Anututä yabän yäwat epän täk täyak u jidewani yän nadäkta man wärani kubä pen ɲode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome banken kwa yänkaŋ watä ämaniye yarakubä yän-yäknat päbä moneŋi watäni it imineŋta yäpmän daniŋpäŋ yämek.

15 ✧ Ude tänpän epän täktäki täŋo kehäromi pat yämeko udegän nadäŋit watä ämani kubäta moneŋ uwäk 5 imek. Äneŋi kubäta yarä imek. Täŋ, kubäta kubägän imek. Moneŋ uwäk ude yämiŋkaŋ kwek.

16 Kweko kuŋarirän watä ämani kubä moneŋ uwäk 5 imeko uwä bäräneŋ päŋku epäni kehäromi tänpän moneŋ uwäk 5 imeko udegän äneŋi uwäk 5 ude yabän ahäwek.

17 Ba noripaki kubä uwä yarä imeko udegän epäni kehäromi täŋirän äneŋi uwäk yarä kaŋ-ahäwek.

18 Täŋ, uwäk kubägän moneŋ mäheŋitä imeko u yäpmän päŋku awaŋ äneŋpäŋ kome gänaŋ peŋpäŋ yejämbek.

19 Ude täŋirä äma ekäni u kadäni käroni ittän kuŋattängän äneŋi äbek. Äbänpäŋ watä ämaniye yarakubä u äbot kubägän yepmaŋpäŋ moneŋi yämeko unita yäwet yabäwek.

20 Tãñpãnä äma monen uwäk 5 imeko unitä monen uwäk 5 kodaki yäpeko ukät bok penpãn yäwek; Ekänina, gäk monen uwäk 5 namiñkuno ukeño epäni tãñtäyiwa äneji uwäk 5 ahãñkuño u ño yäk.

21 ☆ Yäwänä ekäni unitä iwerek; Tägagämän yäk. Gäk man buramik tãñpãn epän säkgämän tãñkun. Gäk imaka jopita watäni itkuno unita näkä imaka burenita watä itta api gepmanpet yäk. Unita apiño gäk näkkät itpãn oretoret terak itda yäk.

22 Ude yäwänä watä ämani kubä monen uwäk yarä imeko unitä iwerek; Ekänina, gäk monen uwäk yaräbok namiñkun. U näkä epäni kehäromi tãñjira äneji uwäk yaräkät ahãñkumän yäk.

23 Yäwänä ekänitä iwerek; Watä ämana tägagämän! Manna buramiwani, gäk imaka jopita watäni itkuno unita imaka burenita watä itta gepmanjat yäk. Unita apiño gäk näkkät itpãn oretoret terak kañ it yäpmãn äroda yäk.

24-25 Yäwänä mäden monen uwäk kubägän imeko unitä iwerek; Ekänina, mebärika nadätat yäk. Gäk äma komi. Äma ätutä epän täk täkañ unitäño bureni ahãñirä gäkä yäpmäk täyan yãñ nadãñpãn umuntãñkut. Unita näk monen uwäk kubägän namiñkuno u awañ äneñpãn penkuro u yäpmãn äbätat ño! yäk.

26 Ude yäwänä äma ekäni unitä iwerek; Wa! Gäk epän ämana waki, orek pärani yäk. Gäk näka äma udewani yãñ nadãñkañ imata näkño monen jop penkun?

27 Gäk ñode tänañi tãñkun; Näkño monen

gamiŋkuro u monen äma keru terak penjiri uyaku tänpewä taŋi ahänjirän äbänkaŋ yäpmanjtet yäk.

28 Ude yänpän epän ämaniye ätu yäwerek; In monen uwäk yomägatpän uwäk 10 yäpmanj kuŋatak unita imut yäk.

29 ✧ Nadäkaŋ? Äma kubätä imaka imani u yäpmanj kuŋarayän täko uwä ätukät bumtakinik buŋät imikta yäwani. Täŋ, äma ätuwä nin imaka udewani niked yän nadäk täkaŋ upänkaŋ nämo! Imaka inŋtkamän yän jop nadäk täkaŋ uwä yäyomägatta yäwani.

30 ✧ Ude yänpän ekäni unitä yäwek; Watä ämana gaŋani ŋo bipmanj urani gänaŋ pudät manpä äpmonpän yäk. Uken konäm kähän yän jiwätpen irän yäk.

Äma Bureni-iniktä ämawebe api yäpmanj daniwek

31 ✧ Tänpän Äma Bureni-iniktä kunum täŋo epmäget kudän niked aŋeroniye-kät äbänpän intäjukun äma ärowani pähap wäpi biŋam ikek api irek.

32 ✧ Tänjirän ämawebe komeni komeni uken naniktä päbä u inamiken api itneŋ. Äbä iräkaŋ yäpmanj daniŋpän äbot yarä api yepmanpek, sipsip watä ämatä sipsip meme yäpmanj danik täkaŋ ude.

33 Tänpän äma wakiwaki keru käpmäk käda yepmanpän äma tägatäga keru bure käda api yepmanpek.

34 Ude täŋkaŋ intäjukun äma unitä ämawebe keru bure käda itnayän täŋo uwä api yäwerek;

✧ 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✧ 25:30: Mat 8:12

✧ 25:31: Mat 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 ✧ 25:32: Rom 14:10; Ese 34:17

Nana inta nadäj tamitak unita näkken äbut yäk. Äbänkañ kome säkgämän Anututä bian-inik kunum kenta kome pewän ahäwäpäñ inta biñam kome iwoyänkuko ño korewut yäj api yäwerek.

35 ✧ Näk nakta neñirä nepmäñ towiñkuñ, ba umeta neñirä ume gwet namiñkuñ. Ba näk äma kudupi ude kuñarira nämagut yäpmäj yotjin-ken kuñkuñ.

36 Ba moräj irira tek täñ namiñkuñ. Ba käyäm täñira watä it namiñkuñ. Ba komi yot gänañ irira nabäj tarenkuñ yäk.

37 Ude yäweränä ämawebe täga unitä kowata ñode api iwetneñ; Ekäni, jidegän uken nakta geñirä gepmäñ towiñkumäj? Ba umeta geñirä jidegän uken ume gwet gamiñkumäj?

38 Ba gäk jidegän äma kudupi ude äbäjiri gämagut yäpmäj yotnin-ken kuñkumäj? Ba jidegän moräj iriri tek täñ gamiñkumäj?

39 Ba jidegän käyäm täñiri watä it gamiñkumäj? Ba komi yotken iriri gabäj gawat epän jidegän uken täñ gamiñkumäj?

40 ✧ Ude iweräwä intäjukun äma unitä kowata ñode api yäwerek; Näk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ño kubäta täñ imik täñkuño u näka täñ namik täñkuñ yäk.

41 ✧ Täjä ämawebe keru käpmäk käda itnayäj täño uwä ñode api yäwerek; Kewewut! Käpäp äbot Anututä äma waki Satan-kät epän ämaniye-kätta yäñpäñ peñkuko uken äpmo api itneñ yäk.

✧ 25:35: Ais 58:7 ✧ 25:40: Snd 19:17; Mat 10:42, 18:5; Mak 9:41

✧ 25:41: Mat 7:23; Rev 20:10

⁴² Imata, in ɲode tãŋ namiŋkuŋo unita; Nãk nakta neŋirã ketem nãmo namiŋkuŋ. Umeta neŋirã ume nãmo gwet namiŋkuŋ.

⁴³ Nãk äma kudupi ude kuŋarira yotjin-ken nãmo yãŋ-yãkŋat yãpmãŋ kuŋkuŋ. Ba morãŋ irira tek nãmo tãŋ namiŋkuŋ. Käyãm tãŋjira watã nãmo it namiŋkuŋ. Ba komi yot gãnaŋ irira nãmo nabãŋ nãwatkuŋ.

⁴⁴ Ude yãwerãnã ämawebe waki unitã kowata ɲode api iwetneŋ; Ekãni, jidegãn uken nakta geŋirã nãmo gepmãŋ towiŋkumãŋ? Ba umeta geŋirã jidegãn uken ume nãmo gwet gamiŋkumãŋ? Gãk äma kudupi ude äbãŋjiri jidegãn nãmo gãmagut yãpmãŋ yotnin-ken kuŋkumãŋ? Ba jidegãn morãŋ iriri tek nãmo tãŋ gamiŋkumãŋ? Käyãm tãŋjiri jidegãn uken watã epãn nãmo tãŋ gamiŋkumãŋ? Ba komi yotken iriri jidegãn gabãŋ gãwat epãn nãmo tãŋ gamiŋkumãŋ?

⁴⁵ Ude iwerãwã intãjukun äma unitã ɲode api yãwerek; Nãk bureni täwetat. Imaka ude ämawebenaye äpani ɲo kubãta nãmo tãŋ imik tãŋkuŋo u nãka tãŋ namik tãŋkuŋ.

⁴⁶ ✧ Unita ämawebe u komi tärek-täreki nãmoken api yepmaŋpãn äpmonen. Tãŋkaŋã ämawebe täga uwã irit kome säkgãmãn paot-paori nãmoken api yepmaŋpek.

26

Jesu utta man topuŋ

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

1-2 ☆ Eruk, Jesutä man kudup yäwet morenpän iwaräntäkiye node yäwetkuk; In nadäkan? Yängen uwä Pasova Orekirit kadäni. Kepma uken Äma Bureni-inik uwä iwaniye keru terak pewäkan iwaniyetä päya kwakäp terak api utneḡ.

³ Tänpäkan bämop äma intäjukun tänpäni-kät Juda täno ekäni ekäni ätutä bämop äma intäjukun tänpäni wäpi Kaifastä yotken käbeyä täḡkuḡ.

⁴ Käbeyä tänpän Jesu käbop inḡtpän utta man topuḡ.

⁵ Ude tänpän yänkuḡ; Nämo yäk. Orekirit kadäni-ken tänpäna ämik pähap ahäwek yäk.

Webe kubätä Jesu ume käbäni tägapän ärut imiḡkuk

Mak 14:3-9; Jon 12:1-8

⁶ Tänpäkan Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkan Saimon gisik paräm ikek yän iwerani unitä yotken äronpän ketem bok naḡkumän.

⁷ ☆ Ketem naḡ irirän webe kubätä ume käbäni säkgämän u gwäki ärowani penpän yäpuko upän yäpmän abuk. Yäpmän päbä Jesu ketem naḡ irirän gwäki-ken kudup piḡ ibatkuk.

⁸ Ude täḡirän iwaräntäkiye bok itkuḡo u kanḡkan kokwawak nadänpän yänpän-nadäk node täḡkuḡ; Wa! Mebäri imata moneḡ pähap ḡo jop awähutak?

⁹ Ume u ämata yämiḡpän moneḡ täḡi yäpmänkan äma jäwärita yämiḡirän uyaku käna tägatek yäk.

¹⁰ Ude yänirä Jesutä bäränḡ yabänpän-nadänkan yäwetkuk; In webe ḡo imata ibekän? U iron säkgämän kubä täḡ namitak.

11 ✧ Äma jäwäri inkät wari wari pen irirä iron täñ yämina yänpäñä kañ täñ yämut! Upäñkañ näk inkät wari nämo api itne.

12 Näk kumbapäñ api änenenjo unita awañken kukta gupna ume käbäñi nitek u ärut namitak.

13 Näk bureni täwetat. Manna biñam Täga komeni komeni yäñahäñ yäpmäñ kunayäñ täño udegän webe ñonitâ täñ namitak unitäño man-biñam bok api yäñ yäpmäñ kunen. Ude täñirä ämawebetä webe ñonita nämo api guñ tänen yäk.

Judas Jesuta iwan täñ imiñkuk

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

14-15 ✧✧ Täñpäkañ iwaräntäki kubä wäpi Judas-Kariot unitä Jesu iwan keri terak kañ pewa yäñkañ bämop äma intäjukun täñpanitâ itkun-ken päñku ñode yäwetkuk; Näk Jesu ketjin-ken pewawä monen jide api naminen? Yäwänä siliwa monen 30 ude imiñkun.

16 Imäkañ Judastä päñku iwan keri terak kañ pewa yäñ nadänpäñ Jesu iwaräntäñ yäpmäñ kuñatkuk.

Pasova Orekirit täño ketem nañkun

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30

17 ✧ Täñpäkañ orekirit kadäni kubä wäpi Käräga yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak u yäput penkun. Kadäni ukengän iwaräntäkiyetä Jesu päñku ñode iwetkun; Nin apiño yot deken päñku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne?

✧ 26:11: Lo 15:11 ✧ 26:14-15: Jon 11:57 ✧ 26:14-15: Sek 11:12

✧ 26:17: Kis 12:14-20

18 ✧ Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; In yotpärare-ken äronpän äma kädet moräk-ken itak u kanpän node iwerut; Yäwoñärewani äma node yäyak. Kadänina keräp täyak unita gäkä yotken näkkät näwaräntäknaye-kät Pasova täño ketem nänetä nadätat.

19 Ude yäweränkan iwaräntäkiye Jesutä man yänkuko udegän pänku yot mähemi u iwetkan Pasova täntuñum täñkuñ.

20 Ude täñkan kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 u yämagurän pänku yot uken itpän Pasova ketem nañkuñ.

21 Nañ ittängän Jesutä man node yäwetkuk; Näk bureni täwetat. Inkät nanik kubätä iwan täñ namayän yäk.

22 Ude yäñirän nadäñpänä butewaki nadäñpän ini-ini iwet yabänkuñ; Ekäni, näka yäyan?

23 ✧ Ude yäñtäko Jesutä yäwetkuk; Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ñonitä iwan keriken nepmanpayän.

24 Nadäkan? Äma Bureni-inik uwä kädet yän imani udegän api iwarek. Upänkan äma iwan keriterak nepmanpayän täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

25 Ude yäñirän Judas, Jesu iwan keriterak pe-wayän täñkuko unitä Jesu iwetkuk; Yäwoñärewani äma, näka ba yäyan? Yäwänä iwetkuk; Gäk ubayän yäk.

*Bänep kubägän äñnak-äñnak yäput peñkuk
Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25*

26 ✧ Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmanŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; Ŋo yäpmanŋpäŋ naŋput. Ŋowä näkŋo gupna yäk.

27 Ude yänpän wain ume yäpmanŋkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ iwaräntäkiye ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; In kudup ŋo naŋput.

28 ✧ Ŋowä näkŋo nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta. Täŋpän ämawebe mäyap täŋo momi awähuretta yänpän nägätna piwayän täyat.

29 Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmanŋ kuŋtäŋgän Nana täŋo yewa gänaŋ äronkaŋ wain ume mebäri kubä inkät bok api näne yäk.

30 ✧ Ude yäweränkaŋ kap kubä tenpän yot penpen kumaŋ Olip Pom terak äronkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewekyän yänkuk

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34,40-46; Jon 13:36-38

31 ✧ Äronjit äronjit Jesutä yäwetkuk; Bipani ŋogän in kuduptagän näka mäde ut namiŋpäŋ ämetpen kuŋtäŋpä kunayän. Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwani u bureni ahäwayän;

Näk sipsip täŋo watä äma urira sipsip api kuŋtäŋpä kuneyäk.

Sek 13:7

32 ✧ Upänkaŋ kumbani-ken nanik äneŋi akuŋpäŋ Galili komeken näkä jukun päŋku api it kirewet.

✧ **26:26:** Mat 14:19 ✧ **26:28:** Kis 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11, 1Ko 10:16 ✧ **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 ✧ **26:31:** Sek 13:7 ✧ **26:32:** Mat 28:7,16

33 Yäwänä Pitatä iwetkuk; Ätutä gäka mäde käwep api ut gaminen, upänkañ näk ude nämo api täñpet yäk.

34 ✧ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Bureni gäwera. Apiño bipani purup gera nämo yänjirän gäkä kadäni yarakubä ude wäpna käbop pewayäñ.

35 ✧ Ude yäwänä Pitatä gwäk kwainpäñ man kehäromigän ñode yänkuk; Nämo! Gäk gutpäñ näk bok nutta yäwäwä wäpka käbop nämo api pewet yäk. Ude yäwänkañ noriyetä udegän yänkuñ.

Jesu inigän päñku yäñapik man yänkuk

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

36 Täñpäñ Jesu iwaräntäkiye-kät kuñtäñgän Getsemane epän tobätken ahänpäñ yäwetkuk; In ñode irirä näk päñku yäñapik man yäwayäñ yäk.

37 Ude yäwetkañä Pitakät Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jon, ugänpäñ yämaguränkañ kuñkuñ. Kuñtäñgän nadäwän umuri pähap täñpänpäñ äma yarakubä u yäwetkuk;

38 ✧ Bänepna-ken butewaki nadäwätäk pähap ahäñ namitak unitä nurek yän nadätat. Unita in ñogän kodak itkañ nabäñ näwatkot.

39 ✧ Ude yänpäñ ätu nanak kuñpäñä gukut imäpmok täñpäñ yäñapik man ñode yänkuk; Nana, tänañi täñpäwä nadäñiri komi bäräpi nadäwayäñ täyat u närepmirän. Ude upänkañ näkño nadäk nämo, gäkño mantä kehärom tawän.

40 Ude yänpäñ äma yarakubä unitä itkuñ-ken äyänutpen kuñpäñ yabäwän däpmon pat itkuñ. Däpmon parirä yabänpäñ Pita iwetkuk; In imata

✧ 26:34: Mat 26:69-75 ✧ 26:35: Mat 26:56 ✧ 26:38: Jon 12:27

✧ 26:39: Hib 5:7-8; Mat 6:10

däpmon pat itkaŋ? In kadäni keräpi näkkät kodak täga nämö itneŋ?

41 ✧ Tänyabäk-ken kwitanenŋta ket nadänpän yäŋapik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkaŋ upäŋkaŋ kehäromijin nämö yäk.

42 Ude yäwetkaŋä äneŋi päŋku nani ŋode iwetkuk; Nana, komi nadätat ŋo täga nämö närepmiŋtaŋi täŋpäwä jop waki nadäŋ namiŋiri komi ŋo nadäwa täreŋirän gäkŋo mantä kehärom tawän yäk.

43 Man ude yän paotpäŋ äyänut päbä äma yaräkubä u däpmon pen parirä yabäŋkuk.

44 ✧ Ude yabäŋkaŋ äneŋi päŋku yäŋapik man yänkuko udegän yänirän kadäni yaräkubä täŋkuk.

45 Ude täŋkaŋ iwaräntäkiyetä patkuŋ-ken u kuŋpäŋ yäwetkuk; Ai! In däpmon pen pat itkaŋ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ŋo.

46 ✧ Unita akwäpäŋ päŋku yabäŋ ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani uwäku äbätak ŋo yäk.

Iwantä Jesu inŋitkuŋ

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-11

47 Jesu man ude yäwet irirän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u pengän ahän yämiŋkuk. Iwan äma mäyap kadä boham ikek penta äbuŋ. Iwan äma uwä bämop äma intäjukun täŋpani ba Juda täŋo äma ekäni ekäni unitä peŋ yäwet-pewä äbuŋ.

48 Intäjukunä Judastä man kädet ŋode yäwetkuk; Näkä päŋku äma u bayän imiŋpäŋ iniŋ orerirä nabäŋkaŋ upäŋ kaŋ inŋirut yän yäwetkuk.

✧ **26:41:** Mat 6:13; Hib 2:14, 4:15   ✧ **26:44:** 2Ko 12:8   ✧ **26:46:** Jon 14:31

49 Eruk Jesu ahän iminpäñ iwetkuk; Yäwoñärewani ämana! Ude yänpäñ bayän iminpäñ iniñ oretkuk.

50 Judastä ude täñirän Jesutä iwetkuk; Notnapak, epän täñpayän nadänpeñ äbätan ude täyi! Yäwänä iwantä äbuñowä inñitpäñ kerigän topuñ.

51 ✧ Ude täñirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänañ nanik wädäwän kwäpäñä bämop äma unitäño watä ämani kubä ura yäkñat jukuni painkuk.

52 ✧ Ude täñpänä Jesutä iwetkuk; Ai! Päipka pe! Äma kubätä ämik täñpeko uwä kowata udegän ütneñ.

53 Nodeta nämo nadätan? Nanaken gera yänjira añeroniye mäyap peñ yäwet-pewän äbä täga täñkentäñ namineñ.

54 Upänkañ täñkentäñ namineño uwä Anutu täño man kudän täwani u jide täñpäñ bureni ahäwek?

55 ✧ Ude iwetpäñä Jesutä komi äma äbuño u yäwetkuk; Jide? Intä nabäwä kubo äma ämik täñpani ude täñpapäñ kadä boham ikek nutnayän äbäkañ? Näk kepmani kepmani kudupi yot gänañ äronkañ inkät ämawebe Anutu täño man yäwetpäñ yäwoñärek täk täñkut-ken ugän imata nämo nepmäñitkuñ?

56 ✧ Upänkañ in node täñ naminirä Anutu täño manbiñam terak profet bianitä näka man kudän täñkuño u bureni ahäwän! Ude yäwänkañ iwaräntäkiye kudup Jesu kakätänpeñ kuñtäñpä kuñkuñ.

Jesu manken tenkuŋ

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:12-14,19-24

⁵⁷ Täŋpäkaŋ komi äma unitä Jesu imagut yäpmäŋ bämop äma intäjukun täŋpani wäpi Kaifas unitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken kuŋpäŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni kuduptagän kubäken ugän itkuŋ.

⁵⁸ Irirä Pita mädengän käbop itpäŋ-yabäk täŋtäŋ kumaŋ yot unitäŋo yewa gänaŋ äronkuk. Äronpäŋä Jesu jide täŋ iminayäŋ yäŋ yabäŋpäŋ-nadäкта yot täŋo watä ämakät bok maŋitkuŋ.

⁵⁹ Täŋpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduptagän itpäŋ Jesu kumäŋ-kumäŋ utna yäŋkaŋ Jesu jop ikŋatta jop manman ätuta wäyäkŋeŋkuŋ.

⁶⁰⁻⁶¹ ✧ Ude täŋirä äma mäyaptä Jesu imaka waki-waki ude täk täŋkukonik yäŋ jopman ude yäŋkuŋo upäŋkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadäŋkuŋ. Täŋirä äma yarätä äbäŋpäŋ yäŋkumän; Äma ŋowä ŋode yäŋirän nadäŋkumäk yäk. U näk kudupi yot wärämutkaŋ kepma yaräkubä-tagän äneŋi täga täŋpet yäŋ yäŋirän nadäŋkumäk yäk.

⁶² Ude yäwerirä bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋ Jesu iwet yabäŋkuk; Man kowata kubä nämo yäwerayäŋ? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak?

⁶³ ✧ Yäŋirän Jesutä kowata nämo yäŋkuk. Man nämo yäŋkaŋ kum irirän intäjukun äma unitä äneŋi iwet yabäŋkuk; Anutu Bureni kehäromi u wäpi

terak yänkehärom tañpäñ niwet! Äma Anututä ämawebeniye täñkentäktä iwoyäwani Kristo u gäk ba nämo? Gäk Anutu täño Nanaki ba nämo?

64 ✧ Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayän. Unita näk bureni täwetat; Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täño keru bure käda ittängän kunum gänañ gubam terak äbänirän api käneñ.

65-66 ✨ ✨ Ude yäwänä bämop äma intäjukun täñpani u nadäwän wawäpäñ iniken tek weñ-gäjähutpäñ yänkuk; Mangämän imata wari yäne? Anutu yänärok man iwetak unita in jide nadäkañ? Yäwänä äma päke itkuño unitä kumän-tagän ñode yänkuñ; U kumäktä biñam täyak! yäk.

67-68 ✧ Ude yäwäkañ ätutäwä iwit ut ibarirä ätutäwä dapuri täñpipiñkañ keru mugwäjiñpäñ utkuñ. Ätutäwä keru pipiyänpäñ bumumi-ken utkañ yänärok man ñode iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mak 14:66-72; Luk 22:54-62; Jon 18:15-18,25-27

69 Täñpäkañ Pita yäman umu, man yot yewa gänañ mañirirän yot unitäño watä webe kubätä ahän imiñpäñ iwetkuk; Ai! Jesu Galili komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk.

70 Yäwänä yänkuk; Gäk man jide yäyan? Yänjiri guñ täyat yäk.

71 Ude yänkañ äpämañ kwayän täñirän yäma-ken webe kubätä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu Nasaret nanik täño äbotken nanik kubä yäk.

✧ **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ✧ **26:65-66:** Apos 14:14; Mat 9:3; Jon 10:33 ✧ **26:65-66:** Wkp 24:16; Jon 19:7 ✧ **26:67-68:** Ais 50:6, 53:5

⁷² Yäwänä änenji äwo yänkuk.

⁷³ Eruk ätu itpäñä äma itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamän! Gäk äbot uken nanik yäk. Galili man kotäk terak yäk täyan unita nadäkamän yäk.

⁷⁴ Ude yäwawä Pitatä yänkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik nadätat. Jop man yäwawä Anututä kowata namän yäk. Ude yänjirän pengän purup gera yänkuk.

⁷⁵ ✧ Yänjirän Pita u Jesutä man ñode iwetkuko u nadäwän tärenkuk; Purup man nämö yänjirän gäk kadäni yaräkubä näkño wäpna käböp pewayän yäk. Man u juku piñpäñ bänepi-ken jägämi pähap nadänpäñ äpämañ päñku konäm bumta kotkuk.

27

Judas kotäki topuk

¹ Eruk, kome yäñej pak täñjirän bämop ämakät Juda täño ekäni ekäni kuduptagän kubä-kengän itkañ Jesu utpewä kumbekta yänkehärom täñkuñ.

² Ude yänpäñ keru pädat täñpäñ yäpmän päñku Pailat keru terak peñkuñ. (Pailat uwä Rom gap-mantä iwerirän Juda ämawebe yabäj yäwarani.)

³ ✧ Täñjirä Jesu kumän-kumän utneñta yäniñ kireñkuko u nadänpäñ äma iwan keru-ken pewani Judas ini täñkuko unita waki nadänkuk. Ini täñkuko unita waki nadänpäñ siliwa moneñ 30 ude yäpuko u porin yäpmän äma ekäni ekäniken änenji kuñkuk.

⁴ Päñku yäwetkuk; Näk jopman yänpäñ äma si-wonji kubä kumäkta täniñ kireñkuro unita nadänjira jägämi täyak yäk. Yäwänä iwetkuñ; Ninken imata yäyan? Gäkña täñkuno yäk.

⁵ Ude iweräwä Judastä monen u kudupi yot gänaŋ ureŋ tänpän äronkuŋ. Tänpän yepmanpen kotäki topayän kuŋkuk.

⁶ Kuŋirän bämop äma ekäni ekänitä monen kudupi yot gänaŋ ureŋ tänpän äronkuŋo u butunpän kubä-kengän penpän yänkuŋ; Monen ŋo äma täŋo nägät suwawani unita monen ŋopän Anututa biŋam kudupi yotken pekta бага mantä yäjiwät täyak yäk.

⁷ Ude yänpän man yäntän kuŋtängän bänep kubägän tänpän ŋode yänkuŋ; Monen ŋowä äma kubä wäpi Pota unitäŋo epän tobät kaŋ suwana yäk. Tänpän kome suwankuŋo u äma kome kubäken nanik Jerusalem äbänpän kumäjirä änenenŋta iwoyänpän penkuŋ.

⁸ Mebäri unita kome u wäpi 'Nägät Kome' yän yäk täkaŋ.

⁹⁻¹⁰ ✧ Ude täŋkuŋo unita man kudän profet Jere-maiatä bian ŋode kudän täwani u bureni ahänkuk; Juda ämawebetä äma unita nadäwä äpani täjirä monen gwäki täpuri siliwa monen 30 udegän penkuŋ. Ekänitä näwetkuko udegän monen upän Pota täŋo epän tobät suwankuŋ.

Pailattä Jesu iwet yabäk täŋkuk

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38

¹¹ Jesu Pailat inamiken irirän Pailattä ŋode iwet yabänkuk; Gäk Juda täŋo intäjukun äma ba? Yäwänä Jesutä iwetkuk; Yäyan uba yäk.

¹² ✧ Tänpäkaŋ bämop äma intäjukun tänpäni-kät äma ekäni ekänitä Jesu yänpän-kaŋiwat man mäyap

yänkuŋo upänkaŋ Jesutä man kowata kubä nämö yäwetkuk.

13 Jesu man nämö yänkaŋ irirän Pailattä äneŋi iwetkuk; Man mebäri mebäri gäkä terak wohutkaŋ ŋonita kowata imata nämö yäyan?

14 ✧ Ude yäwänä Jesu man kubä nämö iniŋ yänkaŋ kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

Pailattä Jesu kumbän yänpän yäniŋ kireŋkuk
Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16

15 Täŋpäkaŋ Pasova Orekirit kadäni-ken Rom gapman täŋo watä ämatä ŋode täk täkaŋonik; Ämawebetä äma komi yot gänaŋ irani kubäta gäripi nadänpän Rom gapman täŋo watä äma iweräwä äma ugänpän dät imän yäpmän kuk täŋpani.

16 Eruk, kadäni uken äma waki kubä wäpi Barabas u komi yot gänaŋ irani.

17 Täŋpän ämawebe Pailattä yot yäma-ken käbeyä täŋpän irirä yäwet yabänkuk; Netäpän dät ima äpämaŋ kwek? Barabas ba Jesu, Kristo yän iwerani u?

18 ✧ (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä ŋode nadänpän yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yän nadänkuk.)

19 Täŋpäkaŋ Pailattä man epän täŋ irirän weben-itä manbiŋam kubä ŋode pewän yäpmän äbuk; Äma siwoŋi unita imaka kubä täŋ iminaŋi nämö yäk. Näk bipani döpmonken äma unitagän yänpän nadäwätäk pähap tät yäk.

20 Pailattä manbiŋam ude nadänkukopänj bämop äma intäjukun tänpäni-kät Juda täno äma ekäni ekäni unitä ämawebe päke u yäwetkuŋ; Pailattä täwet yabäk tänpänä ŋode kaŋ yäwut; Barabas pit imiŋ pewi kuŋirän Jesupänj kumäkta kaŋ tewi yäpmänj äpän yäk.

21 Eruk Pailattä ämawebe päke u yäwet yabänjuk; Netäpänj pit imiŋpewa jop äpämaŋ kwek? Ude yänjirän gera terak yänkuŋ; Barabas u! yäk.

22 Yäwäwä yäwetkuk; Täŋ, Jesu, Kristo yän iw-erani unitawä jide tänpet? Ude yäwet yabäwänä yänkuŋ; Päya kwakäp terak utpewä kumbän! yäk.

23 Ude yäwäwä Pailattä yänjuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäwänä ämawebe päke unitä gera taŋi terak ŋode yäkgän täŋkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän!

24 ✧ Ude yän ittängän Pailattä nadänjuk; Näkŋo man kumän yäpmänj äpäkaŋ yäk. Pen yänytäyiwa ämik pähap ahäwek yäk. Ude nadänpänjä ume yäpmänpänj ämawebe inamiken kerä ärutpänjä yänjuk; Äma ŋonitä kumbayänj täyak uwä momi näkŋo nämo. Momi injinta biŋam yäk.

25 ✧ Ude yäwänä ämawebe päke unitä yänkuŋ; Jop uken yäk. Kowata ba momi u ninkät nintänjo nanakta biŋam kaŋ tänpän!

26 Ude yäwäkaŋ Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä päripmänpänj päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmänj kuŋkuŋ.

Jesu utpänj täŋirek-irek täŋkuŋ
Mak 15:16-20; Jon 19:2-3

27-28 ✧ Yämän yäpmän kuṇpänä Pailat täṇo komi ämatä Jesu yänikṇat yäpmän komi äma täṇo yot gānaṇ äronpän komi äma ätuta yänpewä äbuṇ. Äbänpänä Jesu it gwäjinpän teki yänopmän iminpänä tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaṇ udewani täṇ iminṇkuṇ. ²⁹Ude täṇ iminpän gupmom yen kedon tänpän gwäki-ken ähät iminṇkuṇ. Tänpän iwänap kujat, intäjukun ämatä inṇit täkaṇ udewani kubä imä keru bure käda inṇitkuk. Ude täṇ iminpänä sära man iwetpän yänkuṇ; Juda täṇo intäjukun äma, gäk ganiṇ oretkamän! yäk.

³⁰ ✧ Tänpän iwit ut ibatpän iwänap kujat imä inṇitkuko ugänpän yäpmänpän gwäki-ken ut täṇkuṇ.

³¹ Täṇirek-irek ude täṇ imin paotpänä tek gwagäri ṇokeno yänopmän iminpän tek iniken upän äneṇi täṇ iminṇkuṇ. Ude täṇ iminpänä, eruk päya kwakäp terak utnayän imagut yäpmän kuṇkuṇ.

Jesu päya kwakäp terak utkuṇ

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

³² Imagut yäpmän kuṇpänä äma kubä Sairini komeken nanik wäpi Saimon kaṇ-ahänpänä komi ämatä peṇ iwet-pewä Jesu täṇo päya kwakäp bu-ramiwänkaṇ penta kuṇkuṇ.

³³ Kuṇtängän kome kubä wäpi Golgota uken ahänkuṇ. (Golgota u ninin man terak gwäki kokäp.)

³⁴ ✧ Uken ahänpänä eruk, Jesu gupi kwitawän yänpän wain ume jägämi iminṇkuṇ. Imäkaṇ bitnäṇkuk.

35 ✧ Imä bitnawänä komi ämatä teki yänopmän iminpäñ päya kwakäp terak utkuñ. Täñkañ teki yäpmäkta komi ämatä närepmirek gärepmirek täñkuñ.

36 Ude täñkañ mañit itkañ kañiwat itkuñonik.

37 Täñpäkañ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ñode kudän täñkuñ;

ÑowÄ JESU, JUDA Ämawebe TÄño INTÄjukun Äma.

38 ✧ Täñpäkañ kubo äma yarä, kubä kukñi kubä kukñi yepmañpäñ bok däpuñ.

39-40 ✧✧ Ude täñkañ ämawebe kuñkañ äbäk täñkuño unitä yänärok iwetpäñ ketsiwon täñpäñ yänkuñ; A! Gäk ñonitä kudupi yot wäramutkañ kepma yaräkubäta äneñi api täñpet yän yänkun yäk. Unita gäk Anutu täño nanak bureni täñpäwä päya kwakäp terak naniktä ketärenpäñ äpiwä!

41-42 ✧ Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwoñärewani ämakät äma ekäni ekänitä udegän täñ-irenpäñ näwetgäwet täñpäñ yänkuñ; Äma ñowä äma ätu täga täñkentän yämik täñkukopän ini gupi täñkentäktawä täñpän wakañ yäk. Ämawebetä äma ñonita U Isrel ämawebe täño intäjukun äma yän yäk täkañ. Intäjukun äma bureni täñpänä päya kwakäp terak naniktä äpäñirän kañkañ nadäkinik täñ iminawä!

43 ✧ U Anutu terak yengäma pek täkañ yän yäk täyak, ba Näk Anutu täño nanaki yän yäk täyak unita itpäñ käna yäk. Anututä käwep täñkentän imek yäk.

✧ 27:35: Sam 22:18 ✧ 27:38: Ais 53:12 ✧ 27:39-40: Sam 22:7; Sam 109:25 ✧ 27:39-40: Mat 26:61; Jon 2:19 ✧ 27:41-42: Jon 11:50 ✧ 27:43: Sam 22:8

44 Tānpākaŋ äma waki tānpani yarä, kukŋi kukŋi dāpuŋo unitä yāñärok man udegän iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

45 Tānpāŋ kome kepma bāmopi-inik uken edap dapuri kumbuk. Kumāñirän kome kudup bipmāŋ urani it yāpmāŋ kuñirän 3'kirok tāŋkuk.

46 ✧ Tānpāŋ 3'kirok ude tāñirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yāŋkuk; Eli, Eli, lema sabaktani? (U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan?)

47 Ude yāñirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadānpāŋ yāŋkuŋ; Nadāwut! Elaijata gera yāyak yäk.

48 ✧ Ude yāñirä äma kubätä bārāneŋ pāŋku imaka kubä bima yabut bumik yāpmānpāŋ wain ume jägämi gānaŋ yāputpāŋ jikon terak pädät tāŋkaŋ Jesuta imiñirän noriye ätutä iwetkuŋ;

49 Pewut! Jop itpāŋ kāna. Elaijata bureni pābä ketārewayāŋ kāwep yäk.

50 Ude tāñirä Jesu äneŋi gera taŋi yānpāŋ kumbuk.

51 ✧ Kumāñirän kudupi yot gānaŋ tek taŋi bagata pewä wädāwani u punin ununitä komen umu ini wewän tāreŋkuŋ. Tāñirän kome imaka, kwaiñirän mobä imät tānpä kuŋkuŋ.

52 Ba äma äneŋpani awaŋtä udegän tumāŋ erāñirä äma mäyap Anututa nadāŋ imiñpāŋ kumbanitä kodak taŋkuŋ.

✧ 27:46: Sam 22:1 ✧ 27:48: Sam 69:21 ✧ 27:51: Kis 26:31-33; Hib 10:19-20

53 Kodak tänpän itkan eruk mäden Jesu ini kumbani-ken nanik änenji akuñirän ämawebe kodak tañkuño u awañ penpen akumañ Jerusalem yotpärare-ken äronirä ämawebe mäyaptä yabänkuñ.

54 Kome kwainkuko ba imaka imaka ahänkuko u kañpän komi äma täño intäjukun ämakät komi ämaniye Jesu kañ itkuño unitä umuntañpän bärom tänpän yänkuñ; Wära! Njowä Anutu täño nanak bureni-inik! yäk.

55 ✧ Tänpäkan Jesu kumbukowä webe mäyap ban itkan kañkuñ. Webe uwä Jesu Galili komeken naniktä iwarän tänpän täñkentäk epän täñ imiñ yäpmän äbuño u.

56 ✧ Webe kwayak uken nanik ätu wäpi njode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria u Jems kenta Josep täño miñi, ba Sebedi täño webeni, Jems kenta Jon täño miñi u.

Jesu änenkuñ

Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

57 Tänpän bipäda ugän äma tuñum mähemi kubä Arimatea komeken nanik wäpi Josep u Jerusalem äbuk. Äma uwä Jesu täño manta gäripi nadäwani.

58 ✧ Eruk Jerusalem äbuko Pailat-ken päñku Jesu täño komegup yäpmän päñku änenpayän iwet yabänkuk. Iwet yabänirän Pailattä nadäwän tägawäpäñ komi äma yäwet-pewän päñku Jesu täño komegup ketärenpäñ imiñkuñ.

59 Täñirä Josep Jesu täño komegup u yäpmänpäñ tek paki säkgämän ärurani kubäpäñ uwäk tänpän yäpmän kuñkuk.

60 ✧ Yäpmän päñku mobä awañ inita äneñpani u gänañ peñkuk. Awañ gänañ peñpäñ mobä tañi kubä pimiñ iwät-pewän päñku mobä awañ meni uwä yäput pipiñkuk. Ude täñkañ kuñkuk.

61 Täñpäkañ Jesu mobä awañ gänañ peñkuko u Maria Makdala ukät wahupi-kät kañ iwarirän Jesu äneñkuk.

62 Eruk päñku patkuño kome yäñewänä Sarareken bämop äma intäjukun täñpani-kät Parisi äma ätukät Pailat-ken kuñkuñ.

63 ✧ Kuñpäñ iwetkuñ; Ekäninin, man kubä nadämäño u gäwetna; Jop man yäwani ukeño kodak itkañ ñode yäñkuk; Näk kumänkañ edap yarakubä täreñjirän kodak täñpäñ api akwet yäk.

64 Ude yäñkuko unita komi äma yäweri päñku awañ meni-ken watäni ketinik irirä edap yarakubä kañ tärewän yäñ yäñkuñ. Iwaräntäkiyetä päñku komegup yäpmän metäñpeñ kuñkañ kumbaniken naniktä akuñkuk yäñ ämawebe jopman yäkñatneñta! Jop man bian yäwani uterakgän komegup u kubotäñ yäpmän kuñirä bureni yäñ nadänekta yäk. Udetä nadäwätäk täñpäñ gäwetkamäñ yäk.

65 Iweräwä Pailattä ñode yäwetkuk; Täga yäk. Komi äma yäniñ kiretat u yäñ-yäkñat päñku injin nadäkañ ude yäweräkañ awañ meni watäni ket kañ irut.

66 ✧ Ude yäweränkañä komi ämakät penta päñku awañ meni ket täñpäñ täñpipiñpäñ komi ämatä watäni itkuñ.

✧ 27:60: Ais 53:9

✧ 27:63: Mat 12:40, 16:21; Jon 2:19-21

✧ 27:66: Dan 6:17

28

Jesu akunjuk

Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Jon 20:1-18

¹ Tänpäkaŋ Juda täŋo Sabat kadäni täreŋirän Sande tamiinik Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Jesu awaŋ gänaŋ äneŋkuŋo u kända yänkaŋ kuŋkumän.

² Tänpäkaŋ kadäni ukengän koŋ pähap kwainjirän Ekäni täŋo aŋero kubätä kunum gänaŋ naniktä äpäŋpäŋ mobä awaŋ meni-ken täŋpipiwani u yäpmäŋ kewepewän päŋku parirän uterak maŋitkuk.

³ ✧ Gupi inami dapun yäpätä kwinit täkaŋ ude. Teki u paki-inik.

⁴ Täŋirän komi äma u kaŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ kwainpäŋ kumäŋ maŋpäŋ pattäŋ kuŋkuŋ.

⁵ Täŋirä webe yarä unitä ahäwänä aŋerotä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo yäk. Näk nadätat, Jesu päya kwakäp terak utkuŋo u kädäyän äbäkamän yäk.

⁶ ✧ Upäŋkaŋ ŋo nämo itak. U man bian täwetkuko udegän akumaŋ kuk. Ek abäŋkaŋ patpat bägupi ŋo kawun yäk.

⁷ ✧ Täŋkaŋä bäräneŋ kuŋkaŋ iwaräntäkiye ŋode yäwerun; Jesu uwä kumbani-ken naniktä akumaŋ kuk. Akumaŋ päŋku Galili komeken intäjukun it kireŋirän päŋku uken kaŋ kawut! yän yäwerun. Aŋerotä ude yäwetkaŋ yänkuk; Man täwetat uba yäk.

✧ **28:3:** Mat 17:2; Apos 1:10   ✧ **28:6:** Mat 12:40, 16:21   ✧ **28:7:** Mat 26:32

8 Tānpākaŋ webe yarä uwä umuntaŋkumäno upāŋkaŋ awaŋ penpeŋ kuŋkaŋ oretoret terak iwaräntäkiye yäwetdayāŋ bārāŋeŋ kuŋkumän.

9 Kuŋirän kädet miŋin Jesutä pengän ahäŋ yämiŋpäŋ tamimaŋ yāŋ yäwetkuk. Tamimaŋ yāŋ yäweränä gukut imäpmok tānpäŋ kuroŋi injipäŋ iniŋ oretkumän.

10 ✧ Ude tānpänkaŋ Jesutä yäwetkuk; Ek umuntädeŋo! Kuŋkaŋ notnaye yäwerän päŋku Galili komeken kaŋ nabäwut yäk.

Komi ämatä bämop äma manbiŋam yäwetkuŋ

11 Webe yarä u kuŋirän komi äma awaŋ watäni itkuŋo u ätutä bārāŋeŋ kumaŋ päŋku yotpärareken äroŋpäŋ imaka umuri ahäŋkuko unitäŋo biŋam bämop äma yäwetkuŋ.

12 Yäweräkaŋä bämop ämakät Juda täŋo ekäni ekänitä käbeyä tānpäŋ man yāŋpäŋ-nadäk tānpäŋ komi äma awaŋ watäni itkuŋo unita moneŋ taŋi yämiŋkuŋ.

13 ✧ Yämiŋkaŋ yäwetkuŋ; In ŋode kaŋ yäwerut yäk. Bipani nin dāpmon paritna Jesutä iniken iwaräntäkiyetä päbä komegup kubo tānpäŋ yāpmāŋ kuŋ yāŋ kaŋ yäwerut.

14 Pailattä jopman u nadāŋpäŋ goret kubä täŋ nimek yāŋ nämo umuntäneŋ. Nämo, nintä täga api iniŋ bitnäne yäk.

15 Ude yāŋpäŋ yäwerä komi äma uwä moneŋ u yāpmāŋpäŋ man yäwetkuŋo u buramiŋkuŋ. Täŋkuŋo unita jopman u Juda ämawebe-ken patkuko unitä pen pätak.

Jesutä iwaräntäkiye man yäwetkuk
Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23

16 ✧ Tänpäkaŋ Jesu iniken iwaräntäkiye 11 uwä Galili komeken pom kubä Jesutä ini bian yäwetkuko u äronkuŋ.

17 Äronpän Jesu ini kaŋpän ukengän gwäjiŋ äpmon imiŋpän iniŋ oretkuŋ. Upänkaŋ ätutäwä bänep yarä tänpän U Jesu nämo käwep yän nadänkuŋ.

18 ✧ Tänjirä Jesutä dubini-ken äbänpän ŋode yäwetkuk; Anututä kehäromi kuduŋtagän, kunum täŋo ba kome täŋo, näka namiŋ moreŋkuk yäk.

19 ✧ Unita in komeni komeni kuŋkaŋ äma äbori äbori näwaräntäknaye ude kaŋ täŋ yepmaŋput. Näk näwaräntäknaye tänpäkaŋ Nan ba Nanaki ba Kudupi Munapik u wäpi terak ume kaŋ ärut yämüt.

20 ✧ Tänpän man täwetpän täwonärek täŋkuro u kudup yäwetpän yäwonärenjirä kaŋ buramiŋ morewut. Bureni ŋode täwera nadäwut; Näk edapi edapi inkät irira kome ŋonitäŋo kadäni api tärewek yäk.

✧ **28:16:** Mat 26:32; Mat 28:7,10 ✧ **28:18:** Dan 7:14; Jon 13:3; Efe 1:20-22 ✧ **28:19:** Mak 16:15-16; Apos 1:8, 8:16, 19:5; Rom 6:3, 1Ko 1:13, 10:2; Gal 3:27 ✧ **28:20:** Apos 18:20; Jon 14:23

Tuma-Irumu
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files dated 3 May 2025

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5